

RESEARCH EN INTERVIEWS
DOOR THREES ANNA
IN BOMBAY EN CALCUTTA
NOVEMBER, DECEMBER 1999
EN JANUARI 2000

25 november 1999

Boven mijn hoofd draait de ventilator. En ik zit aan een heel tuttig uit hout gesneden bureau. En natuurlijk is alles anders als ik had gedacht of verwacht.

Ik dacht een groot luxe appartement te huren. Maar opeens wonen we op kamers bij een alcoholistische eenzame man. Ik moest wel even slikken. Maar ik zie wel. Het heeft ook wel wat. Al zal het veel van mijn gedachte beïnvloeden en dat vind ik minder. Ik moet bedenken of ik hier wil blijven. Ik weet het nog niet.

Russy, de man, waar we wonen heeft een groot appartement in het centrum. Ver van waar ik vorige keer was. Bombay, of eigenlijk heet het tegenwoordig Mumbai, heeft een heel erg groot woningnood probleem. Dus bij iemand in wonen schijnt normaal.

Verder heeft hij nog twee inwonende bediendes. Krijgen we geen sleutel want er is altijd personeel. Al met al weinig van de vrijheid waar ik zo gewend aan ben.

Er loopt een kakkerlak over mijn tafel maar dat is in New York ook. En het is heerlijk heet. Lokale tijd 3.30 in de ochtend. Tijd om te gaan slapen.

26 november 1999

Nog een beetje last van de jet lag. Nameeta mijn assistent is geweldig. Nadat ze ons gisteren van het vliegveld haalde en hier bracht. Hebben we vandaag uit gebreid over mijn ideeën en eventuele strategieën gesproken.

Ik ben eigenlijk erg onzeker waar te beginnen. Mijn hoofd zit nog zo vol met Zuidelijk Afrika en mijn script dat ik niet goed weet waar ik moet beginnen. Ik voel nog niet goed in mijn hart wat de grond is van het onderzoek.

Oost en west. Arm en rijk. Vriendschap en verraad. Daar heeft het in ieder geval mee te maken.

Ik heb Nameeta gevraagd voor morgen twee interviews te regelen.

Daarna met Paolo rond gelopen. Voelen waar we geland zijn. Voelen dat ik weer in de extreme wereld ben die Bombay heet. Waar elke auto toetert zonder reden. Waar overal op straat mensen met ontbrekende lichaamsdelen liggen te bedelen. Waar de vrouwen in de felste kleuren van de wereld lopen. Alle honden schurft hebben. Je de lucht haast niet kan ademen omdat die zo vervuild is. Waar je heel de tijd moet uitkijken om niet in een of ander onduidelijk gat te vallen. En waar ik ogen en oren te kort kom.

Ik denk dat ik nog wel even nodig heb voor ik hier echt geland ben. En mijn nieuwe avontuur kan beginnen.

Daarnet op zoek geweest naar een email shop in de buurt. Maar de enige restanten van wat ooit een email winkel was. Is op de weg naar de tempel. Ciber City tussen wierook, modder en een koe.

De telefoon gaat. Uitnodiging voor een etentje vanavond. Nou dat begint goed in ieder geval.

Terug van het etentje. Helemaal in het noorden van de stad. Drie kwartier rijden. Was heerlijk maar het mooiste was dat er een jong getrouwd stel was. Een maand geleden getrouwd. Een huwelijk wat door de ouders geregeld was. Ze hadden elkaar voor een maand geleden nog nooit gezien. En daar zitten ze dan. Heel kwetsbaar. Duidelijk nog niet gewend aan elkaar. Elkaar af en toe even voorzichtig aanraken. Er gebeurt zoveel tussen hen. Dingen die ik eigenlijk nog nooit in mensen hun ogen heb gezien. Ze weten dat ze waarschijnlijk voor de rest van hun leven bij elkaar zijn. Vrijen huilen lachen en vechten. Kinderen zullen krijgen. En wat al niet meer. Zomaar met een vreemde.

Ik zit weer aan mijn bureau de ven draait. Wat een dag. Mijn hele hoofd draait van de indrukken. En dan is mijn huisbaas, we noemen hem de kapitein ook nog aan het zeuren of ik met hem mee naar een party van de paarden race club wil. Natuurlijk niet maar hoe kom je daar nou netjes vanaf.

27 november 1999.

Vandaag de eerste drie interviews gedaan. Als interviews zelf nog niet zo wereld schokkend. Ik moet de sfeer die ik wil, nog te pakken krijgen. Maar wat een wereld. Bombay is nog extremer dan ik had kunnen dromen. Zo mooi, zo lelijk. Ik heb toch al de neiging om erg verliefd te worden op die grote wereldsteden. Nou dit wordt een grote liefde. Daar kan geen Tokyo, Mexico City of New York tegenop. Al hoewel New York.

Nameeta had een afspraak met iemand die in het vissersdorp woont. Bombay bestond oorspronkelijk uit zeven eilanden waar vissers woonden. Die bestaan niet meer het is nu een stuk land met een grote claxonnerende mensenmassa. Behalve op een heel klein schiereilandje na. We rijden door de stad, slaan rechts af, door een soort poort of toegangsweg en opeens zijn we in een dorp. Alles ruikt en is dorp. Alsof je mijlen ver gereisd hebt. Er komen hier nooit toeristen en dus worden we ook niet lastig gevallen. Want zelfs in de Lonely Planet gids, voor de alternatieve reizigers toch een soort bijbel, staat er niets over dit dorp in de stad.

Via een man die Nameeta heeft meegenomen vinden we de gids die ons bij een klein huisje brengt. Daar heb ik het eerste interview, met een oude man van 78. Hij is het intellect in deze gemeenschap. Heeft nooit als visser gewerkt en kan lezen en schrijven. Zulke mensen, sorry, zijn altijd een beetje saai. Ze zien zichzelf als de wijze, en zijn het ook. Ik heb meer met het afval of de opscheppers van een groep. Beetje een slijmerd deze man. Maar perfect om een eerste interview mee te doen.

Ik moet mijn vragen nog aanscherpen en velen moeten ook nog veranderen. Ik moet weer opzoek naar hoe ik ze beelden laat vertellen.

Maar het vissersdorpje op zich is erg bijzonder. Niet arm niet rijk. Grote Portugese invloed op de bouw. Ik voelde me eigenlijk in een arm vissersdorp in Portugal.

Ik heb een project toegevoegd aan dit interview project. Namelijk van elke persoon een foto voor zijn voordeur te maken. Dat geeft een mooi beeld van al die mensen. En van de verschillen.

Daarna een interview met een vissersvrouw. Maar te veel mensen van de familie zitten erbij. Ze verteld me niet wat ze wil of kan vertellen. Je ziet het aan haar ogen bij mijn vragen als. "Herinner je je eerste verliefdheid?" (dat kan en mag je natuurlijk hier al helemaal niet vragen). "Wat is je mooiste herinnering?", die heeft ze niet, natuurlijk wel maar ze kan hem niet vertellen met de hele buurt eromheen. Of; "Als je van het andere geslacht was wat zou dan in je leven veranderen?" En meer zulk soort vragen. De burens en de familie zijn een bedreiging voor haar antwoorden.

Daarna gaan we met weer een andere gids naar een heel kleine sloppenwijk die midden tussen de duren flats ligt. Onze gids neemt ons eerst mee de tempel in, waar ik als buitenlander al überhaupt niet binnen durfde te lopen. Om ons even goed aan te wijzen waar en hoe de wijk ligt. Om ons heen zitten de gelovige hindoes vuurtjes te stoken in de tempel en met allerlei bloemen en houtjes in bakjes te friemelen, terwijl ze ondertussen zingen en bidden. Ik schuif me tussen hen in en kijk uit het raam.

Op de rand van een soort gegraven ravijn. Echt op de rand zijn de krotjes gebouwd, tegen elkaar. Bij de eerste heftige regenbui slaan ze volgens mij weg.

We lopen langs de rand van het ravijn. Diep beneden ons zijn ze een flat aan het bouwen. Wat open riool en grote gaten waar je in kan wegzakken. En echt op de rand staan de huisjes. Vol kinderen, oude mensen en vrouwen. Jonge mannen zie ik hier niet.

Ik heb een interview met Liliandr een vrouw van 30 die al tien jaar hier op de rand woont. 11 jaar geleden uit Nepal gehaald om de vrouw te worden van een Nepalese man die hier zijn geluk zocht. Zij heeft het in ieder geval niet gevonden. Daar zit ze. Ze is een schoonheid. Verlegen. Ontroerend om te zien. Met een gouden ringen door haar neus en oren. Ook hier gaat het niet zo als ik hoop. De kinderen willen erbij. Ze kan niet antwoorden wat ze wil. En terwijl wij in het donkere huisje steeds dichterbij elkaar zitten op de kleigrond tussen de gescheurde golfplaten. Gillen de kinderen door de spleten naar de kinderen buiten. Iedereen wil weten wat er in de hut gebeurt. Er glipt een muisje onder de jute zak vandaan waar ik op zit. En door elk gat in de muur kijken kindergoed naar binnen.

En dan wil de gids ons nog even iets anders laten zien. We crossen door de stad. Overal leven want het is vroeg donker. Straten vol mensen winkeltjes en auto's. En dan opeens zijn we in een straat die een brug schijnt te zijn over het spoor. Helemaal volgebouwd met krotjes. En ook de volgende straat en de volgende straat. En op al die heel kleine bouwsels zijn etage gebouwd. Je kan er zo in kijken. Kamertjes volgepropt met matrassen, was, lappen en kinderen. Mijn maag begint zich om te draaien. Het is te erg, te veel. Naakte kindertjes liggen op straat te slapen, de auto's rijden op nog geen tien centimeter van hun hoofd voorbij. Vrouwen zijn aan het koken. Overal vuurtjes en families eromheen. En nog steeds rijden de auto's vlak langs hen. Niet hard want er is een file. Eten tussen de uitlaat gassen. Geen keus want ze zijn in Bombay. Stad met 16 miljoen mensen. Elke jaar komen er miljoenen bij. Wij wonen in dit deel met een bevolkingsdichtheid van 30.000 elke vierkante kilometer. In het noorden waar de echte sloppen wijken zijn is het 60.000 per vierkante kilometer. Het is een van de meest overbevolktste steden van de wereld. Zoveel mensen als je nog nooit gezien hebt. Ze zijn overal. Altijd. Je bent nooit alleen in Bombay. Wat niet wil zeggen dat je hier niet eenzaam kunt zijn. Eigenlijk zou ik willen huilen. Ik voel me een dief. Een dief van andermans verdriet.

Heel de tijd denk ik aan de film die ik hier wil maken. Maar ik wil daar niet aan denken. Ik wil nog niet sturen. Ik wil veel opener kijken. Kijken wat ze mij te vertellen hebben en er dan pas wat mee doen. Maar de eerste titel schiet al door mijn hoofd. "De ratten en het goud".

Dan is er nog de maffia die welig tiert. Ieder krot die ook nog een winkeltje drijft. Sowieso elke winkel, draagt af. Af aan de maffia baas van dat gebied. Ik zie een meisje lopen in een lange gekleurde sari met een Reebok rugzak op haar rug. Een jong jochie probeert boeken te verkopen en drukt een boek over Bill Gates tegen onze ruit. En overal die naakte kindertjes. Ik voel me haast schuldig wat ik Paolo laat mee maken. De reis naar Zuid Afrika was zijn eerste buiten Europa reis en dat was extreem maar nu dit en we zijn nog geen twee dagen hier. Ik kan het al amper bevatten. We rijden door een straat. Geen township straat, niks afgesloten of verborgen, gewoon een doorgaande weg met heel de dag verkeer, open naar iedereen. Hier zijn de krotten gedegenereerd tot een plastic zeiltje met wat stokken. En weer de families ervoor met hun vuurtjes en pannetjes. Om 6 uur is het donker maar dan begint het leven. Veel auto's rijden zonder licht. Het is een soort mysterieus licht wat alles belicht. Wat ben ik aan het doen, wat zoek ik hier. Ik voel me

een oorlogstoerist. En toch weet ik dat als ik dit tot iets moois kan maken, ik iets zal creëren wat nog nooit iemand gedaan. En dat is wat ik wil. Maar hoe.

Onze gids geniet zichtbaar van mijn geschokte reacties en plakt er nog een rondje hoerenwijk aan. Ik kan niet meer.

Overall bloedmooie vrouwen tussen de rotzooi en de drek in hun prachtige jurken. Ze staan voor kleine inhammetjes. Lijkt erg veel op de Amsterdamse wallen. Alleen veel schrijnender. Ik vraag of hij ons terug naar “huis” brengt.

En nu zit ik thuis achter de computer. En heb geprobeerd het te versturen maar het lukt niet. Als ik de interviews en de antwoorden van vandaag weer overdenk, dan komt een ding telkens terug. De grootste zorg en ook het grootste bezit van mensen is hun kinderen. Dat geldt overal en is heel erg universeel. Alleen ken ik het gevoel niet. Misschien kan ik daarom iets anders zien en wil daarom iets anders maken.

28 november 1999

De captain, zo noemen we de man waar we wonen begint steeds meer avance naar me te maken. En ik probeer daar beleefd om heen te zwalken. Hij is ongetrouwd en steenrijk, maar absoluut niet mijn type. Te oud, verslaafd aan gokken en alcoholist. Ik zie soms dingen van Harry in hem (een van de figuren uit mijn script). Alleen Harry is straatarm, en dat is toch wel een groot verschil. Maar het is een soort leegheid in zijn bestaan.

Vandaag een gesprek met een homo. Iets wat verboden en strafbaar is. En waar niemand over praat. Hij, daar in tegen, is er open over. Woont samen met zijn vriend in een heel oud huis (oud is hier zestig jaar). Heeft een bedrijf wat handelt in kleding.

Na het interview hebben we nog een hele tijd gesproken over homo zijn in deze wereld. En over geloof (het Hindoeïsme) en sex. Iets waar duidelijk niet vaak open over wordt gepraat. Het is fijn dat ik zonder vertaler kan praten. Je mist zoveel, al de finesse worden gefilterd.

Daarna een afspraak met Shadab, de man die zich ook had aangeboden om voor me te werken. Een grote jonge moslim met vurige ogen en een rauwe stem. En zeer vrouw onvriendelijk. Ik wel met hem een stel afspraken maken die ik niet met Nameeta kan doen. Zoals praten met de Amman in de moskee, en met een van de totaal zwart gesluisde vrouwen (alleen een oogspleetje), winkeliers in de moslim winkelstraat, en een van bedelaars, die zonder ledematen voor de moskee ligt. En met een van de mannen die in groepen de hele dag voor de moslim restaurants zitten te wachten tot iemand ze eten geeft.

Die eventuele bedelaar wil ik ook in zijn “huis” interviewen, ik bedoel de plek waar hij slaapt. Dat is de straat, in donkere holen waar geen licht is. En kaars mee als verlichting voor de opname.

En ook de mannen die zij aan zij, keurig in gelid, half naakt voor die moslim restaurants wachten op eten, wonen meestal op straat. De moslims mogen niet eten, zonder ook te geven aan andere. Nou gebeurt dat heel vaak niet. De mannen wachten en wachten.

Ik wilde ze filmen vanuit de auto en zat voor Paolo, zodat ze de camera niet zagen maar heb vergeten dat ik dus even de prooi was waar ze naar keken als afleiding van het filmen. Zo vreselijk al die honderden hongerige ogen die je uitkleden.

Om 11 uur ‘s avonds rijden we naar downtown. Makrant speelt in een film, waar van vannacht een dans en zang scène op de trappen voor de centrale bibliotheek wordt opgenomen. Twintig jonge mannen dansen op de trappen. Ik krijg een idee voor een scène in

mijn film. Een dansscène met lepra mensen en andere halve lichamen die hier op straat kruipen.

Grote lampen branden en overal dringt het publiek (alleen mannen) zich om de set heen. Af en toe slaat een politieagent ze hard weg met een stok als het te erg wordt.

Makrant, een van de stars, ontvangt ons in zijn aircoibus. Direct een bord eten op ons schoot. Daarna de opnames.

Het is de chaos en het gemis aan veiligheidsregels, sowieso het gemis aan al die voorschriften, wat me zo aantrekt hier. Want tussen de puinhoop wordt iets gemaakt en iedereen gaat er voor. Overal kabels, lampen en heel veel mensen.

Als we uren later terugrijden door de nu lege straten zie ik dat ze niet leeg zijn. Op de stoepen, onder bomen en op bankjes overal slapen mensen onder een lap of een deken. Op een stuk karton of zonder iets.

29 november 1999

Alles loopt mis, in de ochtend geen afspraak gaat door. Uit ellende gaan we boodschappen doen. Ik wil graag een tas van waaruit we stiekem kunnen filmen. We kopen een tasje, de schoenmaker (een man op straat met een mes, een naald en een draad) maakt er een mooi gat in. Later naai ik er nog een elastiek systeem in zodat de camera niet kan verschuiven. Daarna oefent Paolo. Want ik wil graag naar plaatsen waar we beter niet kunnen filmen.

Naar de middagafspraak nemen we de trein. Ik heb vergeten hoe vol die waren. En het was niet eens spitsuur. Alles drukt en duwt in de vrouwencoupé. En al die vrouwen hoe schamel ook gekleed dragen goud. Goud in hun oren en hun neus. Goud aan vingers en tenen. Goud om hun nekken en armen. Duizenden kleuren wapperende lappen en goud. Buiten door de open ramen en deuren zie ik de krotten, de rotzooi en het open riool.

Gelukkig stapt Paolo ook uit de mannen coupé als we bij het station zijn. We nemen een riksja. Zitten een halfuur tussen de uitlaatgassen. Maar ik ben terug in India. Eindelijk geland.

Makrant heeft voor de middag een afspraak met een zwerver bij de tempel geregeld. Het wordt een prachtig gesprek. Opeens realiseer ik dat we allemaal zwerver kunnen worden. Ooit had hij "alles", een vrouw, een huis en een goeie baan. Hij spreekt vloeiend engels, een moslim uit Kashmir. Ooit is het mis gegaan in zijn leven. En nu is hij hier, woont in een krotje naast een school voor zwerfkinderen. Heeft zich in geen maanden, misschien wel jaren gewassen. Op een gegeven moment zit die grote mooie man naast me haast te huilen en ik ook. Hij raakt me diep.

Later verteld hij me schuchter dat hij vanmorgen zijn horoscoop heeft gelezen en dat hij bezoek zou krijgen, iets wat nog nooit gebeurt is.

's Avonds eten we met Govind Menon het meest recalcitrante regisseur van de jonge garde.

Hij komt direct uit de edit-room naar het restaurant en is net klaar met de final edit van zijn nieuwe speelfilm. Hij is zo opgewonden, gelukkig en hyper.

Zijn laatste music clip is overal in India verboden, te extreem. Ik praat met hem over de travestieten en transsexuelen in Bombay. Er zijn er veel maar moeilijk benaderbaar. Ik wil er graag een interview doen. Hij vertelt over de hiërarchie. Over de gebruiken en regels.

Jarenlang heeft hij er onderzoek naar gedaan. Is ver in de scene doorgedrongen want zijn grote droom is een documentaire van deze ongelofelijk gesloten wereld te maken. Met eigen politie, een eigen rechtspraak. Met eigen koninginnen en prinsessen. Eigen rituelen, inwijdingen, kastraties en totale ontmannelijkkingen.

30 november

We zijn op een school geweest door een stel vrouwen gestart voor de kinderen van hun personeel. En wat is uitgegroeid tot twee klassen met kleine kinderen in de leeftijd 4, 5 en 6 jaar. Alles is vrijwilligers werk behalve de juf.

Het is helemaal downtown. In de dure wijk met veel kantoren. De school is op het dak van een flat. Een echte ruimte was te duur. Voor een deel in de open lucht voor een deel in een soort onduidelijke ruimte tussen de liften. Maar het is heerlijk koel, al moeten we diep bukken om niet onze hoofden te stoten aan de lage balken. Eerst praat ik met een jongetje (6 jaar). Zijn grootste bezit zijn z'n kleren. Hij ziet zijn vader 2 tot 3 keer per jaar. Die werkt nog steeds in het dorp waar ze vandaan komen. Hij zijn broertje en zusje wonen met zijn moeder in een krotje tussen de flats hier in de buurt.

Ook de juf leeft geen makkelijk leven. Twee uur heen en twee uur terug om hier bij haar klasje te zien. Ze woont in sociale woningbouw. Veel mensen ieder een kamertje en met 50 mensen de toiletten delen. Het verdriet straalt van haar af maar ook het goud om haar nek.

Als we buiten komen zitten voor de flat bedelaars te eten. Ergens in het gebouw is of iemand dood of iemand geboren. Dan geef je de bedelaars te eten.

In de warme zon, aan de rand van de straat deelt een nette mevrouw haar eten uit.

Ik weet niet hoe het komt maar elke dag komt het gesprek op de een of andere manier op sex en intimiteit. Niet tijdens de interviews en niet direct. Maar als je met jonge mensen even verder praat is dat het onderwerp. En ook het grootste taboe hier. Je raakt elkaar niet aan. Geen hand, geen kussen op de wang. Niks niet. In de theater en film wereld zijn ze wat vrijer. Maar niet echt. Je laat je gevoelens niet zien. Ik vind dat maar moeilijk en ga ook constant de fout in.

Het laatste interview van vandaag is in een huis met gouden deurknoppen en gouden kranen. We bellen aan. We zijn geschokt. Alles glimt en glittert. Het is een kitsch paleis. Ik interview de vrouw des huize.

Een van mijn vragen is. "Vertel me elke handeling die je doet als je rijst wilt hebben".

Haar antwoord was natuurlijk, "ik bel de bediende".

Maar als er geen bedienden zijn.

Geen bedienden.

Nee.

Dan ga ik naar de keuken en probeer het zelf te koken.

Maar de rijst is op. Wat doe je dan?

Wacht tot de bedienden terug zijn.

Haar slaapkamer is gigantisch, net als die van haar kinderen. Maar het meest extreem is haar badkamer. Een heel groot bubbelbad voor een groot raam met draperie. Gouden wastafels en kranen. Alle muren beschilderd met romeinse ruïnes. De deuren omringt met een soort fake pilaren. Ik vraag haar of ze wel eens een krot van binnen heeft gezien. Ze antwoordt "misschien". Want ze vangt altijd glimps op uit de auto als ze er langs rijden. Ik wil haar meevragen voor morgen maar vindt haar eigenlijk gewoon te dom. Blijf jij maar lekker hier in je gouden kooi.

Bombay wordt elke dag mooier en lelijker.

1 december 1999

Vandaag gaan we naar de sloppen waar we eerder in de week langs gereden zijn. We zoeken en vragen. Ik ben een beetje zenuwachtig. Ik voel me een indringer. Dat ben ik natuurlijk ook. Ik vraag veel, een gesprek in hun huis en onvoorbereid.

Daar staan we tussen een hele groep mensen die wel en niet willen. Langs de krotjes stroomt een open riool. Er naast zit een jongetje. Hij trekt zijn kleren uit, plast voor zijn deur en begint zich dan te wassen. Schoon en vies door elkaar heen. Maar elk beeld wat ik zie hier in Bombay is door elkaar heen.

De vrachtwagens rijden door de nauwe straat. Een constante dikke diesel damp hangt er. Je moet je voorstellen lange straten, heel licht slingerend, met aan beide kanten een rij met huizen. Allemaal direct tegen elkaar. Aan elkaar. Door elkaar. Absoluut geen ruimte ertussen. En daar direct voor langs een smalle ongeveer 20 cm brede geul met plas, poep en water. Je stapt er gemakkelijk overheen. Nu!. Maar wat tijdens de moesson.

Het eerste gesprek wat ik heb is met man van een jaar of 25. We zitten op de grond. Overal op de vloer lopen mieren. In allerlei maten. De wanden zijn van planken. Ooit wit gekalkt geweest en met blauwe stippen versiert. Op de enige kruk in het kamertje van 2 bij 4 staat een televisie. Nu blijkt dat achter dit huis weer een andere weg loopt. Binnen hangt een zware damp van uitlaatgassen. Mijn keel doet pijn. Mijn ogen branden. In het huisje ernaast wordt de vloer geschrobd maar het water loopt gewoon onder de scheidingswand dit huisje binnen. Ik ga wat verzitten zodat ik geen natte billen krijg. Ook aan de bovenkant van de muur kijk je zo de kamer van de burens in. Niet dat je wat kan horen. Want dat maken de auto's onmogelijk. In de kamer is een krakkemikkig laddertje tegen de muur gebonden naar een gat in het plafond. Daarboven hebben ze de tweede verdieping. De man is hier geboren en wil hier dood gaan. Dit is wat hij kent. Aan het einde van ons gesprek komt een dronken vrouw het huisje binnen.

Het volgende huisje waar we heen gaan ligt in een zijstraat. Op weg erheen passeer ik 'n huisje wat 1 m. breed bij 2 m. diep is. Binnen op de grond zit een familie te eten. Er is niet een maar vele van dit soort huisjes. Meestal is een deel van de keuken op straat. Sommige bouwsels bestaan uit vier verdiepingen. Maar zijn alles bij elkaar niet meer dan 4 of 5 meter hoog.

We gaan een huisje binnen. 2 bij 3 meter. Er is een hoog bed in gebouwd. En op een tafel een keuken. Zo leeg als het andere huisje was zo vol is het hier. Overal spulletjes en troepjes. Ook hier weer de tv. Alles trilt als de trein langs dendert. Nog geen halve meter van ons vandaan. Ik voel de trek door het wapperende plastic heen. Deze vrouw woont hier pas 15 jaar. Zij heeft wel verlangens om ergens anders te wonen maar weet dat het nooit zal gebeuren. Ik zie geen ladder naar omhoog en vraag na het gesprek of Paolo ook hun boven verdieping mag zien. Ik wacht beneden en laat de video zijn werk doen. En terwijl ik sta te wachten zie ik onder het bed iemand zitten. Ik vraag wie het is. Ze wimpelt het af als niet belangrijk. Ik vraag het weer. Ik kan diegene niet goed zien. Ik roep Nameeta en laat het haar vragen. Ze wil het niet zeggen maar na aandringen en op de belofte dat ze het niet aan ons vertelt, zegt ze dat daar de bijslaap van haar man leeft. Als ik het hoor staat mijn hart even stil. Een huisje van 2 bij 3 met een vader, moeder, 4 kinderen en onder het bed woont de bijslaap. En als Paolo terug komt blijkt erboven hun nog een of twee gezinnen te wonen. Met tv en keukenvuurtjes. In een kamertje van 1,50 hoog.

Ik krijg een idee voor een scène. Een huisje waarin elke kastjes, doos of koffer iemand woont.

We gaan naar het volgende huisje. Aan het einde van de straat. Groter dan de andere dit keer. 3 bij 4. Met een stenen muur van een gebouw waar het tegenaan gebouwd is als achterkant. Het voelt haast luxe hier. Over een randje aan de muur loopt heel de tijd een nieuwsgierig

muisje heen en weer. De vrouw heeft 8 kinderen bij 4 mannen. Soms werd ze weduwe soms is ze gescheiden. Echt duidelijk wordt het me niet. De tv staat aan met een programma over Hollywood.

De meeste mensen die hier wonen zijn ooit uit Bangladesh en Calcutta gekomen. Allemaal illegaal. En allemaal geen toekomst. Het gekke is dat de idiote rijkdom van gisteren me veel meer bekleemde. De zinloosheid van dat bestaan voelt groter. Ik weet niet meer wat ik wil weten wat moet dit worden. Indiërs praten niet makkelijk. Ik krijg niet genoeg uit de interviews. Ze draaien om antwoorden heen. En kunnen zichzelf niet de vrijheid geven om ook maar één seconde hun gedachte de vrije loop te geven. Want dan, ja wat dan. Het zijn al die niet vertelde verhalen die ik onder de hopen schroot zie die me trekken.

‘s Middags probeer ik voor de zoveelste keer de brief van de afgelopen dagen te versturen maar weer lukt het niet. Het enige wat er op zit is hem opnieuw te typen denk ik. Er is op de een of andere manier een computerfout in gesloten waardoor ik hem niet kan verzenden. Ik zie wel of ik tijd heb vanavond. Ik heb al zoveel zinloos gezien vandaag dat zoiets meditatiefs als overtypen daar ook wel bij kan.

Aan het einde van de middag gaan we op bezoek bij een van de allerbekendste fotograven van Bombay. Zijn naam is Shilvasa. Hij heeft een fantastische studio aan zee. Op de derde verdieping in een oud gebouw. Hier zou ik wel willen wonen.

Op zijn voorhoofd heeft hij een grote streep van een rood poeder. Het gesprek verloopt moeizaam. Hij praat heel zacht en beantwoordt elke vraag met een wedervraag. Of doet of hij het niet snapt. Na het gesprek vraag ik of ik zijn foto's mag zien. De meeste met grote Bollywood sterren. Langzaam ontspant hij. We praten als kunstenaar tegen elkaar. Hij laat nu zijn werk van de laatste tijd zien heel spiritueel grafisch werk. Ik kom er achter dat hij een soort nieuwe goeroe is. Die een boek voor zijn volgelingen aan het uitgeven is. Ik vind het gesprek eindelijk opwindend worden. Samen zitten we gehurkt op de grond en fluisteren tegen elkaar. Niemand kan ons meer verstaan. We praten over zijn en mijn werk. Over de overeenkomsten en over het gebruik van jatwerk. Wat ik nu aan het doen ben. Beelden en impressies jatten waar ik niks van snap. Maar waarvan ik voel dat het me ergens heen gaat brengen.

En nu weer thuis, het is avond. De captain is rustig dronken aan het worden op zijn eigen kamer, Paolo loopt een ommetje en ik probeer mijn tactiek aan te passen. India is India. Ik snap het niet. Herinneringen aan de tijd dat ik in Japan woonden komen terug.

Afrika en Europa zijn zoveel dichterbij elkaar. Lijken zoveel meer op elkaar.

Maar hier. Ik voel me in een kluwen wol en wil het begin van het draadje vinden. Of niet? Moet ik de bol gewoon van diverse kanten bekijken!

Maar door dat alles heen begin ik erg verliefd op Bombay te worden. Stad met duizend en een gezichten.

2 december 1999

Hoe moet ik de dag van vandaag beschrijven. Te groot te veel.

Laat ik beginnen bij het begin.

Nu een week hier. Het weer is heerlijk, het is winter. Overdag 32 graden, blauwe luchten en alles is nog groen van na de moesson, 's nachts 26. Het kan niet beter.

We rijden naar een wijk die alleen maar bestaat uit sociale woningbouw. De chawls genoemd. In de tijd van de Engelse ook dienst gedaan als gevangenis. En als overblijfsel daarvan hebben alle ruimtes nog steeds tralies. En geen ramen.

Op de eerste verdieping hebben we een afspraak met een van de bewoners. Een vrouw van 61. Het is een kleine kamer. 4 bij 5. Er staat een heel groot bed op hoge poten. Daar zitten we op. Nameeta, de vrouw en ik. In een hoek achter een kast is een brand schone keuken en een soort waterplaats. Tijdens het interview kom ik er achter dat het bed nooit gebruikt wordt. Het bed is voor de oudste zoon des huize. En die werkt in een fabriek verderop en komt zelden thuis. Niemand gebruikt het bed. Ook niet overdag om er op te zitten. Het is als de nette kamer in oude Nederlandse boerderijen. Zelden in gebruik.

Maar waar slapen jullie dan?

Op de grond!

Waarop slaap je?

Op de geweven plastic mat die op de grond ligt.

En met hoeveel slapen jullie daar?

Met zijn zessen.

Ik kijk naar het kleine plastic kleed op de grond. Altijd waar we ook zijn doen we onze schoenen uit als we binnen komen. Nu pas begrijp ik echt waarom. Ik dacht omdat het buiten zo vreselijk vies is. Maar nee. We lopen de helft van de tijd op hun slaappleats.

Ze wonen op een gang met ongeveer 20 andere kamertjes. Eigenlijk een soort studenten flat idee. En aan het einde van de gang zijn drie wc's voor mannen en drie voor vrouwen. 's Morgens en 's avonds moet ze zeker 15 minuten in de rij staan om te kunnen plassen. Al vijftig jaar lang. Want dat is zolang als zij hier woont.

Haar ouders woonden hier en zo zullen ook haar kinderen hier weer wonen.

We rijden een stel straten verderop, langs de als kazerne gebouwde gebouwen. 4 hoog. Waar de werkster van de familie van Nameeta woont. Het is een mismaakte vrouw. Haar gezicht is helemaal scheef. Haar mond zit aan een kant van haar gezicht en aan de andere kant heeft ze geen oor behalve een soort onduidelijke lel die eruit groeit.

Haar verhaal is een aanvulling op het verhaal van de vrouw waar we zojuist mee spraken. Het gebouw is precies hetzelfde. Ook hier wonen ze al generaties lang. En gaat het over van ouders op kind. Zij is hier geboren. In de kamer naast de gemeenschappelijke wc's. Binnen ruikt het. Zij zal het wel niet ruiken.

Nameeta's moeder had verteld dat je na 4 uur heel moeilijk personeel uit die wijk kunt krijgen. Zij dacht omdat ze allemaal naar soaps op de tv wilden kijken. Maar nee. Het water werkt alleen maar tussen 4 en 7 uur. En je hebt haast al die tijd nodig om met het piel straaltje genoeg water te verzamelen om de 6 mensen van de familie die ook in dit kamertje wonen te kunnen wassen en eten te geven.

Hier is helemaal geen bed. En ook geen mat. Ze slapen op een lap op de grond. Zij, haar broer met zijn vrouw en hun kinderen. En als ze gasten hebben slapen die op het dak van het huis. Een met zwart teer bedekt platdak.

Waar we ook komen. In welk krot dan ook er is altijd tv. Ook hier weer.

We rijden en lopen wat door de wijk. Het is vies. Echt vies. Overal hoge lagen vuil. Niet echt open riolen hier maar diepe vervuilde goten met afval water. Er lopen kippen en geiten en heel veel kinderen. En trouwens ook erg veel volwassenen.

Ik wil graag praten met een winkeleigenaar die in zijn winkel woont. Ik zie vaak, als ze de winkels aan het sluiten zijn, dat de spullen opzij worden gezet en de familie daar gaat eten en slapen.

We komen bij een heel klein snoep winkeltje. Een meter diep, twee breed. Helemaal vol bussen snoep en zoutjes. Er is een gat in de muur naar achter. Daar woont hij. Ik wil al bukken maar we kunnen ook achterom lopen. Voor de deur staan zeker 20 paar schoenen. We komen in een soort pijpenla. Twee breed. Net als de winkel. En een meter of 7 lange ruimte gebouwd van golfplaat. Het bestaat uit twee kamers. De eerste kamer is de keuken. Op de vloer liggen 4 mensen op jutte zakken te slapen. We gaan door een opening en komen in de ruimte achter de winkel. Ook hier liggen allerlei mensen op lappen. Iedereen wordt wakker en kijkt verschrikt op. Witten in hun huis.

De eigenaar moet met zijn heel kleine winkeltje deze twintig dorpsgenoten, deels familie in leven houden. En ook nog zijn vrouw en kinderen die thuis in het dorp, duizenden kilometers verderop wonen. Maar hoe in godsnaam. Wat eten ze, wat verdient hij. Zo'n winkeltje kan toch amper één familie in leven houden. Hoe deze massa.

Ik raak in de war van al de impressies. Het is zoveel. Zo ongelofelijk. Ik zoek naar een sleutel om het te begrijpen.

Na de lunch in Nameetas huis laat zij ons een stel muziek video's zien die ze geregisseerd en geproduceerd heeft.

En voor wie nooit iets uit India heeft gezien. Het is een mix van stijlen. Ook wel masala genoemd. Het woord masala betekent mix of mengsel.

Iemand zingt. Dan opeens een shot in Moskou in een draaimolen. Dan weer een dans duo van het Bolstoi ballet die naast de zanger in het park danst. Dan een verleidingsscène in een BMW in een park. En dan de zanger heel alleen in de sneeuw, die zingt terwijl het gras om hem heen groen blijft.

Ook in hun voedsel kennen ze de term masala. Een telkens veranderend prutje waarin altijd een stel vaste onderdelen zitten. Namelijk 5 kruiden. Peper, kardemon, komijn en twee kruiden waar ik niet de Europese naam van ken. Gebakken in olie. Vaak gaan daar behalve vlees, kip of weet ik veel knoflook, uien en gember doorheen.

Ook de Indiase populaire film heet masala film. Ook hier is het weer een mix. En ook nu met een vast recept. Wat vechten, wat romance, tranen, een boef en de held, 8 songs, wat humor, een vleugje god en religie en de familie nog wat humor en heel veel melodrama.

Opeens zie ik een kleine sleutel voor al mijn onbegrip en niet begrijpen. Bombay is net zo masala, net zo'n mix als hun eten en hun films.

Een mix van religies, hindoes, moslims, christenen, jains (een soort hindoes), buddisten, zoroastrianisten of ook wel parsies genoemd (onze huisbaas is een parsie), sikhs en joden.

Een mix van culturen uit allerlei deelstaten. Voornamelijk mensen uit Maharashtra, Gujarat, Goa, Kerala, Punjab, Sind, Rajasthan en Uttar Pradesh. Maar ook uit Iran, China en Afrika. Met ieder hun eigen rituelen en gewoonte wat betreft eten, kleding, feesten, huwelijken en begrafenissen, etc.

Een mix van talen. Hindi, Marathi, Gujarati, Konkani, Malayalam, Punjabi en Engels. De eerste twee talen zijn het meest gesproken. En onder de intellectuelen en de filmmensen is het Engels.

Opeens ga ik iets snappen van de veelheid van beelden en impressies die ik heb. Bombay is een mix. Een totale mix. Maar hoe kan dat goed gaan. Oké er zijn rellen geweest begin jaren negentig tussen de moslims en de hindoes. Maar meestal gaat het goed. In deze heksenketel waar we al 6 dagen in onze auto van hot naar haar kruisen tussen het totaal overvolle verkeer heb ik nog geen ongeluk gezien. Die gebeuren natuurlijk wel. Maar in Harare zag ik heel de tijd ongelukken. Iedereen lijkt zo relaxt. Alles lijkt veilig. Er zijn amper moorden of geweldsdelicten.

Het volgende gesprek is met een van de aller populairste vrouwelijke soapsterren van het moment. De heldin van vele sloppen bewoonsters. Ze woont heel klein. Nog te kort een ster om al een groot huis te kunnen betalen in Bombay. Het is hier namelijk net zo duur als in New York of Tokyo. Het eten kost niks maar een huis is niet te betalen. Het is westers in gericht. Had Italië kunnen zijn. Met mensen die veel interviews geven zoals zij, zijn het moeilijke gesprekken. Erg oppervlakkig.

We rijden naar het noorden. Naar het volgende gesprek. Anderhalf uur in de file. Iedereen toert maar staart gelaten en berustend voor zich uit. We praten met een geëmancipeerde filmscriptschrijfster. Heel westers. Heel zelfstandig. Iemand die zo je vriendin kan zijn. Ik vraag haar waarom zij denkt dat iedereen hier kan leven. Het is de Hindi religie met de theorie van het Karma. Je lot is bepaald door god. Daar leg je je bij neer. Dat is wat je in dit leven hebt gekregen. Misschien krijg je het in je volgende leven beter. Maar misschien ook niet. Je leeft met dat wat je hebt gekregen. Ik voel me daar erg ver vandaan. Heel erg ver als ik eerlijk ben.

We nemen de lift naar beneden, ze woont 6 hoog. Buiten op straat zijn de mensen die in de wegenbouw werken aan het koken. Ze hebben geen huizen. Ze “wonen” op een stukje plastic langs de weg. In dit geval de grote snelweg van Bombay naar Poona. Auto's en vrachtwagens denderen langs. Ik heb keelpijn van de uitlaatgassen. Opeens beslis ik dat ik een van deze mensen wil interviewen. Nameeta weet niet of ze hun taal zal verstaan, maar een vrouw spreekt Marathi. We draaien onze auto om en gebruiken de autolampen als verlichting tijdens het gesprek. Het wordt een heel kort gesprek. Er heerst bij de mannen een agressieve sfeer. Iets wat ik nu voor het eerst mee maak. De spanning en de zeer gespannen sfeer van Johannesburg komt terug. Ze willen geld van ons om te drinken. Wat een vreselijk miserabel leven leiden deze mensen. Twee keer per jaar liften ze naar Bombay, dat kost hun twee weken. Omdat ze geronseld zijn voor de wegenbouw. Ze slepen de hele dag met stenen en bakken modder. De mannen en de vrouwen. En hebben na drie maanden 50 gulden over waar ze thuis dan weer de rest van de familie mee voeden. En hier bij hun hebben ze niks anders dan hun sari en een pannetje.

We rijden naar huis. Overvol met indrukken en vragen. Steeds meer vragen.
Hoe werkt het hier.
Hoe is het georganiseerd.
Wie verzorgt het water, de wegen, hoe zijn de huizen gepland.
Hoe wat en waarom.

Het is alweer laat. Ik ga slapen. Morgen weer een overvolle dag. Als ik maar niet immuun wordt voor de beelden.

3 december 1999

Ik stuur 's morgens vroeg een fax aan Amitabh Bachchan met een verzoek voor een interview. De grootste superster van India. Hij is nu eind vijftig. Tegen zijn populariteit kunnen geen tien Marlon Brando's en John Travolta's samen op. Hij is de held van iedereen boven de vijfendertig. Waar we ook komen in de sloppen of bij de hogere klasse. Amitabh is de held.

Nameeta is ziek. Ze dacht dat ze vannacht een aanval van malaria had maar het blijkt een zware keelontsteking. Ze blijft in bed en we gaan met haar collega Anirban naar filmcity. Hij

heeft een Duitse vriendin op bezoek. Een cultureel antropologe die net twee maanden in de bush in het zuiden onderzoek naar vrouwen rituelen heeft gedaan. Het klikt van af de eerste seconde niet tussen ons. Zij is boos dat ik geen geld geef aan de armen mensen in de sloppen als ik ze interview. Ze snapt überhaupt niet wat ik in háár India kom doen. Ik laat haar maar een beetje blazen.

We rijden naar filmcity in een van de noordelijke buitenwijken van de stad. En heb een gesprek met een cameraman.

Filmcity is een gigantisch parkgebied aan de rand van Bombay met overal studio's en buitensets. Hij geeft me een paar heel interessante adressen van mensen in Calcutta die ik moet ontmoeten. Onder anderen Mr. Mrinal Sen. Ik ken hem niet. De Duitse weer beledigt want hij blikt een van de grootste side stream regisseurs van India.

We nog verder weg van het centrum. Nu is het al minstens een uur met de trein terug. Met de auto zeker het dubbele. En nog lang niet zijn we aan het einde van Bombay.

Ik kom in een modern sociale woningbouw complex. Hier wonen twee mannen die ik ga ontmoeten. In kleine eenkamerwoningen. Alle twee even oud. Alle twee uit een van de noordelijke deelstaten. Alle twee met de grote droom, beroemd te worden, naar Bombay vertrokken. De een wilde zanger worden de ander acteur. Beide nog steeds ongetrouwd hoewel ze al 35 zijn (mannen trouwen rond hun 25ste). De zanger is net eindelijk doorgebroken, maar de acteur is na jaren proberen een alcoholistische dik wrak geworden. In hun complex krijgt niemand een langer huurcontract dan 11 maanden. Daarna moet je er uit. Zo houdt de eigenaar vrijspel. En elke keer verhuizen zij intern en krijgen weer een 11 maanden contract. De kamers zien er dus armoedig en vervelend uit. Niemand heeft zin om er ook maar iets aan te doen.

Daarna een gesprek met een riksja chauffeur. Weer piep klein huisje. Vol kinderen en muggen. Het valt me weer op dat mensen geen echt tijdsbesef hebben. Hij zegt rustig ik kwam 30 jaar geleden hier in Bombay wonen en nog geen twee vragen verder blijkt hij 25 en kwam hij met zijn ouders pas toen hij 8 was naar Bombay. Ik weet nooit precies wat klopt. Tijd is voornamelijk gerelateerd aan gebeurtenissen. De onafhankelijkheid van de Britten in 1947, de grote textiel stakingen in 1982/83 en de onlusten tussen Hinhi's en Moslims begin jaren negentig.

Dan het mooiste interview van de dag. Het is om de hoek bij de riksja man. Een heel smal straatje. Eén meter breed. In het midden een geul, het open riool. Aan twee kanten kleine stenen huisjes en bedrijfjes. Opeens valt mijn pen uit mijn hand. Midden in de gleuf. Ik heb geen andere bij me, en aan gezien ik heel de tijd schrijf grijp ik direct in de drek om mijn pen te redden. Rillingen over mijn rug. Maar verdomme door het vocht schrijft hij niet meer. Blijk ik om de hoek een nieuwe te kunnen kopen. Had ik dat maar geweten.

We gaan naar binnen bij een strijker. Iemand die voor andere strijkt. Het ruikt heerlijk naar strijk. Een ruimte van 3 bij 5, met halverwege een scheidingsmuurtje. Het voordeel helemaal gevuld met bundels gekleurde was en een tafel waarop hij strijkt. Het achterdeel een soort keukentje. Het is de eerste man die ik ontmoet die dromen heeft. Die verlangens heeft. Die ambitie heeft. Ik begon te denken dat dat hier bij de lagere klasse niet bestond. Dat iedereen zich maar over had gegeven in de handen van Shiva of een andere god. Maar hij heeft zijn droomhuis hier gemaakt. Een huis met vier echte muren van steen. Iets wat hij altijd wilde hebben. Hij is de eerste zonder tv en gaat 's avonds naar school. Hij wil leraar worden. Ook is hij de eerste die op de vraag "Hoe blus je een brand in je huis". Een ander antwoord heeft dan, ik gooi er wat water op. Hij heeft een emmer met een mengsel van zand en as. Voor het geval

dat. Ook wil hij als het een grote brand is de kleren van zijn klanten redden. Voor het eerst niet die gelatenheid, die ongeïnteresseerdheid in alles van het leven. Helemaal vrolijk word ik ervan.

Na nog geprobeerd te hebben een Hindi priester te interviewen, wat niet lukte, gaan we met de trein naar huis. Het is 7 uur, donker en de spits naar het centrum zal nu wel over zijn. Al een kilometer voor het station moeten we ons door een eindeloze mensen massa, die uit het station komt, heen wurmen. Allemaal net terug van hun werk in de stad. Wij gaan naar het centrum dus de trein zal wel niet zo vol zijn. Niet dus. Alles is mensen. Het hele station. Alle perrons. Zelfs op de rails. Overal mensen. Duizenden, duizenden mensen. Ik ben groot hier en kan er een beetje overheen kijken en heb zo wat lucht. Als de trein komt, ga ik in de dames- en Paolo in de mannencoupé.

Ik moet me er in vechten. Terwijl andere vrouwen zich eruit vechten. Het gaat er hard aan toe. En lang voor iedereen erin is begint hij al weer te rijden. Helemaal klem sta ik tussen honderden fel gekleurde sari's. Knalpaars, roze, blauw, geel alle kleuren. En iedereen weer met goud om haar nek, in oren, om armen en in neuzen.

Hoe zal ik ooit van deze massa's betekenis volle beelden kunnen maken. Hoe ga ik hier een verhaal mee vertellen. Het is zoveel. Zo vreselijk veel. Ik kan het nog niet abstract zien. Maar dat komt wel. Eerst verdrinken in dit beeld.

4 december 1999

Het was als een heel drukke dag voorbereid maar alles ging anders. Ik vond het eigenlijk wel best.

Ik heb maar één interview gedaan. Met Aziz Mirza. Een van de grootste masala kitsch regisseur op het moment. Ik kende hem nog van vorige keer. Het was een leuk gesprek. Maar eigenlijk meer omdat hij de eerste man tot nu toe is die ik ontmoet heb die echt van zijn vrouw houdt. Hij is Moslim, zij is Hindi. Toen ze 40 jaar geleden trouwde was dat nog absoluut niet geaccepteerd. En een huwelijk uit liefde én van verschillende religies. Al die huwelijken hier lijken zo praktisch, zo berekend. Er is geen romantiek en weinig erotiek. Maar Aziz is anders. Hij straalt als hij over zijn vrouw praat. Dat vind ik mooi. Ook vind ik het mooi als iemand jaren commerciële films heeft gemaakt, nu haast 60, toch nog een creatief en alternatief ei wil leggen. En films wil gaan maken die gedurfd zijn. Alleen jammer dat hij dat niet eerder heeft gedaan.

Daarna hebben Paolo en ik een gigantisch Italiaanse maaltijd voor 12 mensen gemaakt. Ik had ondertussen zo'n zin in koken en wat anders, dat ik mijn hele kook hart er in gegooid heb. En als toetje naar een nachtclub. Waar ik de slechtste DJ aller tijden heb meegemaakt.

5 december.

We gaan de hele dag naar Dharavi, de grootste sloppenwijk in Azië. Er wonen meer dan een miljoen mensen. Maar door de jaren heen heeft het een soort permanent karakter gekregen. Er zijn winkelstraten. Overal zie je werkzaamheden en industrietjes in de huisjes.

Haast elk huis heeft er een extra verdieping erop. Niet alleen i.v.m. het ruimtegebrek maar ook omdat het water hier tijdens de moesson 1,5 meter hoog staat. En dat betekent dat alle huizen voor een aantal weken per jaar onder water staan.

Ik heb drie gidsen bij me. De eerste, een vriend van Nameeta, brengt me bij de tweede, een kennis van hem. En die brengt ons bij zijn neef die hier woont.

Het eerste gesprek is in een klein huisje met weer veel te veel mensen. En ik hoor dat ook zij op een huurcontract van 11 maanden zitten. En daarna moeten ook zij weer van huis wisselen. Al jaren aan een stuk. Het is ook daarom dat ik haast in elke huis een paar koffers zie staan (hier 3). Als ik hun huis zou willen kopen kost me dat \$15.000. Eén kamer van 2,5 bij 3,5. Geen ramen, open riool voor de deur. Geen wc of water aan sluiting. En tussen de burens en mij alleen maar een golfplaat als muur. Dit is Bombay.

Ik vraag wie de meest belangrijke man van hun wijk is. Dat blijkt een priester of bidder in dezelfde straat te zijn. We mogen met hem praten. Hij is door zijn gemeenschap, ongeveer honderd families, gekozen tot vertegenwoordiger van dit gebiedje. Hij heeft een altaar in huis. Bidt en vereert hier de goden. Maar komt dat ook bij de mensen thuis op afspraak doen.

Het gebied is groot. Maar behalve dat door elke straat een open riool loopt. En het elektra in grote bundels losse draden hangt. En de infrastructuur jaren later is aangelegd waardoor de waterbuizen óp de straat liggen i.p.v. in de grond, vind ik het een aangename plek om te zijn. Het heeft iets van de kleine vissers dorpjes in Italië en Spanje. Hele kleine straatjes. De meeste wel veel smaller dan in Europa. Meestal maar 50 cm tot een meter breed. Eindeloos zwalken we met onze gidsen door het gebied. Praten hier en daar wat. Per ongeveer 80 huizen is er een gemeenschappelijk wc blok. Maar voor vele is dat te ver. Dus vaak wordt er op straat gepoept of in de geul voor de deur.

Maar dat gebeurt niet alleen hier. Overal in de stad poepen mensen. Gatverdamme smerig.

Tussen al deze aan elkaar gebouwde huisjes worden nu flats gebouwd. En dat is waar iedereen wil wonen.

We klimmen omhoog in een flat in aanbouw. Delen zijn al bewoond. En vanaf het dak zien we het hele gebied. Erg mistroostig en grauw.

We komen langs een open winkel waar wat vlees hangt. Ik vraag of Paolo mag filmen. En direct slachten ze voor ons een geit. Uit een kamer er achter wordt een geit gehaald. De nek door gesneden. Het is toch gek als je leven zo uit iets ziet gaan. Iets wat dood wordt.

Heel vakkundig wordt er gevilt en 15 minuten later komt iemand dat vlees kopen.

En als het geld in de la verdwijnt en de koper met het plastic zakje met vlees wegloopt is de geit opeens geld geworden. En net leefde hij nog.

We lopen verder, het is een groot gebied. We moeten over een stukje vuilnisbelt heen en als ik er in mijn sandalen doorheen loop voel ik het stinkende vocht omhoog komen.

De winkelstraten zijn breed. De straten met de huisjes erg smal. Maar om de zoveel tijd kom je opeens op een pleintje. Waar het opeens weer licht is na al de donkere straatjes. En hier zijn allerlei mensen bezig met werkzaamheden. Het maken van een broden, kappers, leerbewerkers, metaalbewerkers, etc.

Soms heel schoon soms vreselijk smerig. Op een van die open pleintjes tussen de huisjes zijn een soort koeken aan het drogen in de zon op wat rieten manden die tussen de stinkende modder en open riolen staan. Hier kan je alleen maar ziek van worden denk je dan. Maar ach. En natuurlijk overal mensen. Steeds weer die heel veel mensen.

We rijden naar heel bijzonder gesprek. Op straat het gebruikelijk beeld. Bultenaars en travestieten, naakten kinderen en koeien, kleurige sari's en mannen met tulbanden. En dit keer ook een begrafenis. Een open brancard. Het lichaam gewikkeld in een doek met bloemen er op.

We komen aan bij een van de oudste en grootste koloniale villa's van de stad. De ambtswoning van de municipal commissioner, iemand die nog boven de burgemeester staat. We praten lang want naast de gewone vragen wil ik weten hoe het water werkt, de wegen, wat ze aan de luchtvervuiling willen doen. En het straatvuil. De overbevolking. Al de dingen waar je niet van snapt hoe het werk en kan werken.

Zijn aller grootste zorg is de overbevolking. De stad kan het niet meer aan. Alles barst in haar voegen. En als je hier zegt barst is dat echt barsten. Alles kraakt en staat op het punt van een soort totale instorting. En nog steeds wil iedereen hier leven want hier kan je rijk worden. De stad van de droom. De gouden stad.

Ik vraag of ik het gigantische huis mag zien. Hij leidt ons rond. De meeste kamers 60m² groot of groter. Maar ook hij is hier slechts tijdelijk. Zijn contact kan zelfs korter dan 11 maanden zijn. Zolang als hij het politiek volhoudt. En dus heeft ook hij zijn koffers hier. Alleen is het in zijn geval een kamer vol koffers.

6 december 1999

En weer was het een dag zo extreem dat ik soms aan mezelf twijfel.

Ik ben vroeg gaan zwemmen in the Breach Candy club, 5 minuten van mijn huis. Want de hele tijd zit ik in auto's en taxi's. Van plek naar plek. Ik moet even bewegen.

Dan het eerste gesprek van de dag. Met dé celebrity snol van de stad. Zij heeft drie wekelijkse rubrieken over eten in verschillende kranten.

Haar tactiek, volgens Nameeta. Ze komt een restaurant binnen bestelt alles wat er op de lijst staat. Neemt dan één hapje van elk gerecht en de rest moet door haar gasten opgegeten worden.

Als ik met haar praat zit ze in een heel kort broekje net klaar met haar aerobic van die dag. Zij woont met man en zoon in bij haar schoonmoeder. Niets in het huis blijkt van haar. Terwijl ze hier al 18 jaar woont. "Nee als ik het zelf zou inrichten zou alles anders zijn, ik vind dit allemaal erg lelijk" maar daar woont ze wel in. Ze schijnt het niet erg te vinden.

Hoe meer ik praat, hoe meer mensen ik ontmoet hoe onbegrijpelijker ik de Indiërs vind. Bij alle interviews in Zuid Afrika had ik herkenning. Mensen praatten over hun gevoelens ik begreep in ieder geval een beetje wat er speelde. Maar hier worden mijn vraagtekens steeds groter. Is het oosten zo anders dan het westen.

En als je dan bedenkt dat Bombay, naast Singapore en Hongkong de meest product en doelgerichte steden van het oosten zijn.

Wat ik wel begrijp is de constante zorg die iedereen heeft over wat de ander wel niet van denkt. Dit bepaald meer dan de helft van de meeste levens. Veel mensen en een gigantische sociale controle.

We gaan naar Kamathipura de hoerenwijk van Bombay. Iedereen is een beetje ongerust over ons. Nameeta's vader geeft zijn chauffeur mee. Die weigert weg te gaan omdat we geen bescherming bij ons hebben.

Kamathipura is de meest gevaarlijke wijk van de stad. 14 straten genummerd van één tot en met veertien. Er is veel politie, eigenlijk wel op elke straathoek.

Van het drukst bezetten politiebureau van Bombay krijgen we een persoonlijke agent mee.

Het blijkt dat vorig jaar een filmploeg van de BBC de wijk was ingegaan zonder bescherming en die zijn helemaal, inclus camera en alle toebehoren, in elkaar geslagen. En konden nog net rennend de politiepost bereiken om zich in veiligheid te brengen.

Onze agent geniet duidelijk van zijn guidetour. Hij loopt met zijn bamboe wapenstok (niemand heeft hier een revolver) voor ons uit.

Ik moet maar zeggen waar ik in wil. Ik zeg op goed geluk. Straat nummer 12.

De straten zijn goor. De slopen gisteren waren hierbij vergeleken een paradijs. Onbestraat, veel geiten en heel erg veel stinkende vuilnisbergjes op de straat. Overal jonge vrouwen in kleurige sari's. Sommige liggen een beetje lui op een soort stretchers voor de bordelen. Alle huizen zijn bordelen. Meestal met 4 of 5 vrouwen. En om de zoveel huizen zitten mannen te kaarten of te praten.

De politieman schuift een gordijn weg. En loopt naar binnen. Een vrouw ligt te slapen. Het blijkt de hoerenmadam. Ze is overdonderd net als wij. Ze laat haar bordeel zien.

Na het gordijn is een soort wachtkamer formica groene marmeren wanden en een roze plafond (2 bij 2). Er ligt behalve haar ook een oude vrouw en jonge man te slapen. Het is tegelijkertijd een soort keuken. Daar achter zijn twee kamertjes. Er past alleen een eenpersoonsbed in. De peeshokjes. Tussen de wachtkamer en deze kamertjes zit een klein open rooster voor de frisse lucht. Hier geen ventilator of zo. En nu in de winter is het al 35 graden overdag.

De politieagent maakt de gesprekken niet echt makkelijk. Ook al niet omdat er ook nog een vertaler tussen zit. De madam blijft maar herhalen dat ze wil stoppen met de business en terug wil naar haar kinderen en man op het platteland.

Ik vraag de agent ons te brengen naar hoeren die trots zijn op hun werk. Hij brengt ons bij een bordeel vol hoeren uit Nepal. Het zijn trotse vrouwen. Maar we mogen absoluut niet filmen. Geen foto's of geluidsoptname. Onze geheime camera instelling heeft meer voorbereidingstijd nodig. Dus ik schrijf alles op. Maar na vijfde vraag worden ze kwaad. Waar haal ik het lef vandaan om hen te vragen naar dromen. Ze hebben geen dromen. Het is afschuwelijk hier. Ze hebben geen herinneringen want ze willen alles vergeten. En er is geen morgen want zelfs vandaag is er niet. Er ontstaat een hectische discussie die ik helemaal mis. We gaan weer.

Lopen langs het enige bordeel met air-conditioning.

Het aids percentage hier in de wijk is een op twee en er werken ongeveer 4000 vrouwen en kinderen. Meestal gekocht van de ouders met het idee dat ze dienstmeisjes zouden worden in de stad. En iedereen is analfabeet.

De agent neemt ons dan mee naar het grootste bordeel. We klimmen twee heel nauwe trappen op naar de tweede etage. Alles is grijs marmer. De manager wordt gewekt uit zijn middagdutje. Wij zitten in een kamer van 5 bij 5 zonder ramen, helemaal grijs marmer. Met aan een kant een gigantische rode bank. Het lijkt op een mortuarium. De deur gaat open en een voor een schuifelen de meisjes, ook nog half slapend, binnen. Ze gaan tegen de kale grijze muur staan. Negen meisjes op een rij. We mogen kiezen. Hoezo kiezen! Het is afschuwelijk om te zien.

De eigenaar komt binnen een jonge vent van 30. We mogen hem en een van zijn meisjes interviewen. Maar geen opnames of foto's. Hij omschrijft zijn beroep als "werkzaam in de dienstverlening". Zijn echtgenoot weet niet dat dit zijn werk is.

Hij kiest een van de vrouwen uit. Waarschijnlijk iemand waar hij geen problemen van verwacht. Ze fluistert. Ze is bang. De baas zit buiten gehoorsafstand. En ze verteld heel veel. Een afschuwelijk verhaal over hoe ze als kind van elf hier in de wijk begon te werken. Gekocht van haar ouders. Haar ouders die nog steeds denken dat ze dienstmeisjes is. Ze is ondertussen getrouwd met een man die haar jaren in elkaar sloeg, ze is hem ontvlucht. Maar waar moest ze heen. Ze bleef in de wijk. Zo kwam ze bij deze man te werken in de hoop op

een soort veiligheid. Maar haar man vond haar weer en komt elke dag haar geld halen en slaat haar al naar gelang zijn staat van dronkenschap in elkaar. Ze heeft gemiddeld 5 klanten per dag. En gebruikt nooit een condoom. Als ik haar vraag wat de grootste verandering in haar leven zou zijn geweest als ze als man geboren was, zegt ze. Ik had willen studeren. We voelen ons allemaal een beetje misselijk als we weg gaan behalve de agent. Hij vindt zichzelf de ideale gids. En dat is hij eigenlijk ook.

We gaan naar straat één. De straat met de transseksuelen ook wel de eunuch's genoemd. Een bredere straat dan de rest. Hier huizen met een soort galerijen op de boven verdieping. Maar verder net zo vies, vervelend, totaal uitgewoond, kapot en verloedert als de rest van de wijk. Op straat alleen mannen en op de galerijen de "vrouwen". Vreselijk verwijfd. En heel hysterische. We proberen een interview te krijgen maar ze staan er bekend om alleen dingen voor geld te doen. En ik heb geen zin om \$100 te betalen voor haar/zijn antwoorden. We onderhandelen met haar in een huis. Waar de peeskamertjes alleen maar afgescheiden zijn met wat lappen. En waar een voor een de opgemaakte schoonheden te voorschijn komen. De madam zelf zit op een bed naast de ingang als een waakhond. Haar haren in een harde zwarte laag van henna gewikkeld. We zijn lang aan het onderhandelen maar komen niet tot een deal.

Iets verderop proberen we het weer. Maar hier is de MAMA zoals ze genoemd wordt niet thuis en mogen ze niks doen.

We gaan terug naar het politiebureau. Een 70 jaar oud koloniaal gebouw met heel veel kleine kamertjes. Waar ik een interview met de commissaris heb en daarna een hele rondleiding maar als ik vraag of ik ook de gevangenen mag zien en interviewen heb ik de grens van wat mag bereikt.

De problemen zijn zo anders dan bij ons. Vuurwapens en drugs komen haast niet voor. Het grootste probleem is alweer de overbevolking en dat al die mensen iets (dus alles) doen om aan een bord eten te komen.

's Avonds thuis lees ik in de krant van vandaag het week verslag van de misdaad in de stad.

Twee moorden. Eén opgelost.

Eén moordaanslag.

Zes gevallen van afpersing, 3 opgelost.

60 motor diefstallen, een opgelost.

Eén verkrachting, die is opgelost.

Negen berovingen, geen opgelost.

Vijf huisinbraken overdag, geen opgelost.

42 inbraken in de nacht, zes opgelost.

Vier gevallen van zakkenrollerij, geen opgelost.

124 andere gevallen van diefstal, 15 opgelost.

71 gewonden, 39 zaken opgelost.

Dan nog 162 andere gevallen van misdaad.

En moet lachen. Dit is alles bij 16 miljoen mensen samen gepropt op 65 km².

7 december 1999

We moeten vroeg weg. Op bezoek bij een Engelse dame die al 35 jaar in Bombay woont. Ik moet ook mijn huur, vlieg en treintickets betalen en loop de hele dag met meer dan een gemiddelde jaar salaris rond.

De Engelse vrouw is getrouwd met een Indiër. Ze wonen in een van die grote haast paleisachtige oude koloniale huizen. Omringt door de gigantische torenflats van nu. Ze heeft twee dingen geëist; dat we stipt op tijd zijn want haar tijd is erg kostbaar en dat we over haar liefdadigheidswerk in de sloppen praten.

De lift naar boven komt uit in een huiskamer. We lopen begeleidt door een huisknecht van de ene kamer naar de andere kamer. Allemaal helemaal vol met prachtige beelden, schilderijen, perzen, antiek en weet ik veel. We worden in een soort studeerkamer gedropt. En zijn op de seconde precies op tijd. Na tien minuten komt mevrouw langs lopen maar wuift dat ze nog even bezig is. Even later nogmaals. Een soort spelletje van wie het belangrijkste is of zo. Het zal mij allemaal een rotzorg zijn. Alles gaat langzaam hier. Niets is op tijd en ik maak me niet druk. We kijken wat rond in haar spullen en vermaken ons.

Het gesprek is leuk. Behalve dat die liefdadigheid alleen maar bestaat uit een soort erelidmaatschap van een verenig voor arme en nooddriftige kindertjes. Ze nog nooit echt in de sloppen is geweest. Ze ligt over het water toevoer in haar huis, ze zegt dat deze wijk maar twee uur water per dag krijgt. Maar wij wonen om de hoek, in dezelfde wijk en hebben heel de dag water. Het lijkt ons dus een sterk verhaal. Maar het kleurt leuk.

Door naar het uiterste puntje downtown. Waarin een hotel de bekendste en beroemdste chef kok van Bombay werkt. Een fantastisch gesprek omdat hij elke vraag op de een of andere manier met een antwoord over eten of koken beantwoord. Hij is een zeer succesvolle passievolle workaholic. Heeft én een Thaise, én een Mexicaans, én een Italiaans én een West Indiaas restaurant. Waar hij elke drie maanden de menu's wisselen. Is altijd opzoek naar gerechten. Reist naar de landen leert de geheimen van het koken en de recepten bij de vrouwen thuis. Over zijn eigen vrouw zegt hij. "Ik ben niet romantisch maar we waren klasgenoten en we mogen elkaar". Hij ziet haar zelden of nooit.

Hij komt uit een erg hoge cast, alhoewel dat officieel nu niet meer telt. Vroeger thuis hadden ze meer dan 100 mensen personeel. Hij heeft volgens mij hetzelfde nu in zijn restaurants. Er is maar één ding heel vreemd aan hem. En dat is dat hij parfum op heeft. Hoe kan je nu goed proeven als er altijd een onder geur om je heen is. Een meesterkok met parfum!!!!

We rijden langs de Tower of Silance, de plaats waar de Parsies hun overleden teruggeven aan de natuur. Zij zijn de enige voor zover ik het weet die hun mensen laten op eten door de gieren. Daar mag niemand bij zijn. Je kan de toren ook alleen maar vermoeden, niet echt zien. De lijken moeten eerst een paar dagen binnen rotten en worden dan op het platform van de toren gelegd, waar ze door de gieren worden opgegeten en zo op de kortste manier weer terug komen in de cyclus van de natuur.

Op weg naar het volgende gesprek check ik even mijn email. Waar een afwijzing voor de CineMart is. Ik ben kwaad. De hele rit naar het volgende gesprek ben ik afgeleid door mijn eigen sores. Ik moet het uit mijn hoofd krijgen voor ik een nieuw gesprek kan beginnen. Gelukkig is het ver. Maar pas als ik de man zie vergeet ik mijn eigen teleurstelling.

Het is een heel erg bekende goeroe. Hij wordt door heel veel mensen door het hele land geraadpleegd bij beslissingen en andere problemen. Hij bidt en danst en mediteert dan voor je. Even denk ik er aan om hem te vragen een dans voor, ik bedoel, tegen de afwijzing van de CineMart te doen. Maar ik laat het maar.

Het is een heerlijk gesprek. Hij denkt dat ik doof ben omdat ik niet al zijn Engels snap. Hij gaat steeds harder praten haast roepen tegen me. En op de achtergrond zitten zijn vader en moeder. Bij haast elke vraag geeft de vader, die Engels spreekt, commentaar tegen zijn zoon.

In het Hindi natuurlijk. “Nee je moet dit of dat zeggen”. Het is een heel erg grappig mannetje om te zien. En zijn constante vraag om attentie is net zo leuk.

We zijn nog niet klaar of we moeten, van vader en zoon, mee naar de tempel. En je mag álles filmen. “Ja ja je zal je ogen uit kijken. Onze festivals zijn de mooiste van de wereld. Zoiets heb je nog nooit gezien, etc.” Wij mee naar de tempel en beloven zondag als er een groot festival is, terug te komen. We zijn dan hun gast voor een hele dag.

We wisselen visitekaartjes uit. Ik heb zo’n lol als ik het kaartje lees. Naast een hele rij andere interessante dingen waar je hem voor kan benaderen ook “adviser for mythological t.v.serials”. En of ik nog even zijn portable telefoonnummer wil noteren voor als we zondag de weg kwijt mochten raken. Heerlijk die mix van west en oost hier door elkaar. Nog zelden hier zo’n commercieel iemand ontmoet.

Aan het begin van de avond een afspraak bij de goeroe van de vorige keer. De fotograaf die ons had uitgenodigd om te komen eten. Nou weinig eten maar veel praten. Ik ben weer verwonderd over deze man. Hij is zo narcistisch.

Daar staat hij voor me, groot gebarend en verteld over de film die hij wil maken. Steeds zijn handen hoger in de lucht gooiend. “Ik wil maar één film maken in mijn leven” zegt hij, “één film die gelijk is met het niveau van de bijbel, de koran, of het heilige boek van de Hindi (?)” Dat klinkt veel belovend. Ik vraag hoe hij de god figuur in het verhaal ziet. Een god figuur in een film wordt direct zo onecht, zeg ik. Hij kijkt me verbaast aan. En zegt dan “ik speel de god natuurlijk”. Hij wil die rol spelen omdat hij de rol voelt. Want hij weet denkt hij hoe een god zich voelt.

Ik luister vol aandacht en mijn maag knort want ik heb honger.

Wat zijn er toch een prachtige mensen op de wereld.

8 december 1999

Mijn dagen krijgen een soort ritme. Heel de dag racen we van hot naar haar, mensen ontmoeten. Komen dan om acht uur halfnegen uitgeput thuis. Eerst een lange douche. Wat eten en de dag overdenken met Paolo. En dan tot middernacht achter de computer. Daarna lees ik in bed Griekse mythen en sagen. Daar slaan ze elkaar tenminste lekker in elkaar. Wordt er zonder pardon vermoord. En is er tenminste jaloezie en strijd. Tot ik uitgeput in slaap val.

Mijn dagboek is voornamelijk voor mezelf. Ik wil niks vergeten van wat ik mee maak. Straks heb ik het allemaal nodig om er een verhaal van te maken.

Ik kan er niks aan doen maar ook vandaag was weer een fantastische dag.

Ik heb een auto gehuurd want we gaan vandaag naar New Bombay. Een nieuwe stad die een kilometer of 20 van Bombay is gebouwd. Om de stad te ontlasten. En huizen met iets meer ruimte en iets meer groen te creëren. Groen! Zelfs in New Bombay heeft niemand echt een tuin. Een gezamenlijke binnentuin als ze geluk hebben. Maar wel meer bomen langs de straten en ruimer opgezet. En nog geen sloppen.

Hier woont de middenklasse. Met de gewone dromen. Huisje tuintje en speelruimte voor de kindertjes. En vader reis elke dag anderhalf uur op én neer in de file. Als je veel in de file staat, met open ramen voor de hitte, is dat hetzelfde als op één dag 6 pakjes sigaretten roken.

Nameeta gaat overmorgen naar Amerika en moet nog erg veel voorbereiden. Ishaan wordt de nieuwe man die met ons op pad zal gaan. En dus ook vandaag. Hij is een collega van Nameeta, ik zal haar missen. Ishaan is niet zo scherp maar verder erg aardig. Met hem pikken we onze gids van vandaag op. Een accountant die in New Bombay woont. Hij heeft de dag vrij af genomen om ons zijn stadsdeel, New Bombay, te laten zien.

Hij woont in een “shared family”. Iets wat hier heel normaal is. Wonen met je vader, moeder, broer en zijn vrouw en hun kinderen en jouw vrouw en kinderen. Allemaal samen in één huis. Eén huishouden. Geen privé. Samen eten. Samen bidden. Inkomens bij elkaar. En als er beslissingen moeten worden genomen doen ze dat via tafelgesprekken. De moeilijkste beslissing van hun leven was de verhuizing van Bombay naar hier. Daar hebben ze 15 dagen over gepraat. Meestal gaat het sneller.

Het is een heel traditioneel Hindoe gezin. Een van de kamers, is de kamer waar gebeden wordt. Veel mensen hebben dat. Of tenminste een altaar ergens. Hier, in de kleine gebedskamer, wordt gezamenlijk elke dag 20 minuten gebeden voor het avond eten. Tenzij je een erg goed excuus hebt.

Wat me het meeste verwonderde was dat de kinderen geen eigen slaapkamer hebben. De dochter van 14 slaapt nog bij haar ouders in bed. Het meisje was al redelijk volgroeid en ik kon het me onmogelijk voorstellen. Maar zelf zei ze ook dat ze het liefste bij haar vader sliep. Ik kreeg nare gedachten. Haar neefje van 13 slaapt ook nog steeds bij zijn ouders en altijd tegen zijn moeder aan! Zijn broer van 17 heeft net voor het eerst een eigen kamer. Hij is haast volwassen.

De huwelijken van deze broers waren beide gearrangeerde huwelijken. En de schoonmoeder schijnt een absolute tiran (volgens haar eigen zoon). Ze was nu net een paar dagen de stad uit. Dus konden de vrouwen jurken (tot de enkel) dragen. Want als schoonmoe er is moeten ze sari's dragen, de klassieke dracht van de vrouw, waar ze een bloed hekel aan hebben. Zijn vrouw, zegt hij, is de ideale vrouw. Ze klaagt niet, ze zet alles opzij om hem te behagen, ze accepteert haar leven zoals zijn moeder het wil én ze lacht altijd. Alleen kan ze niet goed koken. Maar hij lust toch alleen maar het eten van zijn moeder.

Als het mijn vrouw was, had ze er gisteren al uit gelegen. En hij ook. Maar ook ik lach heel de tijd bij alle verhalen die ik hoor. Ik ga geen confrontaties aan. En laat de mensen maar vertellen, ik wil horen, heel veel horen, anders niet.

Daarna een interview met een jonge ondernemer van 24. Woont ook nog bij zijn ouders thuis. Iedereen tot hij de trouwt en de oudste zoon meestal voor altijd. Hij neemt de familie over. Zijn vrouw komt erbij.

Deze man praat al gemakkelijker over zijn privé dan de oudere mensen die ik tot nu toe geïnterviewd heb. Tijdens het gesprek komt zijn moeder binnen die wat wil vragen maar hij snauwt dat hij bezig is (in het Hindi) en zij, zij wacht als een hondje tegen de muur tot zoon lief klaar is. Als ze eindelijk wat mag zeggen. Bleek ze alleen maar te willen vragen of we wat wilden drinken.

We gaan naar de centrale veilinghallen van Bombay. Deze zijn de afgelopen tien jaar stuk voor stuk vanuit het hartje centrum, in het laagste punt van het schiereiland, naar hier verhuist. Aardappelen en uien, graan, groenten en fruit en specerijen en suiker.

Bombay is een schiereiland, een nauwe smalle driehoek die in zee ligt. Er is geen ringweg omheen. Al het verkeer zakt 's morgens naar beneden de stad in en gaat 's avonds weer omhoog naar de buitenwijken. Allemaal over een smal stukje land.

We gaan naar het deel met de rijst en granen. Grote gebouwen met in het midden een brede gang waar allemaal loodsten op uit komen. De handel ligt uitgestald voor de ingang. Op tafels staan diverse bakjes met al de soorten rijst en granen. Achter de tafels kijk je de rest van de loods in en daar de hoge gestapelde torens met de handel, zakken rijst of graan.

In de gang zie ik af en toe een dode rat liggen. Gatverdamme. Niet echt hygiënische met al dat eten, denk ik.

Ik praat met een man die al voor de 4^e generatie in de graanhandel zit. Hij zegt dat zijn zoon ook hem weer zal op volgen. En als je zoon dat nou niet wil, vraag ik. Mijn gids kijkt me aan als of ik gek ben. De enige reden waarom hij de zaak doet en waar voor hij werkt is voor zijn oudste zoon. Voor niemand anders.

Ja ja ik weet het. De oudste zoon krijgt het bed als de rest op de grond ligt. De oudste zoon krijgt het eten en de rest kijkt. De zoon, de zoon, de zoon. Zelig hoor voor die zoon. En ook voor zijn broers en zussen.

In de loods zitten zeker 12 vrouwen het graan en de bonen zeven. Ze halen de steentjes en het andere vuil eruit. Daarachter de zakken. Heel hoog opgestapeld. Hier zijn de dragers aan het werk. Ook al de zoveelste generatie. Want zelfs in het moderne India blijven de kasten vaak ongewijzigd.

Deze mannen dragen zakken van 100 kg op hun hoofd en bouwen zo de hoge torens van zakken. Week achter week, achter jaar. Niemand van de mannen is echt oud. Moeten volgens mij vroeg kinderen krijgen om het generaties vol te houden.

We lopen terug naar de tafel bij de ingang.

Daar staat een emmer met water. Voor de ratten, wordt me gezegd.

Hè, voor de ratten?

Ja, de ratten willen water drinken, na het eten.

Water drinken na het eten?

Ja anders worden ze kwaad en breken de boel helemaal af.

Dan zet je toch vallen tussen al die balen rijst!

Nee, we mogen niemand doden van ons geloof. We zien de ratten als onze partners in de zaak.

Ik snap er niks van. En dan zie ik een van die parels waar ik naar op zoek ben. Zo mooi dat ik het haast niet geloof. Ik herinner weer de eerste dagen toen ik de titel van de film alvast bedacht. "Rats and gold".

Hier mogen de ratten niet dood. En natuurlijk knagen de ratten de zakken kapot en vreten de rijst op. Vervuilen de boel en weet ik veel. En natuurlijk vinden ze dat vervelend. Maar de ratten mogen ook leven. En dat leven is hier. Soms gebeurt het dat een van de hele hoge torens die de dragers bouwen ondermijnt worden door dat ratten hebben zitten knagen. De torens vallen om en vaak komt het voor dat dragers daarbij gedood worden. Maar dat hoort bij het leven. De rat heeft net zoveel recht op het graan als zij. Dus als ze een rattennest vinden tussen de zakken. En dat gebeurt regelmatig, dan wordt het nestje voorzichtig verplaatst. Ik zeg, naar buiten zeker? Nee naar een plekje, tussen hun eigen balen rijst, iets verder op. Ik vraag en vraag. Maar allemaal zijn ze heel overtuigd dat het zo moet. Ze nemen me mee naar een altaartje wat ze boven in een kamer van de loods hebben. En daar staat naast het overbekende beeld van Ganesh, de god met de olifant kop, in het zilver dit keer. Een gouden beeldje van een rat. Want ze bidden elke dag. Allemaal. Dat de rat hun niet te veel leed zal bezorgen. Het is namelijk ook nog zo dat de rat de officiële drager is van Ganesh. Nog een reden om de rat absoluut niet te doden.

Ik weet, hier kom ik terug. Op de een of andere manier. Dit verhaal vertelt me meer over India dan welk ander verhaal tot nu toe.

We gaan naar de spijzenmarkt. Alles ruikt. Bij elke stap een andere geur. Geuren die ik nog nooit geroken heb. Of kruiden die ik nog nooit gezien heb en alleen door de geur herken. Duizenden diverse geuren. Goddelijk.

Mijn neus begint te kriebelen van de pepers en de chilies. Ik nies. En opeens merk ik dat iedereen om me heen niest. Overal niesende mannen. De geuren zijn ook zo zwaar en overdonderend. Je kan je het gekriebel in je neus gewoon niet stoppen.

Daarna een interview met de directeur van de veiling. Heel snel want de minister komt over vijftien minuten. Maar ze konden zo'n bezoek van een Nederlandse filmmaker toch ook niet voorbij laten gaan. Wie weet komt hun hele veiling nog wel eens in de film.

Tijdens het gesprek met de directeur komt de halve raad van commissarissen, die er nu toch zijn, er ook bij zitten. Iedereen vindt het hoogst interessant en bemoeit zich ertegenaan. Maar ik schrijf niets op van wat ze me antwoorden. In mijn boekje beschrijf ik hun kleding en hoe ze zitten en kijken. Eén man lijkt vreselijk op een dooie paus, ik weet zijn naam niet. Hij heeft zijn traditionele pak aan, voor het ministers bezoek zo. Maar is door de jaren heen dikker geworden en dus is het veel te nauw. Hij kan amper ademen. En dus gaan er steeds meer knopen open.

Daarna op weg naar een complex waar oudere Indiërs wonen die na jaren in het buitenland hebben gewoond, nu op hun oude dag terug willen komen naar Bombay. En omdat ze niet bij hun kinderen terug kunnen komen, komen ze samen in een gebouw. Ach god denk ik.

We rijden lang. Het is in een nieuwe wijk van New Bombay. En daar aan de horizon ligt het. Een gigantisch complex. We rijden het binnen, tientallen hoge sliksplinter nieuw flats met overal klassieke Griekse zuilen en nu nog kleine palmen, ommuurt door een hoog klassiek hek. Overal bewakers in mooie uniformen. Maar het ziet er leeg uit.

Op zoek naar de manager. We vragen of we iemand kunnen interviewen. Een teruggekeerde Indiër. Blijkt van de 1556 flats er maar 59 bewoont te zijn. De rest is leeg. Wel ooit gekocht door mensen maar die zijn nooit echt komen wonen.

Na drie kwartier bellen blijkt van die 59 is ook niemand thuis. Wel werken er 1200 mensen. Schoonmakers, tuinmannen etc. En 600 bewakers. Die bewaken wat?

Het is een spookstad. En dan blijkt opeens dat alle flats op de weg hier heen ook spook flatgebouwen zijn. Air India heeft alvast met het oog op de verplaatsing van de internationale luchthaven naar hier, 2000 appartementen voor zijn personeel gekocht. Die staan nu leeg. Idem een stel andere bedrijven en de regering. En speculanten. En? En dus, staat er 20 kilometer van de grootste woningnood die ik ooit in mijn leven gezien heb. Waar overal op straat onder lappen mensen slapen. Overal van plasticzakken hutjes worden gebouwd, waar geen vierkante meter vrij is. En waar de huizen niet te betalen zijn. Een heel stadsdeel leeg. Kilometers achter elkaar duizenden lege flats.

Alles is nieuw en mooi. Voor het eerst zie ik sinds we hier zijn goed geverfde gebouwen. Heldere kleuren. Ja nu nog wel maar als er misschien over 5 of 10 jaar mensen wonen is het allemaal alweer vervallen net als alles hier vervallen is. En alles kapot en verveloo is. Behalve de mensen die brengen de kleur.

We rijden terug. Twee uur in de file. Het voelt als minstens 3 pakjes sigaretten.

9 december 1999

Wat zo mooi is met zintuigen is dat als je je ergens in verdiept je steeds meer ervaart. Ik heb dat op het moment met kijken. Elke dag verleg ik weer een stukje grens en elke dag zie ik iets nieuws in precies hetzelfde stukje straat waar ik nu al twee weken loop. Ook wennen je zintuigen aan iets en dan ervaar je het niet zo extreem meer. Ik ruik bijvoorbeeld de stank haast niet meer, tenzij ik vol in een drol stap natuurlijk.

Vanmorgen zag ik opeens een man met een rode hoofddoek om zijn hoofd. Die in iemands oor stond te pulken. Om de hoek zag ik er nog een en iets verder op ook. Allemaal in iemands oor bezig en allemaal een rode doek om het hoofd. Eentje goot olie in een oor, een andere was met een pincet bezig. Die rode grove tulbanden leken wel een soort beroepsaanduiding van de oren schoonmaakmannen. Later die dag zag ik ze ook vaker bezig in de stad. En elke keer weer met een rode lap op hun hoofd.

Het was een rustige dag. Maar twee gesprekken. De eerste met de hoffotograaf van de filmsterren. Het is een beetje homofiel typ, die later in het interview opeens vertelt dat hij nu op zijn 50ste nog maagd is. Dat is heel vreemd, Indiërs zijn niet zo open. Ik weet niet of ik het moet geloven. Veel mensen in de gesprekken die ik met ze heb, zitten te verzinnen en te draaien. Zichzelf mooier afschilderen dan ze zijn. Dat is niet erg. Ik hoef niet echt wat te ontdekken om het in de roddelpers te zetten. Ik probeer naar het geheel te kijken en naar waar het afwijkt.

Later een gesprek met een moslim vrouw van 60 die binnenhuisarchitect is. Een eigen bureau leidt. Ze is mooi om te zien. Gescheiden toen ze 29 was, nog steeds alleen en sinds toen voornamelijk aan haar carrière gewerkt. Zij is een zeldzaamheid. Heel zelfstandig en sterk. Reist veel. Haar huis is ingericht met door haar zelf ontworpen meubels, twintig jaar geleden. Een jaren zestig stijl. En helemaal aangepast aan haar katten. Tegen de kattenharen, skai op de stoelen die de vloeiende vorm hebben van golven. Maar alle randen zijn aangevreten.

Een van mijn vragen is; ben je wel eens fysiek alleen.

Meestal wordt dat ontkennend beantwoord. Er is altijd wel personeel in de buurt of familie. Mensen zijn hier zelden alleen.

Als ik het haar vraag zegt ze, “o ja heel vaak” “maar echt alleen” vraag ik haar “zonder andere mensen in het huis?”. “Er zijn hier verder geen mensen. Alleen het personeel.”

Tijdens het hele gesprek zegt ze wel dertig keer dat ze heel gelukkig is en juist alleen!

We hebben een paar uur niks want het laatste gesprek gaat niet door. Paolo en ik gaan zwemmen. Het weer wordt kouder, het is echt opeens winter aan het worden. In een week is de temperatuur overdag van 35 naar 29 gedaald. En ‘s nachts zelfs maar 22. Jammer ik hou van de hitte.

Heel langzaam ga ik zien wat ik kan doen. Pas de vragen aan omdat ik dingen anders moet formuleren.

Het gekke is dat ik voor ik hier heen ging het plan had om hier een soort oorlogsfilm te maken. En dat niets, maar dan echt ook niets aanleiding geeft omdat te willen. Toch blijft het in mijn hoofd. Een volk wat zo tolerant is en zo geduldig. Een volk wat zo flexibel is en wat maar aanvaart en aanvaart. Zo’n volk vraagt in mijn ogen om het omgekeerde. Of zijn het nu de Griekse mythen die me verleiden.

Ik dacht dus dat we een soort ritme in de dagen hadden gekregen. Maar zoals altijd wordt dat direct weer verbroken.

We eten vanavond in het Thai restaurant van de meesterkok want Nameeta gaat morgen naar Amerika en Ishaan volgt haar op. We zullen weer moeten wennen en een nieuw soort ritme met elkaar moeten gaan opbouwen. Ik zal haar missen.

10 december 1999

Het voelt of ik vandaag een totale aanslag op al mijn zintuigen heb gedaan. Ik kan niet meer. Ik heb een verslagen gevoel.

Na de afgelopen twee weken en de wisseling van assistent leek het me goed een dag vrij te nemen. Eindelijk tijd om een verandering in mijn ticket te maken. En uit ervaring kan dat beter direct op het kantoor van de luchtvaartmaatschappij dan per telefoon.

Ik wilde Paolo daarna graag de Crawford Markt laten zien. Een van de grootste van de stad. Het is 12.30 en we lopen er rond. Het ziet er niet echt levendig uit. Het is vrijdag en de grote moskee is er vlak naast. Om één uur bidden de moslims. Ik denk dat het daarom zo rustig is. Om kwart voor een begint het geroep van de moskee en uit alle hoeken en gaten stromen de mannen toe. Snel hun hoofd bedekkend en als ze niets bij zich hebben staan er genoeg stalletjes met allerlei soorten petten. Voor de moskee liggen behalve zeker duizend paar schoenen ook weer de meest bizarre creaturen van mensen. Meestal half bloot zodat je de misvormingen beter kan zien. Bulten aan allerlei kanten, halve of helemaal geen ledematen, schubben en wonden, zonder ogen en openliggende hazenlippen.

We zijn in een gebied ongeveer ter grote van een vierkante kilometer. Wat helemaal bestaat uit bazaars, kleine winkeltjes en markten. Met daartussen door een paar moskeeën en tempels. Het zijn duizenden kleine en bredere straten. Deels overdekt en deels open. En daar tussen door zijn straatventers, handkarren met goederen, fietsers en motors, ook wel wat auto's maar niet veel, en heel heel erg veel mensen.

Allerlei verschillende mensen. Door hun kleding herken je hun religie, kaste of beroep.

We komen in een overdekte markt met stoffen. Gigantische groot. Elke handelaar heeft een soort inham van 2 bij 3 met een verhoogde vloer waarop een matras ligt. Hier op zit de baas (die is meestal de oudste en heeft altijd een dikkere buik dan de rest) en zijn zoon (jonger dus en een iets minder dikke buik) en de hulpen (alle leeftijden maar helemaal geen buik, want zij doen al het lijfelijke werk). De wanden zijn bedekt met rollen en stapels stof. Al naar gelang de handel. Gang na gang met stoffen winkeltjes.

We zijn weer buiten en komen in het Hindoe gebied. De sfeer verandert direct. Veel gemoedelijker. Buiten de tempel is van alles te koop. Gekleurde poeders voor de stippen en tekens die ze op hun gezichten en haren maken, allerlei bidplaatjes en kralen en touwtjes en ringen en stokjes en bloemen en bakjes en weet ik wat niet allemaal.

We lopen voor de tempel langs, ook hier weer al de schoenen.

Net naast de tempel is een klein huiskamer, die aan de straat grenst, maar dan zonder voorgevel. Hier zit een "heilige" te eten terwijl hij tv kijkt. En af en toe geeft iemand hem wat geld.

Iets verderop wordt een oude man gemasseerd door een stel andere oude mannen. En overal zitten groepjes vrouwen of mannen te zitten. Op de grond, dicht tegen elkaar aan te zitten.

We lopen verder en komen door een gebied met alleen maar keukenspullen. Allemaal roestvrij stalen spullen, waarmee alle keukens hier van rijk tot arm zijn ingericht.

Dan in een achteraf straatje en direct is er weer het open riool of eigenlijk meer een verstopte straatgoot. Hier staan opeens in de hele straat honderden scooters geparkeerd. Zeker van de mensen die in de bazaar werken. En daartussen liggen mensen te slapen. Want er liggen altijd en overal mensen te slapen. Het water uit de goot is soms heel breed en je moet springen om geen natte voeten te krijgen. Iets verder op zit een vrouw haar sari's en andere was te schrobben. Gewoon op de straat. Een kind zit te plassen. Een man ligt dicht tegen zijn vrouw

aan te slapen in een inham. Halverwege is al het vuil van de straat op een grote stinkende hoop geveegd. In een steeg zitten drie ratten lekker te drinken uit een onduidelijke plas water.

In de gebakswinkels hebben ze een soort zilveren kleine eenhops-taartjes. Paolo, als zoon van een bakker, wil dit bladzilver voor taarten kopen. Maar het lukt niet.

We lopen door een straat met alleen maar kettingen van bloemen. Offers voor weer een andere tempel.

Slaan de hoek om. Weer kijk ik in een smalle steeg. Weer zie het vuil van weet ik hoelang. Je kan het niet beschrijven. En eigenlijk wil ik het ook helemaal niet beschrijven. Het heeft geen zin om er steeds weer over te beginnen. Het is visueel erg oninteressant. Het heeft geen vorm. Het is dramatisch niet echt opwindend. En het is ook iets wat ik helemaal niet zomaar in mijn film wil. Maar het is er heel de tijd. Nu kan ik er niet om heen.

En weer zie ik ratten. Ze lopen rustig te snuffelen tussen de troep. Op de hoek van de steeg een nest net geboren hondjes. Nog helemaal vleeskleur. Vlak erboven een verzameling gouden en zilveren beeldjes van de goden.

Van nu af aan kijk ik elke smalle steeg in en probeer het aantal ratten te tellen. Soms één of drie, soms acht of meer. En als ik overdag al zoveel ratten zie hoeveel moeten er dan echt zijn. En overal tussendoor staan handkarren met de meest smakelijke etenswaren.

Soms opeens weet ik welke kant ik op wil met de film maar vaak ook helemaal niet. Ik weet dat ik absoluut geen documentaire wil maken maar een speelfilm.

De opdracht die ik mezelf heb gegeven is geen gemakkelijke. Want of je ontkent wat er is en maakt een spannend of dramatisch verhaal in een oriëntale omgeving. Of je gebruikt de omgeving, maar dan blijf je dichtbij de werkelijkheid en die is vies, goor en smerig. En heb je snel de kans dat je in een soort documentaire stijl belandt.

Ik wil beide niet. Ik ben heel de tijd opzoek naar iets anders.

Ik wil een film waar je naar kijkt en waar je je in herkent zonder dat het iets gewild oosters mystieks heeft met een belerend ondertoontje. Ik wil het leven laten zien. Het leven met de rauwe en de mooie kant. Ik weet alleen nog niet hoe.

We komen door een straat met alleen maar verfverkopers.

Komen weer op een andere markt uit. Nu met alleen maar wierook en andere geuren. Bij elk standje brand wel wat. Ik begin een beetje draaijerig in mijn hoofd te worden.

Weer een hoek om, nu opeens een hele witte straat. Hier pellen en verkopen mannen knoflook. De schilletjes maken in de straat een wit tapijt. Mijn neus doet pijn van de snelle wisseling van geur.

Weer een hoek om en dit is een kippen gedeelte. Ze worden geslacht en geplukt. Overal veren en bloed.

Weer verderop is de vismarkt. Overdekt en glibberig van het water en de schubben.

Daarnaast is een vlees gedeelte. Hier hangen geiten longen en levers allemaal keurig aan haken op een rij. Daaronder de koppen. De planken zijn donkerrood van al het bloed.

Weer een hoek om. Groenten fruit en daglicht. Een politie agent loopt met een stok ruimte te maken voor zijn baas die er met een politieauto door wil. De karren en losse verkopers moeten alles verzetten om dat mogelijk te maken. En even later weer als er een veel breder vrachtauto doorheen wil.

We kunnen iet meer. We hebben niets gefilmd of gefotografeerd vandaag. En Paolo zegt totaal beduusd. Ik kan niet meer focussen. Er is zoveel te zien. Ik begin net als hij te malen. Te draaien. De geuren, de kleuren, de herrie.

We lopen al meer dan vier uur en hebben nog niet één keer een zelfde straatbeeld gezien. Er komt geen einde aan. Ik kan niet meer. We proberen naar een grotere weg te komen om een taxi te pakken en naar huis te gaan. Maar eerst moeten we nog door een heel gebied met tweedehands rotzooi en bedelende eunuch's (de travestieten).

Totaal verslagen zitten we in de auto. Ik houd mijn ogen de hele rit dicht. En voor mijn neus en mond hou ik een doek. Ik moet me even afsluiten. Maar om me heen toetert alles. In Bombay ben je nooit alleen.

11 december

Nu echt een dag vrij genomen. En lig de halve dag met koorts op bed terwijl buiten de wereld door toetert.

12 december 1999

Ik stap te vroeg uit de trein, merk dat het fout is. Maar na wat zoek en gevraagd toch nog op tijd op de afgesproken plek.

Het is wennen met mijn nieuwe assistent, Ishaan. Het begint er mee dat hij drie kwartier te laat komt op de afgesproken plek en dan een vreselijke lul smoes heeft. Ik heb keelpijn, voel me nog koortsig, was zelf ook verdwaald en moest ook vroeg op om op tijd te zijn. Al met al ben ik in een slechte bui.

We nemen een taxi. Ishaan verteld dat hij opeens heel veel ander werk heeft deze week en eigenlijk niet voor me kan werken. Maar hij zegt dat niet echt, ik moet het een soort raden. Dan verdwaalt de taxi en niemand weet de goeie weg. Een travestiet is zo brutaal om de autodeur te openen en aan ons te gaan zitten trekken om geld. Aan de andere kant klopt een lepralijder met zijn stompen hard tegen het raam.

Als ik opeens de weg herken geloven ze me niet. Ik stop de taxi, heb er genoeg van en we stappen over in een riksja. Nu rijden we de kant op die ik wil maar als ik zeg dat hij bij een onduidelijke zandstraatje moet afslaan wordt ik weer niet geloofd. Ik ontplof ondertussen. Na dagen vriendelijk te hebben gelachen als dingen fout liepen. Soms uren later dan gepland of helemaal niet gebeurden. En ik dat allemaal langs me heen liet glijden. Is mijn even geduld op. Vandaag heb ik geen zin in aardig zijn. Ik eis dat die klote stink riksja omdraait en gaat zoals ik wil. En eindelijk zijn we bij de tempel en heb ik een godsvermogen (naar plaatselijke normen) uitgegeven aan de veel te lange reis.

We zijn uitgenodigd om bij een groot feest van deze hindoe tempel te zijn. Een zaal ter grote van een ruime gymzaal met een laag plafond. Er is het feest van het licht. In het midden staat een hele rij, in grote aflopende, kaarsen standaards met een soort olielampjes er op. Aan beide kanten van deze rij, die begint bij het altaar met het beeld van Ajapa en in een rechte lijn tot de ingang loopt, zitten 108 mannen en jongens. Aan elke kant 54. Zij zeggen heel monotoon gebeden na van de voorbidder en gooien rozenbladeren en later andere bloemblaadjes tegen de standaard. Zodat elk vuurt langzaam in een hele berg van bloemenblaadjes komt te staan. Links zitten de mannen, rechts de vrouwen.

Ik zit nog steeds chagrijnig te zijn. Zie al die lelijke mannen met hun blote bovenlijven en om hun veel te dikke buiken oranje lappen. Zie net als in de katholieke kerk dat de rijke vooraan zitten en het gewone volk erachter. Ik probeer me over te geven aan het eentonige

zingen van de gebeden. En probeer de positieve energie tot me te nemen. Het lukt een beetje. Ik zie mensen de vloer kussen en zie hun helemaal kapotte voeten en denk aan een tv reclame van gisterenavond, met zalf voor kapotte voetzolen. Ik zie al het grappige geloop en georganiseer tussen de biddende mensen. En zie ik de spandoeken aan de muren met al de sponsors van dit tempelfeest. De plaatselijke aannemer, een transportbedrijf, een reisbureau etc.

Opeens wordt er op mijn schouder geklopt en gezegd dat ik een interview kan doen. Het blijkt met de president van deze tempel. Die eens per jaar wordt gekozen. Nu is het een business man.

Er is iets wat me heel de tijd intrigeert maar vandaag irriteert en dat is de voorgespiegelde tolerantie. Ook deze man weer. "Wij Indiërs worden nooit kwaad dat hebben we geleerd dmv ons geloof." Ik kan er niks aan doen maar ik geloof het gewoon niet. Het is een grote façade die voor me opgevoerd word.

Terug in de tempel. De gebeden gaan monotoon door. Ishaan zit te gapen en heeft duidelijk geen zin om hier te zijn. Na uren één ritme komen de gebeden en het gezang tot een hoogtepunt. Opeens is het over. Dan krijgen we een uur lang, in het Engels, een dankspeech van de president voor de ereleden van de tempel. De politie commissaris, de aannemer, de eigenaar van het transportbedrijf, de man van het reisbureau etc!!!!

De hele zaal, iets meer dan duizend dicht op elkaar gepakte, op de grond zittende, gelovige waarvan de meeste langzaam in slaap vallen tijdens de speech. Het eindigt er mee dat we na het volgende deel allemaal uitgenodigd worden voor de gezamenlijke lunch. Maar dat we niet moeten dringen en dat er genoeg eten is voor iedereen. De vrouwen boven, de mannen links buiten naast het gebouw.

Alle wierook wordt aangestoken en het gezang begint weer. Er gaan schalen met vuur door de zaal. Een van de oudere dragers valt en de schaal wordt overgenomen door een jongeling. Overall hangt rook. Het is benauwd. Iedereen wil het vuur aanraken en verdringt zich voor en over de schalen. De muziek wordt opzweperender en raakt weer op een hoogtepunt. Opeens begint vlak bij me een man te briesen en te gillen. En valt met epileptische schudbewegingen op de grond. Allerlei mannen schieten toe en trekken hem naar voren. Ik kan hem niet goed meer zien maar Paolo, aan de mannenkant, heeft hem in zijn lens. Hij wordt nog wat naschuddend overhangen met bloemenkransen. Blijkbaar heeft hij het licht van de Here gezien.

Opeens begint vlak naast Paolo weer een man te krijsen en ook hij krijgt een toeval. Ook over hem is de Here neergedaald. Voor hem geen bloemenkrans. Ze hadden zeker niet gerekend op twee verlichten in één keer.

Opeens stopt de muziek en de zaal loopt leeg. Vreten!!!

Ik wacht heb geen zin in gedrang. Maar er blijkt voor de politie commissaris, de aannemer, de eigenaar van het transportbedrijf, de man van het reisbureau en nog wat notabelen achter de tempel te zijn gedekt. Met twee vrije stoelen op een ereplek nog vrij. Voor Paolo en mij. Iets later krijgt Ishaan ook te eten.

Ik wil me als het lukt de komende week voornamelijk richten op gesprekken met jonge mensen. De nieuwe generatie. En heb hier een interview met een tiener die gebeden heeft met haar familie, maar erg westers is en denkt.

Na heel erg bedankt te hebben gaan we weg.

Een snelle taxi brengt ons terug naar het centrum. We rijden weer langs Dharavi, de grootste sloppenwijk van Azië. Ergens staan aan één kant allemaal mensen naar iets te kijken. Ik kan

niet zien wat. Verderop bij een politiebureau staan honderden mensen te dringen om naar binnen te komen.

We vragen de chauffeur wat er gebeurt is. Vannacht zijn 4000 sloppenhuisjes afgebrand en nu zitten al die mensen zonder huis. 4000 keer 6 (gemiddeld) per woning. 24000 mensen nu dakloos.

Dit zijn de dingen die me aan het wankelen brengen. Dat geloof en de leugens naast die vreselijke armoede en tegelijkertijd ongelofelijke rijkdom.

Ik heb een interview met een jongen van 19 die straatbarbier is en geen woning heeft. We lopen nog wat rond. Ik zie jonge jongens cricket spelen en probeer ze te verleiden tot een gesprek maar het spel gaat voor. Ishaan zal ons naar een plek brengen waar de jeugd elkaar ontmoet. En als we op een taxi wachten zie ik opeens een dode ingepakt in een laken met wat bloemen erop, nog geen twee meter naast me, op de stoep liggen. Ik schrik. Er naast zit een man. Ishaan wil direct oversteken. Ik niet. Ik kijk de man aan. Hij is duidelijk dronken en huilt. Ik wil naar hem toe. Ishaan sleurt me naar de overkant. Ik ben weer kwaad. Waarom doet hij dat.

Hij wil hier niets mee te maken hebben. We hebben weer een meningsverschil. Wat er in eindigt dat we naar een andere plek gaan en toch weer over moeten steken. Nu is de huilende man weg. En ligt het lijk alleen op straat. Er staat een agent bij. Die er even naar kijkt en een eindje verderop gaat zitten wachten. Volgens Ishaan komen ze het zo wel ophalen en wordt het ergens begraven.

Dit dus. Dit is zo moeilijk om te begrijpen. Zo moeilijk om allemaal in je hoofd te stoppen. En telkens te bedenken waar wij wonen en onze huizen en onze spullen en onze weet ik veel. Hoe kan ik hier nou iets moois maken als alles lelijk is.

De plek waar Ishaan ons heen brengt is geen jongeren te ontdekken. Ik heb genoeg van hem voor vandaag. En zeg dat hij een goed plan moet maken voor overmorgen. Ik bel een andere vriend die hier in de buurt woont om even langs te wippen. Dat kan.

Na weer een verdwaling, een half uur in een uitlaatgassen en een hele zoektocht. Zijn we er. We krijgen thee met lekkers, zij eten niet pas over een half uur. Het is ramadan.

Ik heb mijn dag niet vandaag.

13 december 1999

Mijn leven verandert heel de tijd. Denk ik het net te snappen of heeft net een soort rust of ritme gevonden. Wordt alles weer omver geschopt en verandert. En dat gebeurt steeds vaker. Vooral sinds Marco dood is.

Dit slaat niet direct op de rest van de dag maar is een gedachte over het geheel.

Vandaag leek dus weer niks te lukken. En ging ik maar met Nameeta's moeder mee naar de yoga les. In de auto erheen ben ik omringd door kletsende dames. Want die is getrouwd met die en haar zoon schijn te willen trouwen met een moslim en haar dochter gaat waarschijnlijk met die. En die gaan waarschijnlijk uit elkaar. Gewoon roddelen dus. Is dit waar ze zich nou allemaal zo druk over maken. Wat wie van wie denkt of is het de druk die dit uitvoert.

De yoga les is heerlijk.

Op de les ontmoet ik iemand die me uitnodigt voor een lezing zo meteen in de kamer van koophandel. (Indian Merchant's Chambers).

Ik lees in de krant dat er gisteren nog veel meer sloppen hutjes verbrand zijn. En praat er over met anderen het blijkt aan gestoken. De manier hoe je het snelste afkomt van 4000 illegalen woningen.

We zijn downtown. Op weg naar de afspraak. En als we het station uit komen worden we omgeven door de lunch-wegbrengers. Ik weet niet hoe ze het doen. Maar er is een systeem van vervoer waarin de vrouw thuis een lunch voor haar man kookt. Die wordt opgehaald. En ergens heen gebracht, waar die weer wordt opgepikt en die weer door iemand anders wordt doorgegeven en zo bij een soort verzamelpunt komt en verdeelt wordt tussen de duizenden kantoren downtown. Allemaal mannen met grote planken op hun hoofd vol met pannetjes die nu in omgekeerde richting weer naar de huizen teruggaan.

We komen aan bij de lezing. De vrouwen vleugel van de kamer van koophandel is gewoon een veredelde vrouwen club met lezingen over schoonheid, kwaaltjes en tuinverzorging. Maar wie heeft hier in Bombay een tuin! ½ % van de mensen als je dat al haalt.

Nu luisteren 70 rijke dames in prachtige sari's naar een lezing over yoga. Door een dokter die eigenlijk heel de tijd alleen maar zijn boek probeert te promoten.

Ik maak een afspraak met de presidente van de club voor een interview volgende week.

Het plan was om de overvolle treinen te filmen. Opzoek naar beelden die iets kunnen oproepen. Maar hoewel druk is, is het nog niet echt overladen druk. We reizen een paar stations verder. Mumbai Central. Dit is een station waar veel mensen voor het eerst aankomen als ze de stad inkomen. En daar zitten op de grond verdwaasde groepjes. Nog een beetje bang door alle indrukken die op hun afkomen. Een groepje is samen aan het bidden. Alle handen in de lucht. Een andere groepje zit dicht tegen elkaar gedrukt. En in een hoek staat een grootmoeder met in haar een hand een koffer en in de andere haar kleinkind. Het jongetje is prachtig om te zien. Met heel grote ogen kijkt hij de gigantische hal in. Naar al die mensen in confectiepakken en rode uniformen(de dragers). Wat moet die hal groot voor hem zijn. Maar ook hier zijn de treinen nog niet vol genoeg.

We nemen de trein weer verder richting de suburbs waar we een eetafspraak hebben. Ik in de vrouwenafdeling Paolo in de mannen.

Als ik aankom op het goede station valt als we binnen komen het licht uit op het perron. En daar sta ik dan tussen duizenden mensen die op hun trein wachten.

Ik probeer Paolo te vinden. Maar het is zo donker.

Het licht springt weer aan. Maar nergens Paolo. Ik bel naar de afspraak en ook hij heeft net gebeld. En wacht op het perron. Ik ook maar zie hem niet. Voor mijn ogen wel de prachtigste vechtpartijen om in de trein te komen. Ik hoop maar dat Paolo het ook ziet en filmt.

Het is zo vol en druk. De mannen hangen aan en uit de treinen. Jonge jongens in een soort acrobatische houdingen. Met hun vingertopjes om een heel klein randje en één been haakt om een andere rand van het raam. De deuren zijn nooit dicht van deze treinen. En een trein staat ook maar tien seconde stil. In die korte tijd slaat vechtend de ene massa zich eruit en de andere massa zich erin. Al half rijdend propfen mensen zich er nog aan. Een veel te volle druiventros.

Ik zie Paolo pas weer op onze afspraak. Blijkt dat de trein die we namen een hele trein alleen voor vrouwen was. En hij de volgende moest nemen die op een ander perron aankwam.

We eten bij Anirban de collega van Nameeta en bespreken de rest van de periode. Hij heeft vandaag voor mij een nieuwe assistente gevonden in Calcutta. Ze klinkt goed.

's Avonds laat de trein terug naar huis. Ik zit bij Paolo (vrouwen mogen wel in de mannen coupé mannen niet in de vrouwen). Voelt ongemakkelijk. Al die ogen op me. En ik zeg keihard. Wat zijn jullie allemaal lelijk. Beetje flauw want ik weet dat ze me niet verstaan.

Donderdagmiddag, 16 dec. Ik ben net terug uit New Delhi. Mijn hart begon weer harder te tikken toen ik door de stad reed. Je ergens thuis voelen heeft voor een groot deel te maken het kennen van de regels. En hier ken ik de law of this jungle.

14 december 1999

Vroeg opgestaan want met mijn werk in februari zijn moeilijkheden. En als ik wakker word weet ik de oplossing, denk ik. Dus direct achter de computer het alternatieve idee uitwerken want vandaag heeft Ishaan een hele dag voorbereidt en omdat het toch al niet zo makkelijk loopt met hem wil ik niet dat hij op mij moet wachten.

Maar om 9 uur geen telefoon van Ishaan. Halftien bel ik hem. Hij is niet thuis, slaapt bij een vriend zonder telefoon. Tien uur belt hij eindelijk met de vraag. "En wat gaan we doen vandaag". Ik ontplof. En maak ruzie met hem aan de telefoon. Hij komt weer met een heel stel slechte smoezen en probeert overal uit te draaien.

Ik spreek met hem af dat hij drie uur de tijd krijgt om een stel interviews met jongeren te organiseren tussen een en vijf uur. Want daarna gaan we naar een theatervoorstelling.

Ik schrijf mijn brieven af en ga ze verzenden. Dat doe ik meestal bij Nameeta in haar kantoor. Maar vandaag valt heel de tijd de verbinding weg.

We rijden naar de een uur afspraak. Bij het stoplicht een jongetje met een heel groot slap hangend gezwel aan zijn borst, ter grote van een grote aubergine. En het krimpt in en uit met zijn ademhaling. Hij duwt het tegen het raam. Ik geef hem geld.

Het is een moeilijk iets, de bedelaars. Geef je of geef je niet of geef je soms. Vorige keer met Ada gaven we alleen nog aan mensen die minstens twee ledematen miste. Maar nu geef ik meestal niet. De hele bedelarij wordt beheerst door de maffia. De stad is verdeelt tussen de Dons, de leiders van de diverse maffia groepen en families. Elke Don heeft een deel, wat weer verdeeld is in wijken, etc etc. Zo heeft elk kruispunt en roodlicht zijn eigen bedelaars die in ploegen diensten werken en hun geld moeten afdragen aan hun beschermers. Er gaan allerlei verhalen, vast waar, dat kinderen hun ledematen worden gebroken om ze meer te verminken want dat levert meer op. Maar zo'n bewegend gezwel!

Ishaan is zowaar op tijd. Een gesprek bij een jongen die op de middelbare school zit (college) en later ook met zijn neefje. Beide een beetje saaie grijze jongens met alleen maar de droom van veel geld en vrij huis met zwembad in Bombay. Maar geen dromen over hoe dat te krijgen. Je voelt al dat ze net zo grijs als hun ouders zullen worden.

Twee interviews met meisjes wordt opeens afgezegd. Maar het buurmeisje van het neefje is alleen thuis. 14 jaar. Een heel leuk interview. Heel open en eerlijk en puur.

De theatershow die ik wil zien is opeens drie dagen verschoven. Dus hebben we een paar uur over. Ik bel oude bekende op die ik nog niet gezien heb en maak een afspraak met een van hen, Sunil. Hij is een producent en bezig met opnames. We kunnen langs komen in de studio waar hij nog een half uur aan het draaien is.

We racen met een riksja naar het station. Shit, het is spitsuur. We hoeven maar één halte, maar wel moeten we er aan de andere kant van de trein uit. Zonder lang na te denken of goeie afspraken te maken duiken we ieder in de massa. Ik tussen de vrouwen. Paolo tussen de mannen.

Als de trein stil staat begint het gevecht. Op leven en dood. Keihard vecht een deel van de vrouwen om er uit te komen en een deel om er in te komen. Langer dan tien seconde staat de trein niet stil. Iedereen roept en trekt en duwt en wringt zich er in. Gelukkig ben ik groter en veel sterker. Ik pak de middenpaal en trek me er in. Met al mijn kracht. Ik ben binnen. Maar nu moet ik die 2,5 meter nog door om er over een stel minuten aan de andere kant weer uit te kunnen. Ik wring en duw. En kom een eindje verder. Iemand begint keihard tegen me te gillen. Maar als ik sorry sorry zeg moeten we alle twee lachen. Onze kleren zitten helemaal aan elkaar vast gehaakt. Ze laat me langs haar heen. Maar dan stoot ik tegen een vrouw die keihard haar elleboog in mijn maag zet. Doet zeer. En ik kan niet verder. Langzaam duwt ze de elleboog dieper in mijn maag. Ik span mijn buikspieren en probeer geen krimp te geven. Daar is het station. Ik grijp met mijn hand over haar hoofd de paal beet. Weet dat ik maar een paar seconde heb. En trek me er uit. Net als een geboorte word ik eruit geperst en opeens is er weer lucht en ruimte. Ik sta op het perron.

Zoek Paolo maar zie hem niet. Dan opeens is hij daar. Zijn avontuur blijkt nog veel extremer dan de mijne. Ook hij probeerde zich er in te vechten maar dat lukte niet. Wel kon hij nog net bij het weggrijden de paal grijpen. En een klein stukje van zijn voet op de tree zetten. Toen ging de trein rijden. Zijn arm begon te verkrampen. De trein rijdt hard, zeker 50 per uur. Hij kon de riem van de broek van zijn buurman beet grijpen terwijl zijn arm trilde. Je bent bang want je weet, zo sterven per dag zeker drie mensen. Of ze slaan tegen een paal omdat ze te ver uit hangen of ze kunnen het niet meer houden en moeten loslaten. Toen hij bij het station aankwam en hoorde dat hij er aan de andere kant uit moest is hij er afgesprongen en heeft tussen twee treinen gewacht tot er een wegreed. En daar stond hij opeens op het spoor en het hele perron begon tegen hem te zwaaien.

Maar we zijn er alle twee en proberen weer een riksja te krijgen naar de studio. Maar witte moeten meer betalen dus duurt het lang voor we een chauffeur hebben die ons voor een gewoon bedrag wil brengen.

Ze zijn een dans scène voor een masala aan het draaien. Het budget is 5 miljoen gulden. Een grote film hier.

Weer de overdaad van kleuren, herrie en chaos. Hier wordt de leugen gemaakt. De afleiding van de armoede. De glitter en het goud voor het volk. Dit als geheel is eigenlijk het decor voor een film.

Terug op het perron ontdekken we dat boven elk stalletje op het station. En er zijn er altijd een stel, waar ze hapjes en drinken verkopen. Boven op die winkeltjes achter de reclame borden zijn huisjes gebouwd.

Paolo zijn arm doet nog steeds pijn van de spanning van daarnet.

Vannacht gaan we naar de dancingbars. Het is me nog onduidelijk wat het is, maar we kunnen er alleen heen met iemand die er vaker komt. De jongen die met ons mee zal gaan laat uren op zich wachten. Maar eindelijk gaan we. Ik met vier mannen als begeleiding.

Wat ik zie en mee maak is moeilijk te beschrijven. Maar in een ruimte van 8 bij 6 meter zitten aan de kant mannen op banken. Ze drinken. Voor hun, rond een pilaar die in het midden staat, staan meisjes een beetje te heupwiegen. In hun hand houden hebben ze een bundel geld. Ook de mannen hebben voor hun stapels geld liggen. Allemaal briefjes van 10 roepie. En om de zoveel tijd wordt er op een van de meisjes een stapel geld uitgestrooid. Wat door een klein mannetje wordt verzameld en aan het meisje wordt gegeven. Soms krijgt ze direct een briefje in haar hand geduwd. De een heeft een hele stapel de ander niks. Soms gooit een klant zelf een hele stapel geld over een meisje uit. En de meisjes staan een beetje te draaien. Niet echt dansen. Ik snap het niet. Er gebeurt niks behalve een beetje onduidelijk gedraai met de kont.

Sommige staan alleen maar mooi te wezen. Maar de mannen zijn opgewonden en vreselijk macho. Ik vind het onsmakelijk en vernederend. Als we na tweeën de nacht in rijden blijkt Paolo net zo geschokt en in de war als ik.

Ik wil slapen moet morgen heel vroeg op, om het vliegtuig te halen.

15 december 1999

De stad slaapt nog als ik er door heen rij. Op de straat kruipen de eerste mensen onder hun lappen vandaan. Nu met daglicht zie ik pas hoeveel er liggen.

Ik vlieg 1500 km naar het noorden en praat met Sehjo Singh een documentaire maakster die ik wil uitnodigen voor Dasarts. Ze haalt me op van het vliegtuig en heeft een heerlijke lunch gemaakt. Het is een erg aardig vrouw en we praten de hele middag over onze vakken en documentaires.

New Delhi is koud. Iedereen draagt truien en mutsen. Het is 17 graden. De stad die ik alleen maar even snel langs me heen zie gaan vanuit de taxi lijkt veel schoner en leger dan Bombay. Ik merk dat we tegen elkaar opbieden wie in de vieste stad woont. En waar het, het ergst is. Maar hier hebben de huizen muren en bewakers. En is er veel meer ongeorganiseerde misdaad. Dat maakt de mensen bang.

Ik slaap bij Robert Aarsse, eerste secretaris en cultureel attaché van de ambassade. Ik ken hem al jaren via Dogtroep. Hij heeft een heerlijk huis en voor het eerst in weken drink ik een glas rode wijn bij de open haard en eten een gemengde salade met een franse vinaigrette.

16 december 1999

Ik slaap uit. Ik hoef pas om 12 uur op het vliegveld te zijn. En krijg na het ontbijt en massage. Want het is net de dag dat de masseur langs komt. Heerlijk. Het voelt als een korte vakantie tussen de chaos en de hectiek.

Maar als ik land en de hitte weer voel, want hier is het weer 30 graden vandaag. Voel ik me weer thuis. Gelukkig weer terug Bombay bij de georganiseerde misdaad, de vervuiling en de chaos.

17 december 1999

Ik word wakker van een schreeuw ruzie op straat. Eindelijk zie ik barsten in de zo met zorg opgehouden tolerante wereld. Maar waarschijnlijk was het heel de tijd al daar maar kon ik het nog niet zien. Wij zijn zo veel meer agressief en assertief. Nu na vier weken luisteren en kijken, zie ik volgende laag van deze wereld een beetje.

Vandaag en morgen werk ik met een nieuwe assistent, Shadab Khan, een moslim man die me meer in de moslim wereld mee zal nemen. Het is ramadan én vrijdag.

We beginnen laat want willen lang door vannacht. Het weer is omgeslagen en het is weer 35 graden. De moslims mogen de hele dag niet eten én niet drinken. Wij proberen zo solidair mogelijk te zijn. Maar als we elkaar ontmoeten hebben wij al een lunch op.

Eerste interviews is met twee broers. Kinderen van een van de beste editors van Bombay. Ze wonen in een heel kleine flat. Met een huurcontract wat betekent dat ook zij elke 11 maanden wisselen. En dat met 4 kinderen tussen 15 en 22 jaar. Nu wonen ze onder de landingsbaan van de internationale luchthaven. En vliegen de vliegtuigen heel laag en oorverdovend over de flat. Beide jongens willen filmregisseur worden. Maar de jongen van 18 is de meest ambitieuze. Hij heeft een script geschreven en wil dat regisseren samen met zijn broer én zelf de hoofdrol er in spelen. En dit alles voor hij twintig wordt. Zijn vader produceert het. Zulke ambitieuze gesprekken zijn altijd de leukste.

Als ik met zijn broer van 22 praat blijkt hij georganiseerde huwelijk als een falen te zien. Want dan kon je het zelf niet. Hij is er van overtuigd dat het hem zelf lukt. Voor zijn 27ste.

Terug met de trein. Een albino kind komt binnen met een harmoniumdoos en speelt muziek. Buiten de felle zon die de drogende sari's langs de spoorlijn beschijnt. De koele wind blaast door de coupé. Binnen het zingende en muziek makende kind. Hoewel het allemaal ellende is, is het mooi. Bij de volgende halte stapt er weer een kind in, deze verkoopt fruit. Volgende halte weer een ander kind met een heel zware tas met tabaksbladeren op veel te grote slippers. Even was ik het vergeten maar het is allemaal kinderarbeid.

Heb een gesprek met een meisje van 18 met een hazenlip. Ook zij wil absoluut geen georganiseerd huwelijk. En al helemaal niet met een bruidsschat. Zij wil een huwelijk uit liefde.

Maar als ik er later met Shadab over praat zegt hij dat ze geen kans heeft met die lip tenzij een andere gehandicapte op haar verliefd wordt.

We jumpen in een taxi want het is halfzes en om zeven minuten over zes is de dag vasten over en willen we in de moslim wijk zijn. Maar we zitten muur vast in het verkeer. En worden helemaal vergiftigd door de uitlaatgassen. We lopen een stuk, nemen een andere taxi tot die weer helemaal vast zit. Weer wisselen we. We zijn er bijna. Shadab wordt onrustig. Het is zes over zes. We zijn nog niet op de plek, maar langs de rand van de straat zitten mannen om een stel kranten waar eten op is uitgestald. Hij springt uit de taxi. Ik wil de taxi betalen maar die heeft geen wisselgeld. Shadab gaat bij de mannen zitten, ik wissel in een winkel geld. Vanaf een moskee in de buurt klinkt de roep. Er mag gegeten worden.

Ik zit bij de mannen op straat en breek samen met hen het einde van een dag vasten. Het is een heel spiritueel moment. Totaal stil delen ze hun eten. En in stilte zeggen ze gebeden. Iedereen die erbij komt eet mee. Er liggen allemaal onduidelijke papiertjes met eten wat ze waarschijnlijk al de hele dag bij zich hebben gedragen. Ik krijg een stukje onduidelijk vlees en denk aan de diaree die ik morgen zal hebben.

We lopen verder. Overal zitten kleine groepjes te eten. Dit moment duurt maar kort want direct hier na gaat iedereen bidden in de tempel. En terwijl ik buiten zit bij de vrouwen die op de stapels schoenen letten, gaat Paolo met Shadab mee naar binnen.

De moslims leven met vijf regels: geloof in één god, doe je gebeden elke dag, het vasten, de plicht van eenderde van wat je hebt te doneren en de reis naar Mekka.

We gaan ergens eten. Ik praat met een restauranthouder. Nu tijdens de ramadan zijn ze heel de dag dicht en gaan pas na zonsondergang open tot de volgende ochtend de zon weer op gaat.

Ze hebben deze tijd een kwart minder inkomsten.

In het volgend restaurant eten we heerlijke toetjes.

Dan komen we bij zo'n restaurant waar al de bedelaars voor zitten. We gaan naar binnen. We hebben geen honger meer en we bestellen thee. De restaurants zijn allemaal helemaal open aan de straatkant. Ook hier en dus kijken al die hongerige ogen van de bedelaars naar binnen. Een stuk of 25.

We vragen hoe duur het is ze te eten te geven. Tien roepie p.p. voor een bord met rijst, saus en kip. We geven geld voor 25 maaltijden. Naast ons zit ook een man die blijkt net tien maaltijden te hebben betaald.

Ik denk nog naïef, oh nu is er te veel. Maar zo werkt het systeem niet. Want als de ene stapel maaltijden nog niet is uitgedeeld zit de volgende groep nieuwe bedelaars alweer te wachten. Het is een systeem van wie het eerst komt het eerst maalt. Sommige zitten er wel vijf rondes.

Ik heb een gesprek met de eigenaar. En weer maak ik mee hoe mijn gevoel en perspectie aan het veranderen is.

Deze restaurants zijn alleen in de moslim wijken, want moslims moeten giften geven. Het begon als een restaurant waar de eigenaar de resten aan de bedelaars gaf. Er steeds meer kwamen. Hij meer ging koken en ook andere mensen geld gaven om maaltijden aan de bedelaars te serveren. Zo is door de jaren een soort systeem gegroeid. Er zijn in deze wijk ongeveer 8 van deze plekken. En dat geldt ook voor een stel andere moslimwijken.

Er zijn geen bedelaars die al jaren komen. De langste klanten die hij heeft gehad komen hooguit één jaar. Nog nooit heeft hij een witte gehad, maar als die er zou zitten zou ook die gewoon eten krijgen. Er zitten heel vaak nette mensen tussen. Die zijn hun geld verloren of hebben een andere reden. En ik zie dat hij gelijk heeft. Want tussen de half naakten lichamen van de mannen, zit een man met een net overhemd en een aktetas.

De vrouwen zitten hier niet die staan meestal aan de zijkant en krijgen het eten mee in een plastic zak.

We lopen verder. De winkels en de markt zijn de hele nacht open. Het lijkt wel feest overal. De straten zijn bedekt met kraampjes vol heerlijke lekkernijen. Iedereen is aan het eten.

Overdag vasten, de nacht eten en feesten.

Weer is het de overdondering van kleuren, geuren en beelden. Ik kan dit niet beschrijven.

Omdat alles wat je ziet zo ongewoon, extreem en exotische is. Zo grenzeloos in hoeveelheid.

We zijn op weg naar een interview met een man die bij een benzinepomp werkt. Maar op weg erheen zie ik opeens een deur open staan en daar in een heel kleine ruimte snorren de naaimachines. En zijn mensen hard aan het werk.

We gaan naar binnen en vragen of we iemand mogen interviewen. Wat mag.

18 mannen achter naaimachines in een ruimte van 8 bij 3 meter. Het past er allemaal maar net in. Van 8.30 in de ochtend al aan het werk. Het is nu na negenen s' avonds. Hier wordt kleding voor de Amerikaanse markt gemaakt. Per stuk krijgen ze 8 tot 12 roepie, wat ongeveer \$0,25 is. In een ruimte ernaast, waar de kleding opgestapeld ligt, slapen ze. Het is weer hetzelfde verhaal. Over eenzaamheid, bedrogen worden door de werkgever, de angst voor de toekomst en de dag van morgen. Jonge mannen die onder heel slechte omstandigheden werken en het geld naar huis sturen. Naar hun families. En hopen op een dag terug te gaan.

De benzinepomp is heel onverwacht drie dagen geleden in de fik gevlogen maar op tijd geblust. En alles ruikt nog naar nieuwe verf. De man die de manager woont in de pomp. De eigenaar is een rijke gescheiden vrouw. De rest van het personeel slaapt buiten om de pomp. Ook hier herhaalt zich het verhaal van de mislukte droom. Deze man was acteur in het noorden van het land. En kwam acht jaar geleden hier om filmacteur te worden. Maar het lukte niet. Hij had geen kruiwagens. Zijn wereld stortte in, maar door geluk kwam hij hier terecht heeft zijn droom opgegeven en runt deze pomp. Ziet zijn vrouw eens per jaar, schrijft haar al die jaren elke dag een brief. En stuurt het geld wat hij verdient naar huis.

De eerste maanden hier, op de grond van het kantoortje slapen, was moeilijk. Maar nu heeft hij moeite om op een bed te slapen. En dus als hij zijn vrouw ontmoet, die op een matras slaapt, kan hij de weken dat hij bij haar is niet goed slapen.

Dan begint de zoektocht voor een lepralijder. Er zijn er genoeg maar geen een wil praten. We sturen mensen uit om er een te zoeken. Maar de ene lepralijder vecht met de ander omdat hij ook een interview wil doen. De politie komt ertussen en onze tussenfiguur wordt haast gearresteerd.

We laten het voor vannacht. Ik ben moe. Maar we besluiten nog wat straatbeelden te filmen. De slapende mensen, er zijn er nu zoveel.

Straat na straat filmen we hoopjes mens, die tussen geparkeerde auto's liggen, op handkarren, op een verhoogde richel of zoals de meeste gewoon in de goot. We lopen en lopen. Kinderen lopen met ons mee.

Mensen zijn aan het kaarten, andere zitten nog wat te kletsen. Alles is heel huiselijk alleen dan zonder huis. Dit is hun huis. Hier zijn ze geboren. Ik laat het over me heen gaan. Ik weet niet wat ik moet voelen? Begin ik afgestompt te raken. Of zie ik het anders en kan ik het dus anders voelen. Ik heb toch weer zin om te huilen maar de tranen zijn andere tranen. Ik voel en zie ook iets moois.

En heel de tijd duwt mijn toekomstig verhaal in mijn achterhoofd. Hoe kan ik dit vertalen zonder de ene bevolkingsgroep te beledigen met de ander. Hoe kan ik hier ooit een film van maken die door de censuur beoordelingscommissie van India heen komt. Hoe kan ik het herkenbaar maken voor hier én Europa. Wil ik niet te veel?

Als we thuis komen is de captain dronken. En lult hij ons de oren van de kop over zijn geloof. Ook hij wil zijn verhaal kwijt. Over dat in zijn geloof hygiëne gelijk is aan godaanbidding, dat hij na elk toilet bezoek het oosten moet groeten, dat vrouwen in zijn geloof absoluut nul zijn, en dat hij ook moeilijke tijden heeft gehad, toen het huis nog niet vol stond met delfsblauw en antiek. Ik luister en schrijf maar het gaat het ene oor in het andere weer uit.

18 december 1999

Ook in de mensen die ik ontmoet begint nu een herhaling op te treden. Maar wel een heel bruikbare herhaling. Het begint mijn verhaal een kant op te sturen.

Ik heb een afspraak met een acteur. Hij heeft geen eigen huis maar woont bij een van zijn studenten in. Ook hij kwam samen met zijn vrouw, met de droom een groot acteur te worden, naar Bombay. Zij slaagt er in een klein rolletje te krijgen in een tv serie, maar hij komt niet aan de bak. Het loopt mis tussen de twee en zijn vrouw begint een verhouding met iemand uit de serie (omhoog neuken?). Hij raakt aan de drank. Maakt schulden. En de cirkel, waar hij niet meer uit komt, is rond.

Dan een gesprek met een man van zeventig, een groot Tablas-speler (Indiaans percussie instrument). Hij is de zevende generatie, van vader op zoon, die dit beroep doet. Zijn zoon nu ook weer. De oude man heeft de hele wereld over gereisd, overal prijzen gewonnen. En woont nu met twee zonen en een dochter in een hutje van twee bij drie. Heeft tuberculose en is verlamd aan beide benen.

Hij ligt half bloot op een matje op de grond. Als we arriveren beginnen ze hem net een prachtig hemd aan te trekken. Wit satijn. En wordt hij rechtop gezet. Zijn verlamde dunne beentjes steken onder het prachtige hemd uit. Op elke plankje in het huis staan prijzen en gedenktekens aan de tijd dat hij beroemd was. Ooit kreeg hij zelfs de prijs, van de president van India, als beste Tablas-speler ooit. Maar nu heeft iedereen hem vergeten. Hij heeft het er moeilijk mee.

Want hoe talentvol je ook bent. Als je in de verkeerde familie bent geboren is het heel moeilijk om aan de top te komen, laat staan te blijven.

Als we praten wordt er thee voor ons gezet. Zij niet, ze vasten. Mooie kopjes worden bij de burens geleend. Er wordt één theezakje gekocht. En alles wordt over onze hoofden heen geregeld want wij zitten met de man op de grond.

Met een van de zonen van de muzikant gaan we op zoek naar een lepralijder. Gisterenavond lukte het niet. En nu lijkt het ook weer niet te kunnen. Ik snap niet wat er aan de hand is. Gisteren niet, maar ook nu. We lopen van straat naar straat. Ik kom er niet achter, of ze niet willen dat we er mee praten, of dat het een andere reden heeft.

Er staat een lepravrouw geleund tegen een vrachtauto. Maar ze is ook blind en malend zo te zien. Niet echt mogelijk om daar een interview mee te doen.

Eindelijk vinden we er een. Meestal zie je ze op elke straathoek.

Ze is een jaar of 40. Ze heeft geen handen meer. Een soort stompjes met open wonden. Om haar armen zit heel vies verband. Ze zit op de straat te bedelen. Alles is vies. Zij, haar tas, wat blikken en haar omgeving. We vragen of we haar mogen interviewen. En of we aan de kant van de straat op het trottoir kunnen praten. Ze wurmt haar schoenen aan en probeert haar spullen bij elkaar te pakken. Niemand van ons helpt haar. Alles is zo vies. En ik weet ook niets van die ziekte. Het afstotelijkheidgehalte is heel erg groot.

Binnen no-time staat er natuurlijk een hele groep mensen om ons heen. Een echt privé gesprek kan nou eenmaal niet op straat. In elke zin vraagt ze om geld. Maar dat snap ik wel. De rest is er moeilijker uit te halen, maar het lukt.

Ze bedelt sinds ze een kind is. Maar vroeger woonde ze in een hutje ergens. 12 jaar geleden kreeg ze lepra. Vanaf dat moment had ze ook geen huis meer. Is met een andere lepralijder getrouwd. Dat kosten een paar roepies in de tempel. En samen bedelden ze op festivals. Haar man is vijf jaar geleden gestorven. Sindsdien is ze alleen. Nog steeds bedelt ze op festivals. Ze reist dan van noord naar zuid of midden India. Lepralijders mogen voor niks met de trein mee. Soms wordt ze door de politie ergens weggeslagen maar meestal gaat het goed. Lepralijders helpen elkaar, als het moet. Maar meestal ben je alleen.

Om ons heen veel vliegen, naast haar op de grond ligt een dode kat. De menigte die om ons heen staat maakt het benauwd. En als we klaar zijn betaal ik haar natuurlijk.

Het is haast weer zes uur. We gaan terug naar de moskee, om weer bij het moment te zijn waarop de moslims hun dag vasten stoppen (breaking of the fast). Ik heb de hele dag nog niet gegeten. Meer ongepland dan gepland. En ik heb honger.

Om de hoek bij de moskee zit een hele lange rij vrouwen op de grond. Andere vrouwen delen eten uit. Maar er is niet genoeg. Sommige vrouwen beginnen op te staan en proberen wat van de schaal af te pakken. Nu staat ook de rest op. De vrouwen die uitdeelden beginnen te roepen en raken een beetje in paniek. Tientallen handen roven de schaal in een seconde leeg. En al de bedelende vrouwen zijn direct verdwenen behalve die aan het uitdelen waren.

Het blijken rijke vrouwen die zelf gemaakt eten uitdelen.

We breken de vasten met een stel straatverkopers van brood en thee.

Dat korte moment als de luidsprekers vanuit de moskee stil zijn en iedereen eet. Dat is zo mooi en zo indrukwekkend. Heel de dag is het herrie en even is het stil. Heel stil. Men eet en bidt. Al die bedelaars, zwervkinderen, verkopers en andere. Iedereen is even stil en bidt. Een heel speciale energie zindert door de straat.

Wij hebben wat gegeten, er is eten over. Een van de mannen, een indrukwekkende man met een roodgeverfde baard, zoekt 5 straatkinderen uit die de resten mogen op eten.

Ik vraag of ik een gesprek met deze man kan hebben. Hij heeft een charismatische uitstraling.

Ook hij is oud, 74. En verkoopt al 52 jaar hier brood op het hoekje van de moskee. Hij is een soort leider van deze kleine gemeenschap. In zijn geldla heeft hij een fluitje. Als iemand wat

brengt voor de armen dan is hij degene die het verdeelt. Hij blaast dan heel hard op zijn fluit en mensen stellen zich op in een lange rij. Wachtend op wat ze gaan krijgen. Eigenlijk is er een heel soort tweede economie van verdeling van de ene groep naar de andere groep.

De man was vroeger een mob, bendeleider. Handelde in alcohol en drugs. Maar na een gevecht met een van zijn eigen mannen. Die hem probeerde te vermoorden en een mes in zijn zij stak, wat afbrak. Heeft hij besloten een ander leven te gaan leiden. En werd broodverkoper naast de moskee. Maar ook hier is hij een leider. Het staalt er van af. Mooi, groot en overheersend staat hij daar. Met zijn ouwe verweerde kop. Iedereen doet precies wat hij zegt. Maar rijk is hij nooit geworden. Woont iets verder op in een strohut met zijn vrouw en kinderen.

Als ik met rijkere mensen hier praat merk ik dat ze een heel ander beeld van de armoede hebben. Namelijk de armoede die je vanuit je auto ziet. Dat is een heel andere dan als je loopt. Want met mijn nieuwe assistent lopen we veel. Zijn altijd op de straat. Zo zie je niet alleen de nare dingen maar ook de mooie. Het gewone leven in huizen zonder muren.

We reizen naar downtown. Doen ons eerste toeristische uitstapje. Namelijk het drinken van een bier in het beroemde Tai Mahal Hotel. Ach ja beroemd maar net zo hetzelfde als alle dure grote hotels.

Ik wil vannacht de enige nichtenbar bezoeken die er in de stad is. De Voodoo Bar. We zijn te vroeg, en zien voornamelijk hoertjes! Die mannen op pikken. Shadab, mijn assistent neemt de honneurs waar en houdt een prachtig interview met een van die meiden. Hij is heel grof. Vraagt haar het hemd van het lijf. Een studente van 23, die gestopt is met haar studie. Dit levert namelijk veel meer op. Ze woont met een stel meiden in een hotel om de hoek. Pikken voornamelijk buitenlanders op en verdiend per dag een maandsalaris van de gemiddelde taxichauffeur.

Langzaam komen er steeds meer homo stellen binnen. De nacht begint.

Ik zelf heb een gesprek met de eigenaar en doe me voor als een lesbienne die opzoek is naar gelijkgezinden. Maar lesbische vrouwen blijken nergens samen te komen. Ik heb geen zin in een gesprek aan de bar. Ben moe en wil slapen.

19 december 1999

Vandaag met de captain, onze rijke huisbaas, naar de paardenrace. Hij is heel blij dat we eindelijk met hem mee willen. We rijden de 5 minuten van zijn huis naar de baan. Dat is ook het enige wat hij normaal rijdt. Naar de paardenraces of naar zijn club die er net naast ligt.

Het gebied is gigantisch groot. Een oase van rust en groen midden in deze hectische stad. Ik ben helemaal terug in een koloniale omgeving. Grote ruisende bomen, overal schaduw en geen vuil. Allemaal rijke mannen in mooie pakken en vrouwen in westerse kleren of dure sari's. Alle witte gebouwen goed in de verf. En heel veel personeel in witte uniformen. Je kan je niet voorstellen dat de Engelse al 50 jaar weg zijn.

Ik snap niks van de regels maar zie een spel van rituelen. Een bel wordt geluid, de nerveuze paarden worden aan de mensen geshowd, de jockies klimmen erop in het bij zijn van de eigenaren, als de paarden naar de start lopen begint het gokken. Het gaat heel snel. De ogen van de gokkers zijn net zo gespannen als die van de paarden en hun berijders. Alles snuift. In een paar minuten worden gigantische bedragen uitgegeven. Er gaat weer een bel. We gaan naar onze box. De captain heeft een eigen box op de eretribune. De race begint. Duurt niet

langer dan een minuut. De laatste seconde wordt er wat emotioneel geschreeuwd. En natuurlijk de schreeuw van de winnaar.

Wij zien er piekfijn uit. Paolo heeft nieuwe kleren moeten kopen voor vandaag en een colbert geleend van de captain. In ons deel van de racebaan geldt een kleding code.

Wat een rust, het heerlijk groene net gemaaid gras ruikt. Ik hoor voor het eerst geen auto's en ruik geen uitlaatgassen.

Er zijn vandaag 14 races. We steken over naar een andere tribune. De sfeer is helemaal anders hier gokt het gewone volk. Direct is het meer vies, geen kledingcode, veel meer mensen en politieagenten met stokken, voor het geval dat. Maar de ogen van de mensen zijn net zo gestresst. De neuzen trillen precies hetzelfde. Iedereen is gespannen. Iedereen is er alleen voor zichzelf. Winnen of verliezen. Het is een kwestie van een neusgatverschil. Een neusgat van een paard wel te verstaan.

En als er weer een race over is verschijnt er op de baan een kudde arme vrouwen in kleurige sari's die met stampers de hele baan weer aan stampen.

We zien niet alle wedstrijden. Ik vind het eigenlijk ook maar erg saai. En om drie uur hebben we de volgende afspraak. Met een moslim vader van zeven dochters en met een van de zeven dochters. Het is de toekomstige schoonvader van Shadab, mijn assistent.

Hij schijnt een heel gierige of zuinige man. Maar ik mag hem wel. Ze zijn in hun tiende dag van de ramadan.

In dit gezin is het generatie conflict erg duidelijk. Vader wil zijn dochters beschermen. De dochters willen de vrijheid.

Het is een kleine flat waar ze wonen. Een huiskamer, keukentje en een slaapkamer, waar de vijf nog thuis wonende dochters slapen. Tafels zijn er niet in het huis. Alles gebeurt op de grond. In de keuken staat een ijskast maar die is al jaren kapot, heeft geen deur en wordt als kast gebruikt. Hij zegt dat hij volgende week een nieuwe gaat kopen maar ik weet dat dat niet waar is. Al zijn geld gaat in de studies van zijn dochters. Dat maakt ook dat ze geëmancipeerd zijn tot op zekere hoogte. En dat vergroot denk ik ook de conflicten.

Als ik het meisje interview denk ik eerst te maken te hebben met een heel bescheiden zachte studente. Tot ze me verteld over het mooiste moment uit haar leven. Heel vrouwelijk in haar sari vertelt ze over de dag dat ze de "All Indian Best Cadet" werd. Dat is een soort officier (?) van het jeugdleger. Eerst was ze de beste van Bombay, later van de staat Maharashtra en uiteindelijk van heel India. In het geven van commando aan de troepen. Het schieten op de schietbaan. En het marcheren in een groep.

Tijdens het gesprek komt de vader zeker zes keer kijken of we nog in gesprek zijn ofzo??

Het is zes uur en een paar minuten later breken we weer de vasten. Maar nu in een gezin. Tafelkleed op de grond, allemaal er omheen. Behalve de moeder die werkt door in de keuken. Het veroorzaakt veel gegiechel die buitenlanders die met hun eten. Ze zitten tegen elkaar te fluisteren en kijken naar ons. Want wat bij ons erg onbeleefd is, praten over je gast zonder dat hij het kan horen, schijnt hier niemand te storen. Ik lach dus maar vrolijk terug en eet wat.

We hebben Shadab uitgenodigd om bij ons, met zijn vriendin (een van de zeven dochters) en nog een andere vriend, te komen eten. Het is de laatste dag dat ik met hem werk. Morgen moet hij naar New Delhi. En dus heb ik voor de laatste dagen weer een andere assistent.

Paolo en ik willen zelf koken vandaag. Na haast vier weken dat onze koks voor ons gekookt hebben willen we wat anders eten. Hebben vis en groenten gekocht. En komen in het heilige der heilige van het personeel. Ze kunnen het maar moeilijk aanzien en nemen alles over wat we doen. Zij snijden, wij mengen. Zij roeren, wij proeven. Het is lekker.

Tijdens het eten praten we over georganiseerde huwelijken. De mannen vinden het een afschuwelijk systeem. Opeens komt de captain binnen. Helemaal gelukkig. Hij heeft veel gewonnen vandaag.

“En”, zegt hij “ik moest aan jou denken bij de laatste race, weet je nog wat je zei vanmorgen?” “Ja”, zeg ik “nummer zeven”. Hij knikt en glundert, “heel veel mee gewonnen”. Een half miljoen roepia. Toch mooi \$12.500. Ik vraag mijn percentage. Maar Parsies zijn Parsies. Hij lacht en biedt me een whisky aan.

20 december 1999

Steeds meer gesprekken worden persoonlijk. Waarschijnlijk begin ik eindelijk de toon te raken waarop mensen hier aangesproken willen worden. Maar dat niet alleen. De cultuurschok is over. Ik kan me steeds gemakkelijker bewegen. En snap steeds meer wat er gezegd wordt. Ik kan het anders interpreteren. De overweldigende armoede vindt een plaats in mijn dagelijks kijken en luisteren. De wereld waar ik me in bevind is niet meer zo vreemd. Soms vergeet ik grote delen van impressies op te schrijven omdat ik er deel van aan het worden ben.

Dat is jammer want dat is niet de bedoeling. Ik wil een buitenstaander blijven. Ik denk namelijk dat de enige manier waarop ik hier een verhaal kan vertellen is door de ogen van een buitenstaander.

Ook zie ik steeds meer het gewone leven. De strijd, het verdriet en de woede. In het begin zag ik alleen maar naast heel veel armoede, de extreme rijkdom van een kleine groep. Maar mensen krijgen meer kleur en dimensies. Ik kijk namelijk ook minder één dimensionaal.

Ik sta vroeg op want ik wil voor de yoga klas nog een stel emails versturen. Maar ik val heel de tijd van het internet af. Dus, en zonder ontbijt en zonder post, race ik naar de yoga. Een heel zware les. De dames gaan me vandaag uit proberen. Vorige week was ik een gast maar nu willen ze meer. Voor de les moet ik ze allerlei standjes laten zien. Ik voel me net een nieuwe leerling op een school. Gelukkig doe ik al langer yoga en kan lekker alle standen. Ze zijn helemaal verbaasd.

Na de les race ik met een taxi naar het station, onderweg Paolo oppikkend. De trein in, naar een interview met de geluidsman die me vorige week mee naar die dancingbar heeft genomen. We hebben een prachtig gesprek. Heel emotioneel en kwetsbaar. Eigenlijk zijn dat de momenten waarop ik op mijn best ben. Ik hou niet van dat afstandelijke. Hij verteld over zijn mislukte liefde. De strijd met haar ouders. Het verschil in kast. Het niet mogen trouwen met elkaar. De strijd met zijn eigen ouders. Zijn uitlaatklep de dancingbars en de drank.

Het gesprek loopt uit. Daarna maak ik kennis met mijn nieuwe assistent Siddharth. Een jonge vent die veel assistent regieschappen heeft gedaan. Hij is scherp en snel. En nog steeds met lege maag, ondertussen allang middag weer in een riksja door de uitlaatgassen naar het volgende interview.

Een regisseur van horrorfilms. Een van de twee grootste van Bombay. Het is een beetje vieze verkreukelde man. We praten in zijn piep kleine edit studio want hij is veel te druk. Maar uiteindelijk neemt hij al de tijd. En weer een mooi gesprek. Over hoop en teleurstellingen. Over de strijd die hij heeft gevoerd. Over eenzaamheid. Over zijn jeugd toen hij te verlegen was om überhaupt maar naar een meisje te durven kijken. En dat hij ook nooit een meisje had

gesproken tot hij heel erg verliefd werd op zijn buurmeisje. Tegen het verschil van kast met haar is getrouwd. Over dat hij altijd heel erg bang was. En toen om zijn angst te overwinnen horrorfilms ging maken. Zijn eerste vijf films speelden allemaal op begraafplaatsen en zijn altijd 's nachts gedraaid.

Ik wil al heel lang iemand op de wasplek interviewen. Er is namelijk één plek in Bombay waar bedrijven en particulieren hun was laten doen. Het zijn allemaal open badkuipen met een steen erin waar mannen de was schoon slaan. Maar als we het terrein opgaan blijkt dat we een toestemming nodig hebben, tenzij we aan een stel onduidelijk jongens 200 roepie betalen, wat ik niet wil.

Wij naar het kantoor van de manager. We mogen absoluut het terrein niet op zonder toestemming van de een of andere gemeentecommissaris. Ik kijk en geniet van het gekonkel. Want als we wat betalen mogen we er zo in. Maar ik heb geen zin in betalen. Ik vind dit veel leuker om naar te kijken. Het is namelijk de eerste keer dat ik iemand zie vechten met een instantie. Iets waar iedereen hier tegen op loopt. Maar waar ik, door al de hulp die ik heel de tijd heb, nog steeds niks mee te maken heb gehad.

Wat Siddharth ook probeert, lief, boos, argumenterend, we mogen er niet op. En met een onduidelijk adres gaan we opzoek naar de desbetreffende ambtenaar.

We hebben nog maar 20 minuten want dan is het vijf uur. We racen weg met een taxi. Vinden zowaar na een kwartier het bureau. Rennen omhoog. Maar natuurlijk is meneer in bespreking. De klok tikt door en na vijven werkt niemand hier meer. Dus open ik brutaal de deur en zet mijn meest slijmerige glimlach op.

Achter het bureau zit een dikke volgevreten man, in een bruin grijs overhemd. Hij lacht naar me. We krijgen koffie en de toestemming om iemand te interviewen maar wel met de uitdrukkelijke mededeling erbij dat er absoluut niet gefilmd mag worden.

Als ik naar buiten loop zie ik naast het gebouw een hele dikke grijsbruine rat zitten. Ook hij kijkt me volgevreten aan. Dus ik lach ook maar naar deze rat, want veel verschil maakt het niet.

21 december 1999

En weer is het een knal blauwe lucht als ik de gordijnen open doen. Sinds ik hier ben heb ik pas een keer een wolk gezien.

Na de gebruikelijke renpartij van taxi's, bussen, riksja's en treinen is het eerste gesprek vandaag met een schilder. In dit land wat zo knettergek van film is, hebben ze mannen die al generaties lang de grote filmposters schilderen. Vaak van vader op zoon. Maar door de nieuwe technieken op het gebied van fotokopieën, is dit vak aan het uitsterven.

Ik wil graag voor ze helemaal niet meer bestaan een werkplaats zien.

We gaan naar het huis van de man. Mijn nieuwe assistent is hier vanmorgen al om 7 uur geweest om er zeker van te zijn dat de man thuis zou zijn. Maar ik wil juist zijn werkplek zien. Ik heb het misverstand niet door. En blijf buiten staan wachten om naar de werkplek te gaan. Ik kijk wat naar kinderen die knikkeren door hun middelvinger als een katapult te gebruiken. Ik merk wel dat er achter me wat onduidelijkheid gaande is. En uiteindelijk gaan we. Na een paar minuten vraagt Siddharth een beetje onzeker, "maar je wilt de gesprekken toch in de huizen?". Ik ben denk ik niet duidelijk geweest. Stom van me.

Een half open werkplaats op een binnen terrein. Waar hele grote schilderijen tegen elkaar staan. Voornamelijk beschildert met politici voor een komende lokale verkiezing en aankondigingen voor een bokswedstrijd. Filmposters worden al niet meer gemaakt, tenzij heel

erg lowbudget. Want voor een schilderij, hand beschilderd met olie verf, en 2 bij 4 meter betaald de opdrachtgever 1500 roepie (is ongeveer \$30) hiervan krijgt de schilder 150 roepie. Geen vetpot voor de man die een familie met tien mensen te onderhouden heeft.

Ik praat met hem over zijn droomhuis maar weer krijg ik een antwoord wat ik vaak krijg. Ik droom nooit over iets. Ik vraag hem toch te dromen. En neem de tijd. En dan verteld hij dat hij graag voor hem met zijn familie van tien personen, een flat zou willen met twee kamers. Want iedereen, nou haast iedereen, die ik spreek. Arm of rijk vindt het heerlijk om kamers te delen. Slapen doe je samen en met veel. Maar nu gebeurt er iets vervelend in het gesprek, als ik weer iets vraag over toekomst ofzo, komt elke keer dat droomhuis terug in zijn antwoord. Doet hij dat om aardig te zijn tegen mijn of is het de kracht van de reclame. Je iets laten verlangen waar je eerder nooit naar verlangt hebt.

Ik wil graag een mill zien. Tenminste dat is het woord wat ik heel de tijd hoor. Ik heb begrepen dat het de weverijen zijn die hier aan het begin van de eeuw kwamen en die er voor hebben gezorgd dat Bombay zo geëxplodeerd is als stad.

We komen aan bij een soort klein kokosolie fabriekje! Mill blijkt m.i.l. te zijn en te staan voor manufacture industry en nog wat. Elk klein fabriekje is een m.i.l.. Ik praat met een van de eigenaren. Maar het is een saai gesprek. De man is te gelovig, en dus is alles door god bepaald. Zijn toekomst, verleden en heden. En hij is alleen maar het werkpaard van god. Hè wat een initiatiefloos typ.

Gisteren de toestemming gekregen om naar de wasplek te gaan. Vandaag terug naar het kantoor. Weer de uitdrukkelijke eis dat er niet gefilmd mag worden. Ik moet mijn notitieboekje laten zien. Hij leest zeker vijf minuten geïnteresseerd mijn in het Nederlands geschreven aantekeningen. Dan mogen we er heen maar krijgen wel een bewakingsagent én een controleur van het kantoor mee. De camera zit veilig in de tas maar wel met de lens voor het gat. Want natuurlijk gaan we filmen.

Deze plek is zo mooi, zo stralend, zo schoon en nat van water. Het ruikt naar zeep en chloor. Naar strijk en schone kleren. Het is heerlijk om hier te zijn. Een oase in de stadsjungle. Het is erg moeilijk te beschrijven hoe het er uit ziet. Maar het zijn een soort binnenplaatsen met lange rijen grote badkuipen van beton waarin een betonnen wassteen staat. Hierop wordt de was schoon geslagen. Er zijn 650 van die wasplekken. Er omheen staan grote houten wastobbes, waar de was wordt voorgeweekt of nagespoeld is. Tussendoor staan centrifuges die op handkracht werken, schrobtafels waar geschrobd wordt en overal hangt was. Heel veel was.

Ook hier weer een heel eigen economietje met rangen en standen. De man met wie ik spreek huurt 3 stenen, dat wil zeggen drie van die badkuipen met een steen erin en daar horen drie bedden bij. Ergens in een van de hutjes langs de kant. Hij betaalt 1500 roepie per maand per steen, heeft twee mensen in dienst, die elk gemiddeld 200 stuks kleding per dag wassen. Het geld wat hij overhoudt gaat natuurlijk weer naar de familie die ver weg woont in een heel ander deel van het land.

Hij leidt ons rond. Ik geniet van de schittering van het water, de stralend witte was en de donkere mannen die overal tussen door zichzelf aan het baden zijn met emmers koel water. Paolo en ik kijken jaloers.

In tegenstelling tot veel van de meeste mensen die ik spreek, heb ik wel dromen en verlangens. Ik wil graag een treinmachinist spreken. Dat zijn de mensen die elke dag die miljoenen mensen vervoeren over de spoorlijnen waarlangs hele krottenwijken zijn gebouwd. En waar overal kinderen tussendoor spelen. Ook is de rails vaak de plek waar iedereen zit te poepen. En waar al het vuil gedumpt wordt.

Maar zomaar een machinist (motorman heet hij hier) spreken kan natuurlijk niet. We moeten eerst door de berg bureaucratie heen.

Op de derde etage boven het centraalstation, Churchgate, zit de PR-afdeling. We lopen langs een andere afdeling. Een hele grote zaal met zeker 150 buro's bedekt onder vergeelde stapels papieren. Alle buro's kijken dezelfde kant op. En hier zitten allemaal mensen totaal wezenloos voor zich uit te kijken. Het is een beangstigend gezicht van vergeelde en uitgedroogde menselijkheid.

Ik wordt doorverwezen en doorverwezen. Van kantoortje naar kantoortje, tot ik bij de juiste man ben. Het is hun schok heel de tijd, dat zomaar een witte vrouw hun kantoor binnenkomt, wat maakt dat ik dingen voor elkaar krijg die meestal weken of maanden duren. Maar ook zeg ik dat ik gewoon geen tijd heb en dat ik het nu wil. NU????

Ik moet natuurlijk wel het spel een beetje meespelen. Want bureaucratie is hiërarchie. En als de man me niet een beetje kan laten voelen dat hij de baas is, lukt het niet. Ik vraag en slijm. Ik eis en geef toe. Moet een officieel verzoekbrief schrijven, wat ik terstond doe. En een uur later zit ik met een machinist te praten.

Want het is precies zoals ik dacht. En vreselijk zwaar beroep. Hij wordt heel emotioneel als we praten over zijn vak. Zijn hele lijf verandert van een zekere en lachende man naar een beetje trillende haast huilende man.

Ik vraag niet te veel. Ik wil deze man niet te veel openen anders raakt hij overstuurd. Ik ga zo weer weg maar hij moet nog werken.

Het is de druk, de altijd maar heel hoge druk waar onder hij werkt. De angst weer iemand dood te rijden. Als ik vraag hoeveel mensen hij heeft doodgereden zegt hij meer dan honderd. Maar hij wil het niet tellen, hij wil het niet onthouden, anders wordt hij gek. Mensenlevens hebben weinig waarde in deze samenleving. Ze tellen niet, er zijn er genoeg, er zijn er teveel. Maar hij beseft dat het levens met families zijn. Hij beseft het verdriet. Duizenden heeft hij gered door, of vol op de rem te gaan staan, of door de keiharde hoorn voor op de trein te laten klinken. Die hoorn haat hij. Het is zo hard dat hij zelf haast elke keer de stuurcabine uit blaast. Maar wel moet hij haast honderd keer per dag de hoorn laten gaan. En krijgt de toon over de rails om mensen te waarschuwen. En als het mis gaat, stopt hij de trein. Het is dat beetje eerbied aan de overledenen wat ze kunnen geven. Er is geen radiocontact in de trein maar wel een belletje van voor naar achter. Hij trekt dan aan de bel en geeft een signaal naar de man die achter in de trein zit. De bewaker. Zodat hij weet dat er weer een dode is. Het is dan de taak van de bewaker het lichaam, als het nog heel is, mee te nemen in zijn hokje tot het volgende perron. Als het in stukken is dat duurt het langer want dan moet er iemand van het dichtst bij zijnde station komen om het op te halen.

Zo gaan er elke dag 5 tot 7 mensen hier in de stad dood. En dit zijn niet de mensen die dood gaan door aan de trein hangen. Die worden namelijk vaak door andere gevonden.

Hij fleurt weer helemaal op als hij over zijn familie praat of over zijn jeugd. Hij was twintig toen hij op het college waar hij zat, ergens in het noorden van het land, werd uitgekozen om machinist te mogen worden. Een hele eer. Hij droomde wel van een groot eigen huis. Maar de tweekamerwoning met gemeenschappelijke wc die hij toen heeft gekregen in een gebouw voor het spoorwegpersoneel, is nog steeds zijn huis.

Hoe hard hij ook lacht, deze man is niet gelukkig.

Voor het laatste gesprek vandaag moeten we weer helemaal naar de andere kant van de stad. Het is spitsuur, de treinen overvol. Paolo kon zijn hand niet eens naar beneden krijgen, om zijn ballen die klem zaten tussen een tas van een ander, te beschermen. Hij komt er dan ook met een blauw gezicht uit.

Het laatste gesprek is met een man die het wel gemaakt heeft. Hij kwam om regisseur te worden maar is nu een van de beroemdste artdirectors van de filmindustrie in Bombay. We ontmoeten hem in zijn kantoor.

Ik ben moe, heb een lange dag achter de rug. En we beginnen het gesprek terwijl nog twee monteurs de tv aan het repareren zijn. Een van de boxen doet het niet. Keihard gaat heel de tijd het geluid aan en uit. De airco blaas ijskoude lucht in mijn gezicht, Paolo zit aan een of ander kunstobject te friemelen en ik word kwaad. Ik kan me niet concentreren en heb niet meer de energie en flexibiliteit om het langs me heen te laten gaan. Later in het gesprek pakt hij me hier op terug.

Hij zit breed op de bank. Het is een aantrekkelijke man die graag praat en veel van feesten houdt. Het wordt het langste interview tot nu toe. Hij praat over de samenleving. Over de mensen hier die hij omschrijft als onschuldig en tolerant. Over de onrust die er aan het groeien is. Over de veranderingen en de groeiende misdaad. Over het verschil tussen Europa en India. Over zijn liberale huwelijk en dit kantoor dat voor mij duidelijk zijn pied à terre is.

Als het interview over is en we een whisky drinken komt de rest van de verhalen boven. Over de frustratie ten opzichte van witten. En de dominantie van de Amerikaanse en Europese film industrie. De regels die het onmogelijk maken voor hen om daar te werken terwijl wij hier wel kunnen werken. Over de arrogante houding van de witten ten opzichte van de makers hier. Over het verschil van aanpak. De makers hier die meestal tegelijk aan twintig films werken terwijl wij ons meestal op een focussen. Over de conflicten tussen Europese makers met de mensen hier. Ik luister en probeer er van te leren.

En als we weggaan geeft dit partydier me een hele lijst met telefoon nummers van de filmscene in Calcutta. Bestaande uit oude en nieuwe rijke.

Een beter contrast voor de komende weken kan ik me niet wensen, nu ik naar een van de armste steden van de wereld ga.

22 december 1999

Ik had drie interviews voor vandaag gepland staan en allemaal met rijke dames. Heel de tijd worden de gesprekken uitgesteld en weer uitgesteld. Zo ook vandaag. Ik laat het maar. Ik ben de hele ochtend aan het schrijven en de middag hangen we in het zwembad van een dure club. Heerlijk dromen in de zon.

Even weg van de constante stroom lucht- en geluidsvervuiling waar we de hele dag in leven. Want er is altijd herrie. Heel de tijd en overal.

Ik heb 62 interviews gedaan. En als ik een vergelijking probeer te maken tussen de interviews in Zuid Afrika en hier. Zijn deze interviews als interviews veel beter. Ze verveelde me zelden tot nooit. Ook de omgevingen hier waren veel extremen. Terwijl in Zuid Afrika de verschillen tussen de mensen veel groter waren en daar waren veel, veel meer emoties. Ik geloof dat ik dat hier het meeste mis van alles.

23 december 1999

Inpakken en afscheid te nemen. Dan de trein in, naar Calcutta waar we over twee dagen, op kerst ochtend aankomen.

24 december 1999

Ik wordt wakker in de trein en hoor voor het eerst geen auto's en zie geen mensen, maar het platteland. Redelijk droog met een lage begroeiing een soort savanne. En af en toe een hutje.

We reizen in een gereserveerde eerste klas slaapcoupé, met airco. En zijn dus de komende dagen omringd door business mannen. We delen met vier één coupé. Twee grote stapelbedden en twee heel kleine raampjes met donker glas. De wagon naast ons (er is geen deur tussen hen

en ons) is de niet gereserveerde tweede klas zitcoupé. Handen en benen steken uit de open ramen. En als ik af en toe even ga kijken, als we stil staan op een station, bedenk ik, dat ook zij 33 uur moeten reizen. Maar ook de derde klas aan het einde van de trein.

Onze reispartners dragen allemaal een witte broek en een soort groot wit hemd. Dit wordt alleen door de betere klasse gedragen. Ze klitten gezellig bij elkaar en willen bij alles bediend worden. Er wordt gebeld als de suiker in de thee moet worden gedaan, een tas moet worden verzet of een jasje moet worden opgehangen. En als de bediening niet komt, prefereren ze de oncomfortabele situatie boven het even zelf te doen. En tussendoor rochelen en spugen ze zoals het hen uit komt. Maar ik laat zo duidelijk blijken dat ik dat smerig vind dat de mannen in mijn coupe het in ieder geval uit hun hoofd laten.

Er is eigenlijk een heel erg Engels koloniale mentaliteit hier in onze trein. Want hoewel er geen Engelsman meer in dit land woont nadat 50 jaar geleden zelfstandig werd, heeft de middelklas alle gebruiken van hen overgenomen.

25 december 1999

Wordt wakker in een ander landschap. Veel meer jungle met palmbomen.

Om 7.00 rijden we Calcutta in.

Jhuma mijn nieuwe (en waarschijnlijk laatste assistente) haalt ons van het station. Een leuke vrouw vroeger danseres geweest nu studeert ze psychoanalyse. Ze heeft een fantastisch en ruim appartement voor me gehuurd. Met een eigen keuken zonder kok. In een rustige straat in een drukke wijk, op de derde verdieping.

Ik zie bomen en hoor vogels! En fietsbellen. Eindelijk geen toeters heel de tijd.

De rest van de dag heeft zij ander werk dus verkennen wij de omgeving. We gaan langs het centrum van moeder Teresa. Maar de nonnetjes hebben vrij want het is kerstmis en dus kunnen we er niet in.

De hele reden waarom ik naar Calcutta wilde was om er zeker van te zijn dat het Bombay is waar ik wil werken. Want hoewel Calcutta bekend staat om zijn meer artistieke en meer intelligente films denk ik dat ik in Bombay veel meer kan.

Ik zal het de komende twee weken uitvinden.

Maar de eerste indruk is, dat de reis van 2100 km naar het oosten, net zo'n verschil is als wanneer wij dat tien jaar geleden vanuit Nederland zouden hebben gedaan. Ik bedoel, we zouden dan ergens in de voormalige USSR gekomen zijn.

Alles hier is ouderwets en socialistischer. Al 40 jaar een communisme stadsbestuur hier. Amper moderne auto's. Muurkranten en veel hamers en sikkels op de muren. Geen gigantische filmposters waar heel Bombay mee vol hangt en geen krijsende uithangborden. Veel minder getoeter. Alles lijkt gemoedelijker tot nu toe.

Het is kerstavond en we hebben zowaar een fles wijn op de kop kunnen tikken.

26 december 1999

Alles is in Calcutta langzamer. Dus ook de start van onze serie interviews hier. Maar eentje vandaag.

En gesprek met een oudere schrijfster en feministe. Ze schijnt heel fel en assertief te zijn. Het hele huis staat vol kunst, als we binnen komen klinkt er uit de werkkamer van haar man opera muziek. Alles ligt onder een heel dikke laag stof. Alles. De tafels, de schilderijen, de stoelen. Calcutta is heel erg stoffig, de wolkeloze lucht is meer grijs dan blauw door al het stof.

Maar ook haar uiterlijk heeft iets vergaans. In haar mond staan nog maar een paar heel dikke tanden overeind. Ze heeft een vieze oude jurk aan, met een scheur aan de zijkant. En overal ligt troep. Het is een mooi gezicht om haar felle ogen tussen al die rotzooi te zien glimmen.

De stad is veel filmischer dan Bombay. Vervallen koloniale villa's met grote tuinen en hoge bomen. Weinig moderne gebouwen. Geen torenflats.

En ook geen vuil en de eeuwige pislucht. En niet zoveel mensen. En veel minder auto's. En ook minder licht op straat. In de avond lijken het wel plaatjes van honderd jaar geleden. Een man op een fiets die met een lange stok de lichtknopjes aan doet, zodat een voor een de straat verlichting gaat werken. We drinken bij een straattentje thee uit wegwerpkopjes van ongebakken klei. In een inhammetje staat een strijker de strijk te doen, de strijkijzers liggen op het vuur op de straat. Door de straat rijdt een riksja gevuld met een dikke madame met twee kinderen getrokken door een man. Want hier zijn veel van de riksja's nog met mankracht.

Maar ik denk aan Bombay. Het is hier niet vies, niet vol, niet extreem. Ook de mensen missen iets. Hebben ze hier verlangens en dromen? Ben ik hier in een gewone stad belandt? Nou ja gewoon, het is een van de aller armste steden ter wereld. Maar ik zie amper bedelaars en geen lepralijders.

Als moeder Teresa nu leefde zou ze in Bombay begonnen zijn met haar imperium. Iedereen had me gewaarschuwd voor een cultuurschok. Maar het omgekeerde lijkt te gebeuren. Het antieke haast Anton Pieck-achtige beeld trekt me niet aan. Paolo wel. Hij vindt dit veel inspirerender dan die vieze gore metropool.

Maar ik mis Bombay, waar overal, en dat is echt overal, was hangt. Op elk hek. Haast aan elke lantaarnpaal. Waar je niet kan ademen van de luchtverontreiniging. Waar geen vierkante meter grond vrij is.

Ik mis de trillingen, de energie en de afschuw van de stad die lijkt te ontploffen. Want Bombay loopt uit de hand. Niemand heeft er meer greep op. Nu in elk geval niet. Over een paar jaar misschien wel. Maar nu vandaag trilt alles op zijn grondvesten. Er is water tekort. Grond tekort. Lucht tekort. Iedereen weet dat het niet lang zo door kan gaan. Maar Indiërs hebben hele dikke maskers waar ze zich achter verbergen. En knikken en lachen.

Oh kon ik dat maar verbeelden! De bom die dan zou ontploffen! De puist die open zou barsten! Gruwelijk moet dat zijn. Eén grote slachting. De plaatjes van de oorlogsfilm komen terug op mijn netvlies. Een explosie door de inwoners zelf veroorzaakt.

Bombay de stad van de dromen. De stad van het goud. De stad van de sterren. De stad van de afschuw. De stad van eenzaamheid. De stad waar je nooit, nooit, nooit alleen kan zijn.

Niemand gaat zomaar naar Bombay. Je gaat altijd met een doel.

OK Calcutta bewijs dat je wat hebt. Ik zal proberen te luisteren.

27 december 1999

Gisteravond vroeg de eigenaar van ons appartement of ik een lezing wilde houden voor zijn Rotary club op 3 jan. Ik stemde toe op de voorwaarde dat hij een stel interviews met rijke mensen voor me zou regelen.

Jhuma kon vandaag niet voor me werken en dus probeerde ik zo zelf voor vandaag wat te regelen.

Soms vergeet je dat starten in een nieuwe stad weer tijd kost. Dat je eigenlijk alles weer moet opbouwen. Hoe vervoer je je. Waar eet je. Hoe werkt de steeds uitvallende telefoon en elektra. En waar kan ik emailen.

Een email zenden hier lijkt een dagtaak haast. Maar het is me gelukt.

Ik heb weer maar één gesprek vandaag. Met een industrieel. Hij heeft een groot kantoor in het centrum en woont in het appartement erboven.

Er is iets wat me heel de tijd intrigeert, dat zijn de leugens, de verdraaiingen van de waarheid. En het zelfbeeld wat we van onszelf hebben. Met daarnaast het geloof in onszelf dat andere die leugens geloven.

Er zijn drie vragen die ik altijd achter elkaar stel.

De eerste is. Wat is de slechtste eigenschap van de mens?

De antwoorden zijn haast altijd zoiets als, hebzucht, egoïsme en zelfzucht.

De tweede is. Ken je zo iemand persoonlijk?

Natuurlijk kennen ze altijd zo iemand. Maar ik vraag niet verder.

Dan de derde vraag is, wat is jou slechtste eigenschap?

En hier wordt, op een enkel uitzondering na, altijd heel positieve dingen gezegd. Zoals, ik ben te aardig, heb te veel geduld, ik ben te open, etc.

Ik knik altijd en beaam totaal wat ze me zeggen.

In Zuid Afrika had ik een soort gelijke vraag. Ik vroeg; hoe denk je dat de mensen na je dood over je zullen praten. Ook daar toen leek ik alleen de heiligen der aarde te ontmoeten.

En zo ook weer vandaag. In het gesprek met deze grote industrieel. Hij is een selfmade man met een groot industrieel imperium. En een keiharde zakenman. En natuurlijk is zijn slechtste eigenschap, zijn eindeloos geduld en zijn behoefte om alles democratische te doen.

Lange tijd zocht ik naar een andere manier om ze iets anders te laten zeggen. En dus heb ik, sinds twee weken, op een heel andere moment in het interview, drie nieuwe vragen.

Namelijk, heb je kinderen? Waar was je toen ze werden geboren? En wat vinden je kinderen vervelend aan je? Of bij jonge mensen vraag ik, wat vinden je ouders vervelend van je?

Hier komen veel eerlijkere antwoorden omdat dit hen herinnert aan het leven van elke dag.

Ik doe, nog steeds chique gekleed van het interview, boodschappen in de buurt. Ik ben groter dan de meeste mensen hier en helemaal in het zwart gekleed. Er lopen hier geen witte, laat staan witte vrouwen in hun eentje rond. En de vrouwen van hier lopen allemaal in felle kleuren. Mensen tikken elkaar aan op straat. Dit is iets wat maar niet went.

We gaan naar de film. De grootste hit van het afgelopen jaar. Hum saath saath hain “samen zijn wij verenigd”. Het is geen masala film, met van alles een beetje, maar een familiedrama over een joint family, met drie zoons die gaan trouwen.

De zaal is groot, de muziek hard. Ik heb zin in een film. Tot nu toe nog steeds geen tijd gehad om te gaan.

Ja een drama was het. Kots misselijk werd ik er van. Drie uur kijken naar een soort propagandafilm over de normen en waarde van het gezamenlijk familieleven. Hoe kan dit nu de hit van het jaar zijn. Iets zonder spanning, zonder verhaal.

De eerst anderhalf uur, een happy family. Lachen en lief zijn, tot het me de strot uit komt.

Iedereen is nog slijmeriger dan de zoetste honing.

De vrouwen in de film zijn zo ondergeschikt aan hun mannen als een domme hond aan zijn baas. Ze kijken nooit op. Zeggen niks. Eten niks, maar bedienen en vaak stoppen ze het eten in de monden van hun mannen.

Een van de zoons heeft een verlamde arm. Natuurlijk wordt voor deze zoon een huwelijk gearrangeerd. De andere twee, oh hoe modern, hebben een huwelijk uit liefde.

Maar de verleidingsscènes bestaan uit een beetje om elkaar heen draaien en als je denkt nu komt er eindelijk de kus. Dan is er opeens een bos bloemen tussen de twee gezichten. Nooit zie je een aanraking. Behalve natuurlijk tussen de moeder en de zonen. Want de ster van de film is de moeder. Zij en haar zoons. Dat is waar het om gaat. Dat is wat telt.

Zelfs als een van de zoons een kind krijgt, kijkt hij zijn vrouw niet aan maar staat trots naast zijn moeder die het pasgeboren kind in haar armen heeft. Alsof zij net gebaard heeft.

Verder zijn alle vrouwen natuurlijk bloed mooi, niet voor niks is miss India miss world geworden dit jaar. En alle huiden melk wit. Want alleen zo maakt je kans om acteur te worden in India. Behalve natuurlijk de boef. Maar in deze film zelfs geen boef.

En laat in de vanavond kijk ik voor het eerst tv. Sinds 4 weken eindelijk CNN. Maar alles lijkt ver weg. Hier in de kranten geen nieuws over de wereld, behalve natuurlijk over welke Indiase filmster het met welke andere filmster doet. Oh nee ze DOEN het hier niet. Ik bedoel welke filmster misschien even naar welke andere filmster heeft gekeken.

28 december 1999

Een overvolle dag vandaag. Voornamelijk interviews die via mijn huisbaas hier in Calcutta zijn geregeld.

Ik had me voorgenomen dat ik hier veel mensen uit de upperclass wilde ontmoeten. Dat contrast leek me mooi. Maar Calcutta lijkt niet zo verloederd en arm als Bombay. En Jhuma's netwerk is er ook niet op berekend.

Maar dat van de huisbaas wel. Hij is zelf een van de grote makelaars van de stad. En dus via hem een dagje upperclassen.

Ons eerste gesprek is met projectontwikkelaar die een groot appartement in het centrum bewoont. We hebben het gesprek in zijn salon. Helemaal van glas en op prachtige zilveren stoelen uit Rajasthan. Het is een sympathieke man. En wij praten terwijl de hele joint family (opa, oma, overgrootmoeder, kinderen, vrouw) gelukkig samen aan de ontbijttafel zit te eten. Een huis met zeven bewoners en een gelijk aantal inwonende bedienden.

Daarna naar een van die nog heel zeldzame gigantische huizen met een hele grote tuin, midden in het centrum. Iets wat niemand meer kan betalen en je alleen kan bezitten als het familiebezit is uit andere tijden.

We praten met een oude aristocratische dame. Ze woont alleen met haar man en aangenomen zoon in dit overweldigende huis. Maar het is een triest verhaal van een bittere vrouw. Die graag haar leven over zou willen doen. Want haar leven is opgehouden toen ze trouwde. Van de ene op de andere dag moest ze haar "vrijheid" als enige dochter inruilen voor een leven in een joint family. Haar man was de oudste zoon en dus de verantwoordelijke voor de toekomst van iedereen en alle bezittingen. En zo kwam ze terecht in een familie met 14 mensen. En hoe meer ik weet hoe ik moet vragen hoe meer ik gruwel verhalen hoor over de joint families. Het constant moeten leven onder een heel grote sociale controle. Alles moeten verantwoorden. Elke beslissingen moeten delen. Nooit alleen kunnen zijn. De ondergeschikte plek van de vrouw. De vaststaande hiërarchie. Het interne geroddel. De veeleisendheid van de schoonmoeder en andere broers. Het absolute ontbreken van vrijheid. Het constante toneelspel

wat ze moet spelen. Het altijd maar bedienen van de mannen. Ze haatte het en haat het nog steeds. En hoewel de familie nu is ingekrompen tot een klein gezin kan ze alleen maar bitter zijn. En dromen over hoe ze zou willen leven als ze haar leven over kon doen. En om haar heen blinkt een huis en een heel grote tuin van rijkdom en overvloed.

Ook ons volgende gesprek is met een man uit een heel oude aristocratische familie. Hij neemt ons mee naar zijn familiehuis. Waar hij geboren is, maar zelf niet meer woont. Zijn oom nog wel.

We gaan de brug over. Calcutta bestaat uit twee steden. Calcutta aan de ene kant van de rivier en Haora aan de andere kant. Haora is de veel oudere stad en nu een deel van het Greater Calcutta. Maar Calcutta-stad is waar het gebeurt.

Haora schijnt industriëler, armer en chaotischer. Als we er heenrijden zie ik voor het eerst echt de enorme luchtvervuiling. De zon is bruinig, de lucht is bruinig. Er hangt een totale bruine stofdamp over de stad. Je kan absoluut de blauwe lucht niet zien en ook niet veel verder dan een kilometer. Een hele dikke walm van smok hangt over de stad. Toch deed de lucht in Bombay veel meer pijn in mijn longen. Ik snap niet precies hoe dat nou kan. En aan wie ik het ook vraag ik krijg geen bevredigend antwoord. In Bombay zijn dubbel zoveel auto's!! De grond zou hier veel losser zijn!! De zeewind in Bombay schoont de hemel!! De straten zijn hier meer kapot!! Ach het maakt niet uit, de lucht is erg vies.

En inderdaad aan deze kant van de stad is alles armer. Maar de chaos heeft iets provinciaals. Alsof het al eeuwen hier een soort boerenchaos is. Alleen maar fietsriksja's en vrachtauto's. En daar rijden wij met een luxe grote Ford.... doorheen.

Tot we bij een heel klein zijstraatje komen. De straat draagt de naam van mijn gastheers grootvader. Vijf namen en dan road. Onuitspreekbaar.

Een straatje als zo vele, maar opeens staat daar een heel groot huis. Goed in de verf. Mooi donker rood.

De hele trip hierheen vertelt hij over de normverandering van de mensen. En idealiseert de joint family. Dat is waar we leerden om te delen. Dat maakte ons niet zo selfish. Weer dat verhaal over de nieuwe Indiër. De egoïstische Indiër.

We gaan het huis in. Een huis uit mijn dromen. Zo prachtig. Zo oud. Zo divers. Zo ongelofelijk fantastisch. Met twee prachtige binnenplaatsen en grote tuin.

Een deel is het buitendeel. Daar waar de vrouwen nooit mochten komen. Hier is een soort tempel die meer weg heeft van een theater. En allerlei onduidelijk kamers er omheen.

Met een salon zo mooi, zo vol verhaal en verleden. Overal balkonnetjes en een soort waranda's. Over het hele complex een dakterras. Want door de eeuwen heen is het complex alleen maar gegroeid.

Boven op het terras is de tempelkamer voor de dagelijks gebeden. En een kamer voor de muzikanten tijdens feesten.

Dan gaan we naar het binnendeel. Het deel waar gewoond wordt. Kamer na kamer. Vol met het mooiste antiek en met prachtige vloeren. Alles is zo verfijnd. De lichtval zo onverwacht. Elk hoekje lijkt een eigen verhaal te hebben.

Ik kan het niet echt beschrijven. Ik weet niet hoe ik de sfeer moet pakken. Het is zo anders dan ik wat ik ooit heb gezien. Het heeft iets Chinees, iets Italiaans. Het is prachtig.

En als ik uit de ramen kijk, zie ik de riksja fietser weer trappen met een zware kar vol mensenvlees. En overal vuil en rotzooi. Ik ben hier in een plaatjesboek uit het verleden.

We hebben het interview in de salon. Hier woonden toen hij klein was, 35 mensen met 35 mensen personeel. Hij trouwde toen hij 20 was met een vrouw van 15. En nu wonen er nog maar 2 mensen in dit huis met 10 mensen personeel.

Verder natuurlijk het gebruikelijke gelul over hoe gelukkig we toen toch allemaal waren. Maar als ik hem betrap op een kleine tegenstrijdigheid in zijn verhaal, vraag ik, na me eerst zeer verexcuseert te hebben, om verheldering.

De oudste broer van de vader woont nu nog steeds hier in dit huis. En in de auto hierheen hemelde hij de joint family erg op. Nu vertelt hij dat hij het huis waar hij later met zijn vader, moeder en broer plus familie woonde, heeft verlaten. Om alleen met zijn vrouw en twee dochters, in een eigen flat te gaan wonen. Want daar kunnen zijn dochters zich beter ontwikkelen.

Ik vraag heel beleefd en met een zeer voorzichtige omweg, waarom hij eerst de joint family zo ophemelt en nu zegt dat apart wonen de mogelijkheid geeft voor zijn dochters om zich beter te ontwikkelen.

Hij voelt zich betrapt. Dat is hij ook. En even breekt de schil. Die godvergeten dikke klote schil. En in één zin verteld hij zeer bedekt over de conflicten die er waren, tussen zijn vader en zijn oom, en dat de familie weg moest. En later kwamen er conflicten tussen zijn eigen gezin en de rest van zijn familie, en weer verhuisde hij. Maar niet meer dan deze ene zin. Maar bedankt meneer. Want ik ben weer een stapje verder.

Ons laatste gesprek is met een wetenschappelijk onderzoeker en zijn even wetenschappelijke vrouw. Beide boven de 65 en alle twee nog actief in hun beroep.

Ik praat met de vrouw.

Ze is totaal in haar eigen wereld. Praat meest van de tijd met haar ogen dicht. En heel onduidelijk. Tot dat we het weer over die vreselijk joint family hebben. Dan openen haar ogen. De afschuw en het verdriet. De frustratie. De vernederingen. Ze is erg open. Het kan haar niets schelen. Zij heeft maar een liefde en dat is haar onderzoek naar maagzweren. Ik durf door haar open manier van praten verder te gaan dan normaal en vraag naar de hiërarchie in de joint family. Ik kom er achter dat de eerste en de laatste zoon bovenaan in de hiërarchie staan. Natuurlijk eerst de oudste. Maar de benjamin is ook erg belangrijk. Alles wat daar tussen zit is ondergeschikt. En dus ook hun vrouwen. Zij was de vrouw van nummer twee, en dus niet belangrijk. Haatte, haatte zo diep de tijd dat ze daar woonden. En geniet nog steeds als ze terug denkt aan de dag dat ze hier kwamen wonen. Een veel te kleine flat in een gewone buurt.

Ik weet niet meer wat ik moet denken. De vieze deken van India opent zich stukje bij beetje.

Ik weet steeds beter hoe ik de rottigheid eruit kan halen.

En dan is er ook nog Jhuma, mijn assistente, 30 jaar. Een schat van een vrouw. Maar ook één blok pijn. Vorig jaar gescheiden. Absoluut gefrustreerd en op dit moment een mannenhater.

En in elk gesprek wat we hebben komt er meer rotzooi op tafel.

Wat zal het worden hier in Calcutta, de tijd van de waarheid. De tijd van de pijn.

Ik weet opeens niet meer wat ik wil horen. Die pijn kan ik me wel verbeelden. Ik geloof als ik heel eerlijk ben dat ik op zoek ben naar een heel andere pijn. En dus naar een ander verhaal.

En verhaal met meer passies en verlangens.

Paolo roept dat het eten klaar is. Lucky me, want terwijl ik aan het schrijven was, heeft hij weer gekookt.

29 december 1999

Wat zo leuk van leven is, is dat alles opeens kan veranderen. Zo'n dag had ik vandaag.

We gaan naar een tempelcomplex in het noorden van de stad. Het schijnt te gevaarlijk en dus gaat Jhuma's broer mee. Ik verheug me al op iets gevaarlijks. Tot nu toe is alles bedekt met een deken van vriendelijk knikkende mensen. Ik ben benieuwd wat men hier gevaarlijk noemt.

De weg erheen heeft een provinciaal gevoel. Geen sloppen maar bamboe hutten die er duidelijk al lang staan. Gevuld met koeien, geiten en mensen. Overal vuurtjes en op de weg voornamelijk fietsriksja's en vrachtauto's. Waarvan de laatste een vreselijke dikke walm gore diesellucht verspreiden. Het wegdek heeft veel gaten. En er is veel meer agressie en irritatie tussen mensen.

Het tempelcomplex ligt langs de heilige rivier de Ganges. Er zijn veel mensen en het heeft een pretpark gevoel. Overal verkopers met rotzooi en religieuze prularia. Hier tussen een soort fastfood restaurants. Geen MacDonald maar half open hutten met lange tafels waar je een snelle vette hete hap kunt eten.

In de hoofdtempel worden we als een soort koeien doorgeduwd. Iedereen schreeuwt en rukt aan elkaar alsof dat we geslacht gaan worden.

Langs en in de Ganges staan mensen zich te wassen. En verderop in het tempelcomplex bezoeken we de fallus symbolen van de god Shiva. De afbeelding, er is er één in elk klein tempeltje, heet officieel de lul-van-Shiva. Maar omdat het één woord is geworden heeft het die betekenis voor een deel verloren. Het zijn beelden ter grote van een meter. En wordt door mannen en vrouwen omhelsd, bekust, en bewatert met water uit de rivier. Jhuma haat het beeld. Hoe vaker we het zien en hoe meer mensen het aanbidden, hoe kwader ze wordt.

En tussen al die mensen valt één heel religieuze oude vrouw erg op. Luider dan de andere zegt ze haar gebeden. Het beeld omhelst ze met een fanatisme die je niet verwacht van zo'n oude vrouw.

Als ze klaar is met haar ronde langs al de beelden spreken we haar aan en zeggen dat we wat willen praten. Ergens op een rustig plekje van het complex omringd door duizenden dikke vliegen heb ik met haar een interview, Jhuma vertaalt.

Maar uit haar mond komt alleen maar verdriet en ellende. Ze trouwde toen ze 13 jaar was. Over de vernederingen van haar schoonfamilie en haar man. Ze begint te huilen. Over de eerste vijf jaren van haar huwelijk toen er maar geen kinderen wilden komen en ze haast verstoten werd. Over dat ze geen eten kreeg. Over de tien kinderen die ze toen de een na de ander heeft gebaard. Ze begint harder te huilen. Over de eenzaamheid en het geld gebrek. Over dat ze religieuze beelden van riviermodder ging maken om wat te verdienen. Tussen elke zin die zij tegen mij zegt, begint Jhuma andere zinnen tussen te voegen. Die er allemaal op neer komen dat ze vindt dat de vrouw hysterisch aan het worden is en dat ik moet stoppen. Het begint uit de hand te lopen, wie wordt hier nou hysterisch! Ik zie een vrouw die huilt en een Jhuma die in paniek is. Ik rond het gesprek voortijdig af.

Om af te koelen probeer ik een gesprek met het hoofd van de tempel. Maar dat lukt niet. En dus nemen we een boot naar een andere veel grotere tempel een halfuur varen, terug richting de stad. Maar daar is vandaag een groot festival aan de gang en dus heeft het tempelhoofd geen tijd.

Hier duizenden, duizenden mensen. Je kan over de hoofden lopen zo vol. Overal wordt gebeden en er draait keiharde relie-muziek. Uren moet je in de rij om een bakje met geheiligd eten te krijgen. En overal zitten mensen dat eten te eten. Het is een grote kleurige picknick. Er lopen monniken in oranje kleren rond, ik krijg slechte herinneringen aan de tijd dat half

Nederland opeens in de Bagwan was. En allemaal in het oranje liep en opeens andere namen had.

Een van de monniken komt op ons af. Ik vraag hem een stel dingen maar hij weet eigenlijk nergens wat van af. En vraagt of ik een bak geheiligd eten wil. Nee zeg ik, ik heb geen zin om uren in de rij te staan. Oh maar dat hoeft jij (!!?) ook niet. Even later is hij terug met een bak vol gele prut van linzen en rijst.

Jhuma en haar broer maken ruzie in hun eigen taal, Bengalie. Het heeft te maken met de terugreis. Uiteindelijk nemen we dezelfde boot terug en komen weer bij de eerste tempel. Maar wat was er nou zo gevaarlijk? Waarom moest die broer nou mee?

Jhuma heeft zo haar eigenaardigheden. En hoe langer ik met haar moet optrekken hoe meer ik haar als een van mijn studieobjecten ga zien. Meestal probeer ik de mensen waar ik de hele dag mee optrek niet te gebruiken in mijn fantasie. Maar zij is zo'n poel van rotzooi dat ik graag meer wil weten.

Tot nu toe heeft ze niet echt wat voor me geregeld behalve mijn fantastische huis en dit toeristische dagje tempels kijken, waar ik eerlijk gezegd geen zak aan vind. Het is moeilijk om met haar een plan voor morgen te maken. Want bij elke gesprek wat ik wil, komt zij met het commentaar dat het om de een of andere reden niet kan. Ja zo schiet ik niet echt op. Ik baal er van en weet niet hoe ik haar duidelijk kan maken dat ik hier ben om te werken.

In het begin van de avond heb ik een afspraak met een man die ik via de Nederlandse ambassade in New Delhi heb. Hij heeft me, zonder dat we elkaar ooit ontmoet hebben, ook vorig jaar al geholpen.

Volgens Robert Aardse, van de ambassade, is het een erg verwend kind van een puissant rijke familie.

We hebben in een van weinige vijfsterren hotels afgesproken. En voor ik het weet neemt hij het over. Ik geniet. Iedereen die ik graag wilde spreken kan hij regelen. Hij belt direct de meest bekendste actrice. De grootste regisseur. En maakt afspraken voor morgen. Hij zal ons begeleiden.

Vanavond zal hij een van de steractrices van het land die vandaag van huwelijksreis terug komt bellen (alle de kranten stonden twee weken geleden vol met haar huwelijksfoto's). Dan de minister van huisvesting, politie en cultuur. De hoogste generaal van de marine. De hoogste politie commissaris. De nog veel meer maar die ik nu niet meer weet. Ik moet erg lachen. Ja het is een verwend kind. En heel erg machtig, dat is duidelijk.

Of ik een auto wil voor de rest van de tijd. Of ik wat anders wil. Nee ik wil niks. Ik wil bijzondere mensen ontmoeten. Mensen met een verhaal, arm of rijk. Mooi of lelijk. Maar dat gaat er bij hem niet zo in.

Of ik echt niks nodig heb zegt hij nog een keer. En ik vertel hem het enige probleem wat ik heb. Mijn visa loopt twee uur eerder af dan dat mijn vlucht terug naar Nederland is. Dat is op zich geen probleem want ik kan zorgen dat ik om middernacht door de douane ben. Maar omdat ik ook nog een nationale vlucht moet maken terug naar Bombay. Dan van het ene vliegveld naar het andere moet, in dit nogal chaotische land. En zo'n overstap zeker 4 a 5 uur duurt, ben ik bang dat ik het niet haal. Voornamelijk dat ik gezeik zal hebben met mijn bagage. Want ik moet voor middernacht het land uit zijn. Tenzij ik gekaapt word natuurlijk. Geen probleem, geen probleem, hij kent de directeur van mijn maatschappij. Wat is mijn ticket nummer, hij zal zorgen dat het allemaal goed komt!!!!

Ik zal het allemaal wel zien. Eerst de millennium wisseling. Kijken of de kerncentrale iets verderop niet ontploft. Of ik nog geld kan pinnen. Of mijn vliegtuig überhaupt nog gaat.

Ik heb geen idee of het me lukt morgen of overmorgen te emailen. Ik kom er niet achter wat men hier gaat doen. En hoe men hier feest.

30 december 1999

Rajat Dalmia heeft een gesprek geregeld, met een beroemde actrice, Moon Moon, die nooit moeite heeft gehad met “sexy” rollen en daarom niet door iedereen gerespecteerd wordt. Zeker niet door mijn huisbaas. Hij kijkt even zeer geschokt als ik hem zeg dat ik net bij haar vandaan kom.

Na deze ochtend wat boodschappen gedaan te hebben. Heerlijke vis gekocht voor vanavond en een bezoek aan een kleermaker. Komt Rajat, met zijn slee en chauffeur, ons ophalen. Hij heeft een afspraak gemaakt voor morgen precies op een tijd dat ik via Jhuma al een afspraak heb. Ik vraag of we de zijne kunnen verplaatsen. Hij kijkt me geschokt aan. Ik vraag, met wie zei je ook al weer. Blijkt een van de grootste en populaire ster actrice van India te zijn. Het idool van miljoenen. Ik mag in mijn handen klappen dat ze me überhaupt wil ontvangen. Ik weet nu al dat Jhuma boos zal zijn.

We rijden naar het huis van Moon Moon, het blijkt naast de oude aristocratische vrouw te zijn, die alleen met haar man en zoon in dat hele grote huis woonden. Ik zeg enthousiast dat ik daar een gesprek heb gehad. Hij kijkt me een beetje ijzig aan.

Ik weet nooit of het gewaardeerd wordt als ik er wat uit flap. Is die vrouw fout? Is ze te arm of juist nog veel rijker dan hij? Ik weet het niet.

Opeens geeft hij me nog snel een hele uitleg hoe ik me moet gedragen bij de sterren. Een heel stel regels. En allemaal erg lekkerig.

Dan gaan we het appartement in.

Eigenlijk gewoon een grote luxe flat, zonder geschiedenis. En helemaal vol met spullen, twee blaffende keffertjes en heel veel personeel.

Ze is net wakker van een middagslaapje, en kust me een welkom. En hoewel ze wat sociaal blaas, zo van heb je die en die al ontmoet, vind ik haar aardig van de eerste seconde. Ze vraagt of ze een sari aan moet voor het interview. Ik zeg dat ze wat mij betreft ook in een pyjama mag komen. Rajat kijkt verschrikt, maar tussen ons is het ijs gebroken.

Er moeten nog wat zaken gedaan worden en haar man laat een video zien met de film van zijn dochter van achttien, die ik ook zal interviewen. En bloed mooie meid, die haar geliefde ontmoet (in de film), dit is drie jaar geleden gedraaid.

Moon Moon's moeder is de Greta Garbo van India. Zij was de beroemdste, de mooiste, de geheimzinnigste filmactrice en heeft op het hoogste punt van haar carrière besloten te stoppen. Zich toen opeens helemaal uit de wereld teruggetrokken, kwam nooit meer buiten en is nog steeds onbereikbaar voor wie dan ook.

Ze blijkt in de flat naast Moon Moon te wonen. Ik vraag het niet eens. Ik weet dat ik haar nooit zal kunnen spreken.

Moon Moon is 46 en werkt nog steeds. Ze heeft twee dochters, die van 20 is mannequin en die van 18 actrice. Wat ik zo leuk vindt tijdens het gesprek is dat deze vrije wilde vrouw, die zich weinig heeft gehouden aan de waarde en normen van de Indiase maatschappij. Dat ze net als elke andere moeder bezorgd is over haar dochters. Die alle twee wilde party animals zijn. Ze wil ze beschermen, heel moederlijk, met heel haar lichaam.

Als ik later haar dochter, in haar slaapkamer, interview zie ik een schoolmeisje die doet of ze verlegen is. En nog steeds niet klaar is met haar middelbare school omdat ze erg veel werk heeft. We hebben het over de voordelen en de nadelen in haar vak, die ze ervaart van de beroemde grootmoeder en moeder. Ze werkt met grote regisseurs, in grote films. Heeft grote rollen. Maar niemand ziet haar om haarzelf. Niemand wil haar om haarzelf. Ze willen of de grootmoeder of de moeder zien.

Ik bel Jhuma om te vertellen dat we een van de gesprekken moeten afzeggen morgen. Maar ik lul er natuurlijk eerst heerlijk omheen. Als ik zeg dat ik net met Moon Moon heb gesproken zegt ze. “oh that fat piece of meat”. Oké we verschillen duidelijk van smaak en voorkeur.

Ik mis Bombay. Waar alles trilden. Daar kwam ik mensen met dromen tegen. Daar was elk beeld in tegenspraak met het volgende beeld om de hoek. Mensen leken grenzeloos. Ach ik overdrijf nu natuurlijk. Maar Bombay is het New York van Azië.

31 december 1999

Het wordt een lange dag. Want het eerste gesprek is om 9.00 a.m. Met een film regisseur van de alternatieve Calcutta stroom.

We hebben maar één uur voor hem, i.v.m. de belangrijke actrice later op de morgen. Het uur is te kort voor mij om diep te gaan. Zonder dat hij het weet werp ik af en toe een blik op mijn horloge.

Hij is gefrustreerd over het soort films die de buitenlandse filmfestivals van de Indiase filmmakers willen hebben. Of liever gezegd. Dat wat ze willen zien. Ze willen geen urban life zien, maar het mysterieuze India. De dorpen, de tempels, de fakirs en yogi's.

Als hij hoort dat dat allemaal dingen zijn die mij nou net niet interesseren, kijkt hij me wat verbaast aan.

Ik kijk naar deze man met zijn haar vet van de kokosolie en de slaap nog in zijn ogen, die met me praat over literatuur, kunst en alle zaken waar je normaal niet de dag mee begint. Ik kijk naar de witte poes die binnenkomt en helemaal grijs is van het vieze Calcutta stof. Ik luister naar zijn verhaal en visie op zijn leven. En zijn verlangen naar de protestgeneratie uit de jaren zestig.

In de taxi naar het volgende gesprek verteld Jhuma me dat ook zij dat verlangen naar die tijd heeft. Niemand komt meer in opstand. Iedereen is zo laks, laat alles maar gebeuren. Ze voelt zich alleen in deze maatschappij.

We hebben ook een klein uur voor het gesprek met Katayun, een kunstenaressen en galerie houdster. Weer moet ik me haasten.

Zij is van een zeer rijke parsie familie en ongetrouwd. Als ik haar vraag waarom ze niet getrouwd is verteld ze weer het verhaal. Over de rol van de vrouw in India. De carrière onmogelijkheden. Dat haar leven beter ongetrouwd dan getrouwd is.

Vaak zijn de mensen met een scholing in Europa, zoals zij, die zo denken. Maar het denken en het doen zijn twee verschillende dingen. Dat is niet makkelijk in dit land waar trouwen een van de belangrijkste dingen in het leven is.

Jhuma wil niet mee naar het volgende gesprek. Ik weet niet waarom, maar ik laat het maar. Het zal wel veel over trouwen gaan. Want de actrice die we gaan ontmoeten is net twee dagen terug van haar huwelijksreis.

We haasten ons er heen, ik heb Rajat beloofd stipt op tijd te zijn. We verdwalen, en komen iets te laat op de afspraak aan.

Het is een leuk oud huis in een stille straat. Nadat we eerst de gebruikelijke bediendes zijn gepasseerd komt haar man zeggen dat ze nog “even” met haar toilet bezig is.

Hij werkt voornamelijk in Amerika en komt zelden in Calcutta. Dit is het huis van zijn familie. Dat wil dus zeggen, zijn huis. En dus ook het nieuwe huis van zijn nieuwe vrouw. Hij maakt wat grapjes over dat ze wel erg veel tijd nodig heeft voor haar make-up.

Rituparna Sengupta (26) komt binnen in een prachtige sari. Ik zeg haar dat ze zich voor ons niet zo mooi had hoeven maken. Maar ze zegt dat haar schoonmoeder er erg prijs opstelt als ze in een sari loopt. Zelf draagt ze geloof ik liever wat anders.

We hebben een gesprek van twee uur. Veel slap gelul natuurlijk maar ook heel mooie momenten over eenzaamheid en de tol van haar roem. Over haar verlangen net zo geliefd (lees verafgood) te worden bij het publiek als de moeder van Moon Moon. Ik vraag niets over haar huwelijk en niets over haar man. Maar hier voor me zit naar mijn gevoel niet een net getrouwde vrouw. Er straalt geen geluk uit haar ogen. Elke keer bij een moeilijke vraag of als haar man langs loopt begint haar rechteroog te trillen. En als ze me tijdens een voorbeeld wat ze geeft iets over haar nieuwe man verteld klinkt het niet enthousiast. Later zegt ze dat ze verlangt naar het huis van haar ouders.

Als na het interview haar man er weer bij komt zitten hebben ze binnen 5 minuten een ruzie in het Bengaals. Maar goed voor haar dat ik niet van de roddelpers ben. Ik heb met haar te doen. Ben blij dat het niet mijn leven is.

We vinden zowaar een fles champagne in een alcoholwinkel. Die de eigenaar ergens onder het stof vandaan haalt.

Het is vijf uur als we op weg naar het laatste gesprek door een moslimstraat lopen. Vanaf de moskee klinkt de roep dat de vasten voor die dag voorbij is.

En weer overal, in elk klein winkeltje en in elk markt stalletje wordt de vasten gebroken. Ik blijf dit zo mooi, zo fascinerend vinden. Het is die spirituele stilte van de groepjes mensen, samen gebogen over hun eten, in gebed, tussen de chaos van het verkeer wat hen niet lijkt te storen.

We praten met de vader van Jhuma. Een gepensioneerd advocaat. Hij is communist en het eerste wat hij me zegt is, je moet niet mij interviewen. Je moet naar de sloppenwijken.

We praten over zijn leven, hij is triest, alles is mislukt waar hij voor heeft gestreden. Hij heeft jaren in de gevangenis gezeten tijdens zijn gevechten voor een betere wereld. Maar nu woont hij omringt door armoede en vuil in het centrum. Inderdaad is zijn buurt heel erg. Hier zijn weer sloppenwoninkjes tegen de oorspronkelijke huizen aangebouwd en ligt overal vuil.

Het is oudejaarsavond. Niemand praat erover, af en toe zie je een hand beschilderd spandoek hangen met bijvoorbeeld de tekst, “de nieuwe jurken voor 2000 zijn er”. Het is druk op straat, het is het einde van de vasten dag. Ik koop 21 glazen armbanden, voor elke eeuw een. Ze zijn heel nauw en de verkoper is lang bezig om ze om mijn hand heen te krijgen zonder ze te breken.

Als we in de buurt van de grote hotels komen merken we meer van het komende millennium gevoel. Hier is het waar de feesten zijn. Je kan een kaartje kopen voor \$250 en dan heb je een avond diner en amusement in een groot hotel. Maar ik wil niet in een groot hotel. Ik wil de stad voelen als het nieuwe jaar begint. Ik wil het vuurwerk horen. Ik wil op straat zijn en andere mensen omhelzen.

We lopen verder en komen in kleine donkere straatjes. En Paolo en ik memoreren 2000 jaar. Elk armband staat voor een eeuw. We beginnen bij de geboorte van Jezus en het Romeinse

rijk. En zo proberen we voor elke eeuw wat te verzinnen. De Oost Indische Company, Marco Polo, Columbus, het begin van de slavenhandel, de Franse revolutie, de stichting van Vlaardingen en de uitvinding van de drukkunst.

Het is tien uur, mensen zijn gewoon aan het werk. De snoepmaker zit op zijn hurken de zoetigheid uit te rollen en snijdt het met een mes in kleine bonbonnetjes. Verderop in een winkeltje zitten drie mannen, bij kaarslicht, op hun hurken rond een mand met tabak. En rollen in hoog tempo sigaretjes.

Ik voel me in de middeleeuwen. En over twee uur is het 2000.

Opeens zien we een verlichte straat. Er is een straatfeest aan de gang. Een podium met danseressen erop. Harde jankende Indiase muziek. We vinden twee lege stoelen en kijken naar de plaatselijke dansclub.

Het is vijf voor twaalf, ondertussen spelen er wat muzikanten en een soort stand-up comedian. Nog steeds heeft niemand op zijn horloge gekeken. Er heerst helemaal geen spanning. Opeens zie ik een klein vuurpijlje in de lucht. En nog een en nog een. Dus toch! Zo zal het los barsten.

Twee voor twaalf, de zanger (die even niet zingt) kijkt op zijn horloge. Haalt zijn portable telefoon uit zijn zak, praat en kijkt weer op zijn horloge.

Op klok twaalfuur speelt de band opeens een stukje van het Amerikaanse volkslied, en wordt er van de balkons af roze bloemblaadjes op het podium gegooid. Hij zegt happy new year. En gaat verder met zijn lied. Paolo laat de kurk knallen, we schenken champagne in onze glazen. Mensen kijken even verbaast, maar luisteren dan weer naar de band. Wij toasten en kussen op het nieuwe jaar. Ik ben in 2000.

Niemand feliciteert elkaar, en nergens vuurwerk. Ik maak mijn eigen ritueel en breek een armband voor elke eeuw die voorbij is. Ik snij me natuurlijk aan het glas en bloed.

Hier geen hysterie, geen hamsteren van water en eten. Om één uur zien we een ATM machine en pinnen geld. Het werkt. Er naast ligt een moeder met haar drie hele kleine kindertjes te slapen. Verderop nog een stel slapende mensen onder een lapje. Een van hen heeft onder zijn jute lap een radiootje aan. Ik ben in 2000.

Thuis kijken we even naar CNN. En voor het allereerst in mijn leven begrijp ik echt wat verwestering betekent.

1 januari 2000

De lucht is voor het eerst een beetje blauw. De stad slaapt. Want hoewel ze dan geen oud en nieuw vieren, ook hier is vandaag een vrije dag. De fabrieken zijn gesloten en amper verkeer op de straat en dus...kunnen we de lucht zien en die is zowaar blauw. Want wolken lijken niet te bestaan in dit deel van de wereld.

Ik heb maar een afspraak aan het eind van de middag en we gaan heel zondags doen.

Wandelen in het park.

Want naast het park is een spoorrails die ik wil zien. Ik ben er een paar dagen geleden langs gereden met een taxi en zag toen spoorrails vol mensen. Wat doen die daar?

We staan op de overgang en inderdaad duizenden mensen hier op het spoor! Waarom! We beginnen te lopen.

Naast het spoor zijn er rij sloppen gebouwd. Tussen de rails ligt was te drogen. Vrouwen doen elkaars haar. Mannen spelen kaart. En net als in Bombay is ook hier het spoor de

openbare wc. We lopen ertussendoor. En er is iets vreemds. Ik kan het moeilijk beschrijven maar het lijkt het meeste op het gemis aan haat.

Als ik in Zuid Afrika in een township loop voel ik altijd de haat. Ook als ik in Johannesburg centrum op straat loop, voel ik de haat. Maar hier voel ik dat niet. Betekend dat dat de Indiërs minder gekwetst zijn? Of is het omdat de Engelse al veel langer weg zijn? Of is hier niet zo huisgehouden als in Zuidelijk Afrika? Of is het omdat er überhaupt geen witten meer in dit land woont? Ik weet het niet maar het is gek. Ik weet niet of ik alert moet zijn of niet. Ik weet niet of ik een mes in mijn rug kan verwachten of niet.

Ook ben ik in de war over het begrip sloppen. Wat zijn sloppen. Zijn deze huisjes naast de rails sloppen? Was Dharavi in Bombay een sloppenwijk. Ja, maar dan betekend dat er ook in de sloppenwijk een hele gradatie van verschil kan zijn. Huisje met stenen muren en dakpannen kan men ook sloppen noemen.

Het zijn al die verschillen tussen de kasten en tussen de mensen waar ik nu pas heel langzaam iets van ga begrijpen.

Want hoewel het officieel niet meer bestaat is het kastensysteem hier nog erg levend. En zal iemand van de hogere middenklasse nooit op staan voor iemand van de midden klasse. Of iemand die Dalmia heet (upperclass) converseert niet met iemand die Banerjee (middenclass) heet.

Dit is soms moeilijk te begrijpen. Voornamelijk omdat ik voor iedereen buiten dit systeem sta.

We lopen nog steeds op de rails. Er komt een trein aan. En iedereen doet gewoon een stapje opzij. Als de trein voorbij is, weer een stapje terug. En het kaarten of haren kammen gaat gewoon door. Het is eigenlijk meer het gevoel alsof er een trein door de achtertuin rijdt.

De spoorweg ligt naast een van de weinige parken van Calcutta maar daar gaan ze alleen heen om zich in de vijvers te wassen.

Vrouwen op andere plekken dan de mannen.

We lopen langs een mannen plek. Een man plas in het water en er naast staat iemand zijn tanden te poetsen. Ik snap het niet. Gatverdamme zo goor.

Het is constant die tegenstrijdigheid die ik mee maak. Over eten wordt panische gedaan. Je raakt nooit iets eetbaars aan met je linkerhand, want die gebruik je om je billen mee schoon te maken. Je neemt nooit een hap van iemand anders bord. En al helemaal niet een hap van iets waar iemand anders al een hap van heeft genomen. Maar plassen naast tanden poetsen of poepen naast waar je kinderen spelen kan wel!

Het enige gesprek vandaag is met een medicijnen student van de universiteit. Een saai gesprek.

2 januari 2000

Nog een paar dagen Calcutta. Maar ik heb het hier wel gehad. Ik vind het hier gewoon niet opwindend. Het is een conservatieve arme stad met klagende mensen. Het interviewen blijft ik heerlijk vinden maar de antwoorden en de mensen, ze verbazen me niet. De contrasten zijn niet groot genoeg. Alles is tuttig, netjes en burgerlijk.

Morgen proberen om mijn ticket te veranderen. Ik wil nog even naar Bombay.

Het eerste gesprek vandaag is met een filmtheoreticus. Hij is de contact persoon van India voor al de coproducties op film gebied tussen Europa en India. Iemand waar ik dus nog veel contact mee zal hebben, vermoed ik.

Het is een aardige romantische man die nooit zijn grote liefde heeft kunnen trouwen. En die vaak op zijn bek is gegaan in zijn strijd met de bureaucratie.

Daarna een jonge homofiele vent die thuis privé lessen wiskunde geeft. Hij woont in een oud huis samen met zijn alcoholistische vader.

En tot slot een discotheek eigenaar. Het is aan het einde van de middag, hij is net wakker. Zijn lange haren, nog nat van de douche.

Het duurt even voordat we in het gesprek komen maar als ik hoor dat hij een Sikh is wordt het voor mij interessant. Sikhs mogen hun haar niet knippen en hebben onder hun tulband het haar in een soort knoop. Ik vraag of hij me wil laten zien hoe hij zijn tulband aan doet. De lap van een meter of zes lang wordt eerst tot een soort touw getrokken en dan heel precies om het hoofd gewikkeld.

Het is de combinatie van de disco en de tulband waar oost en west elkaar ontmoeten. Als we hem later in zijn disco ontmoeten draagt hij jammer genoeg gewoon een baseball petje.

De regels hier zijn streng. Geliefde kunnen elkaar eigenlijk nergens ontmoeten, op een paar plekken uitgezonderd.

Naast het theater is een parkje met een fontein. Hier zitten hutje aan mutje jonge stelletjes hand in hand. Er loopt veel politie rond want een kus mag er niet gegeven worden, dat is strafbaar.

En de disco. Op zondag gaat de disco om vier uur open, dan gaat de jeugd er heen om te flirten. Thuis zeggen ze dat ze naar de film gaan. Een plastic tasje mee met westerse kleren. In de wc wordt verkleedt. En daar staan de tiener meisjes in mini jurkjes te dansen met hun puber vriendjes.

Het hele spel van afstoten en aantrekken. Verlegen zijn en uitdagen. Schaamte en zenuwen. Als ik naar de wc ga, voel me weer op de middelbare school.

3 januari 2000

Ticket gewisseld. Overmorgen avond laat naar Bombay. Nog een dag daar genieten van de chaos voordat ik weer naar geregeld Nederland kom.

Een jonge modeontwerper brengt ons naar handelaars op de bazaar.

De bazaar is het oude centrum van Calcutta. En midden in de wirwar van honderden kleine straatjes staat het paleis van de Maharadja. De nu totaal verarmde adel woont er nog steeds. En je mag het tegen betaling zien.

Ooit was dit de machtigste familie van Calcutta, nu rest hen slechts een paleis met marmeren beelden, antiek en 17^e eeuwse Europese schilderijen in ver vergane staat. Tenminste Rubens is toch van die tijd? Veel hebben de bewoners niet te doen. En dus maken we twee keer mee dat tijdens onze tocht door het paleis het personeel helemaal voor rot wordt gescholden.

Op de bazaar praten we met verschillende handelaars in hun minuscuul kleine winkeltjes. De stoffen handelaar (4 generaties) wordt opgevolgd door zijn zoon. De wierookman (5 generaties), de matrassen maker (3 generaties) zijn treuriger over hun toekomst. Hun zonen gaan wat anders doen.

De lasi maker (een soort drank) ondertussen ook al 4 generaties. Heeft als oplossing voor de veranderende markt, in zijn piepkleine winkeltje, een telefooncel en een kopieerapparaat gebouwd.

Ook ik kan me niet voorstellen dat over een paar jaar hier de handriksja's nog rijden, de wegwerpkopjes nog van ongebakken klei zijn, de scharensliiep nog met zijn fietswiel loopt. Je voelt de kracht van het westen heel hard drukken.

We gaan naar de bloemenmarkt aan de Ganges. Hier zijn we weer terug in de armoede. In de drek en het vuil. Hier onder de brug werken en wonen de masseurs uit Bihar (een deelstaat). Hier naast de tempel worstelen 's morgens de mannen nog als training i.p.v. van naar een fitnesscentrum te gaan.

En aan de Ganges is het druk. Een man zonder armen rent naakt uit het water het gaat zich behendig afdrogen. Er wordt gewassen, gepoept en geplast.

En als het avond is geef ik mijn lezing voor de Rotary. Ik ben niet gewend om iets in een club te doen en geniet van de gebruiken en gewoonten.

Het is de eerste bijeenkomst in het nieuwe jaar en dus zijn er chocolade gebakjes. Niet gezellig op schalen maar iedereen krijgt een eigen doosje. Stel je voor dat iemand meer dan een ander zou nemen.

Dan zingen ze samen het clublied en begint de bijeenkomst. Er wordt wat gehacketakt. Je voelt direct de rollen. Die is altijd de baas. Die is de lolbroek en die valt altijd in slaap. Het lijkt op een heerlijk slecht toneelstuk van een of ander buurtgezelschap.

Dan heb ik mijn lezing. Over side specific film en theater maken. Ik vertel hoe ik werk en over wat ik nu aan het doen ben. En daar komt de vraag, "op welke stad bent u meer verliefd Bombay of Calcutta". Ik zeg Bombay. Vanaf dat moment kan ik alles wat ik over mijn werk wil vertellen wel vergeten. Voor me zit een zaaltje vol jaloerse mannen die niet snappen dat ik voor Bombay val. Allerlei argumenten worden aangevoerd maar ik houd voet bij stuk.

Maar eindelijk zie ik passie hier. Eindelijk brandt er wat. Een ruimte vol oude mannen met de chocoladevlekken van daarnet nog in de mondhoeken, die als jaloers kinderen roepen om wie het beste is.

Beter dit dan niks.

En zowaar een toetje vanavond.

Ik hoor wat geschreeuw en glas breken. Ga naar ons balkon en zie mensen weglopen.

Tegenover ons huis is een buurt ziekenhuisje. En daar komt iemand naar buiten.

En heel langzaam gebeurt het. De dikke Indiase deken van het niks doen breek. Steeds meer mensen komen naar buiten. De verpleegsters als kwekkende kippetjes in hun lange witte sari's, blauwe vestjes en witte mutsjes. De mannen als super hanen roepend en schreeuwend dat zij die boeven wel even in elkaar zullen slaan. Iets verder in de straat komt het tot een hand gemeen. Prachtig dit super macho gedrag. Hè eindelijk gebeurt er wat. Jammer dat het een beetje bij wat matten blijft. Ik heb zin in explosies.

Het grote verlangen naar de oorlogsfilm die ik hier wil maken is er nog steeds. En nog steeds lees ik de Griekse mythen en sagen. Want hier onder deze dikke deken van beleefdheid ligt iets heel heel anders. Namelijk vuurwerk.

4 januari 2000

Het was vandaag gepland als een heel drukke dag met vier heel interessante interviews. Maar het werd een klote dag.

Het begon al vroeg in de ochtend met de man die een licht bedrijf heeft. Hij zou de specialist zijn om samen mee de sloppen in te gaan waar hij is geboren. Jhuma zei dat ze niet mee kon. (Jhuma is een bijzondere meid maar niet de ideale assistent.)

Als we aankomen blijkt de man geen Engels te spreken. Ik vervloek Jhuma. Niemand in de buurt spreekt een woord Engels. En het enige wat ik kan doen is een kopje thee drinken en weer weggaan.

Redelijk gefrustreerd stap ik de metro in. Daar gaat mijn geplande morgen in de sloppen. Ik zie alleen maar rijkaards hier. Ik krijg die andere kant maar niet te zien. Het lijkt wel alsof die verborgen wordt.

Als we uit de metro stappen kom ik in een sfeer waar ik nog nooit in ben geweest.

We moeten een heel erg lange trap op om weer buiten te komen. Niemand praat. Je hoort alleen maar de voetstappen van al die honderden mensen in een monotoon ritme. Ik krijg behoefte om heel hard te gaan gillen. Het lijkt wel een colonne zombies op weg naar de gaskamers.

Buiten komen we langs het kantoor van de luchtvaart maatschappij. Spontaan loop ik naar binnen en probeer mijn ticket nog meer te vervroegen. Ik wil heel snel weg uit deze stad. Maar al de vluchten zijn vol.

Ik weet het niet meer. Is het zoals Pepijn en mijn moeder zeggen dat er een verandering van toon is in wat ik schrijf. Stank wordt gore walm, grappige spulletjes zijn rotzooi en prullaria, een bakje eten heet nu prut. Is het dat ik het niet meer wil en kan zien. Ben ik aan geland op het moment dat India gewoon begint te worden. Pepijn schrijft over zijn tijd in India, “en na een tijd verandert het. Je eet lekker, je ontwijkt de stank, je gaat zo leven dat je zo min mogelijk last hebt van alle ellende en viezigheid om je heen en er alleen in duikt als het nodig is of je er voor open staat.” Ik weet het niet. Ik ben hier niet om gewoon te willen leven. Ik ben op zoek. Op zoek naar echtheid en contrast tussen de mensen hier.

Als we uit het metrostation komen begin ik tegen Paolo een hele theorie op te hangen over het conservatieve denken van mensen. Ik geloof dat ik al mijn frustraties moet botvieren op iedereen die ik ken.

We vullen onze tijd door weer terug te gaan naar de bazaar. Maar verdwalen. Eindelijk komen we bij de Haora brug. De drukste brug van de wereld. Nou dit is inderdaad geen leugen. Paolo begint te filmen maar direct komt er een politie agent die zegt dat dat verboden is. Dus gaan we weer op de oude truc. Ik leid af en Paolo filmt. Dit keer sta ik een beetje als een verwarde toerist de kaart te lezen, terwijl hij van onder een trui uit filmt.

Om drie uur een afspraak met de secretaris van de deelstaat regering en om vier uur met de minister van politie en cultuur (vreemde combi).

Rajat, de rijke “vriend” zal ons brengen. Maar als we op zijn kantoor aan komen zijn de smoezen zoet als suiker. De interviews gaan niet door. Een heel verhaal over de toestroom van illegale. Een nood vergadering. Ja lik me reet. Hij heeft waarschijnlijk nooit gebeld. Wat doe je op zo'n moment. Kwaad worden of lachen. Ik lach. Heel zuur. Ik ben teleurgesteld en kwaad. Ik denk, jesus wat zit ik hier te doen. Wie likt nou wie. Zonde van mijn tijd. En dan komt hij met hele verhalen over dat de minister het fantastisch vindt dat ik hier kom filmen en dat ik op alle steun kan rekenen. En dat hij graag financier wil worden van mijn film. Ik geloof er niks van. Ik begin ook een verhaal op te hangen. Ik ben een film aan het maken duurder dan ooit in film in India is geweest. Ik zeg alleen maar met de grootste ster van dit moment te willen werken, Shah Rukh Khan (wat de waarheid is). Etc. etc. En hij bied me van alles aan. Het leven is lucht. Heel vervuilde lucht.

We gaan naar Mrinal Sen de meest internationaal bekende regisseur van India. Weer de metro. Paolo betaalt met een groot biljet. Maar de verkoper weigert. Ik ben ondertussen zo gemangeld door al het gelul dat ik een drama ga ophangen. Ik roep, op mijn knieën liggend, door het kleine gat voor de kaartjes, “Help us! Help us!”, en knippoog ondertussen naar de mensen achter ons in de rij. Die moeten lachen. Eindelijk accepteert hij het. Om zijn eer te redden haalt hij er een stapel papieren bij vol cijfers, om het geld op echt te controleren. Als ik geld terug krijg, pak ik uit mijn tas ook een papier met nummers en doe ik hetzelfde bij hem. Heel secuur ga ik elk biljet wat hij me geeft op echtheid controleren.

Klok op tijd zijn we bij Mrinal Sen. Maar het wordt een mislukking. Hij is 75 en een oude intellectuele, communistische regisseur. Zijn vriend, M.F. Hussain (de grote schilder) komt langs (84). Op blote voeten en als wandelstok heeft hij een penseel. Het is een beetje een karikatuur van zichzelf.

We zij terug in de tijden dat artistiek Europa elkaar in Parijs ontmoeten. Deze mannen zijn zo ver van de wereld en zo vreselijk met zichzelf, hun regels en hun verleden bezig. Hij weigert het interview dat hij in eerste instantie had toegezegd. Zegt dat hij het niet had begrepen.

Ach ik laat het allemaal maar. Ik weet het even niet meer. Paolo zegt “misschien zijn we moe”.

Of zijn we vol? Ik weet het niet. Maar als we later op straat lopen heeft zelfs de vredelievende Paolo zin om iemand eens even hard op zijn bek te slaan.

5 januari 2000

Ook nu gaan de geplande interviews niet door.

Als alternatief huren we een boot en gaan we met Jhuma op de Ganges varen. De hele tijd op het water verteld ze over, hypocrisie, vriendjes politiek, corruptie, kasten en rollenverdeling. Ik lig heerlijk op het dek en luister. Heel rustig beginnen heel veel plaatjes op elkaar te vallen. Dit lukte niet om die redenen en dat niet om die redenen. Dat ging daarom zo en dat ging daarom anders. Alles valt of staat bij wie je aan wie introduceert. Als je daar een fout in maakt en dat is heel moeilijk te beoordelen als buitenlander, kan je het hier in Calcutta wel vergeten.

Gelukkig is Bombay iets minder hypocriet en conservatief. Meer op het westen gericht en dus met weer andere spelregels.

Daarna inpakken en wegwezen. En natuurlijk geeft Calcutta ons een trap na. Er is een gijzeling geweest, de controle op het vliegveld is strenger dan normaal. En je mag maar één stuk handbagage mee aan boord nemen. Nu heb ik drie hele kleine tasjes, samen kunnen ze gemakkelijk in een tas maar die heb ik niet. Ik mag er niet in voordat ik het tot een gereduceerd heb.

In Bombay is al twee dagen een totale taxi en riksja staking. Anirban, de vriend waar we vannacht slapen, heeft een auto gehuurd. Als we wegrijden van de luchthaven, stopt de politie ons. Ze hebben een of andere lul smoes, maar willen voornamelijk geld zien. En moet er eerst Nameeta's vader, die heel hoog is in de regering, gebeld worden voordat we kunnen doorrijden.

Terug in Bombay, waar de straten leeg zijn i.v.m. met de grote staking. Nog een dag hier en dan terug naar Holland. Weer heb ik het idee dat ik moet zoeken naar het begin van de draad. Zodat ik de bol kan gaan opwinden.

6 januari 2000

De laatste dag.

Ik kan er niks aan doen maar ik ben zo gelukkig weer even in Bombay te zijn. De lucht is blauw en het is 33 graden.

Ik probeer nog een afspraak te maken voor een interview, maar dat lukt niet. Verder moeten we nog een foto maken van een van de geïnterviewde, want zijn foto was mislukt. En een grotere tas kopen zodat ik vanavond geen gezeik heb met mijn handbagage.

Een deel van de staking is voorbij dus we pakken een riksja naar het station. Weer in de trein. Heel de tijd loop ik te checken of ik gelijk had. Was Calcutta stom of niet.

Maar ik had gelijk. Beeld na beeld zie ik in de straten. Beelden die me nu niet meer verbazen. Maar wel de beelden waar ik naar op zoek was en die ik hier vond. Ik ben niet meer geschokt door de armoede en de smerigheid maar zie het nog steeds met verbazing. Ik probeer me te bedenken hoe dat over een jaar of wat in mijn film zal zijn.

Hoe moet dat zijn, morgen weer thuis in Nederland. Waar alles volgens vaste organisaties loopt. Waar elk gat in de straat beveiligd is met een hek. Waar de auto's glimmen en tussen lijnen rijden. Waar de winkels precies op tijd sluiten. Waar twee keer per week het huisvuil aan de deur wordt opgehaald. Waar we hondendrollen stofzuigmachines hebben. Waar iedereen een dak boven zijn hoofd heeft. Waar het eten in schappen ligt zodat je het zelf kan pakken. Waar je haast nooit een toeter hoort. Waar elke auto jaarlijks zijn APK-keuring heeft. Waar alle leidingen onder de grond of in de muur verborgen zijn. Waar de huizen fris geverfd lijken. Waar we in bedden met dikke matrassen slapen. Waar we donkere kleuren dragen. Waar we haast allemaal kort haar hebben. Waar we koken in pannen met handvaten en meestal vier pitten hebben. Waar we het water uit de kraan kunnen drinken. Waar een paspoort twee keer vijftien minuten en tachtig gulden kost. Waar we zeggen wat we willen. Waar we in gemengde treinen rijden. Waar we niet allemaal bedienden hebben of bedienden zijn. En waar we denken dat het land vol is.

Naar dat land ga ik terug. En ik zit nu op het vliegveld. Ben ingecheckt en door de douane. Maar als ik eerlijk ben zou ik willen blijven. Ik ben net begonnen een rivier te ontdekken en ik wil naar de bron. Al het andere is ver weg. Ik zou nu de volgende stap willen doen.

We lopen de rest van de dag rond. Maken de foto van Tarik, iemand die rondhangt bij de Krishna tempel. Lopen voor het eerst in zes weken langs het strand (langs een derde van Bombay loopt een palmenstrand). Met mijn voeten door het water, mijn gezicht in de zon. Ik denk aan al de mensen die ik gesproken heb. Aan al hun verhalen. In mijn hoofd ben ik het script al aan het schrijven. Een heel ander verhaal maar ik weet waar het gebeurt. Hier.

We drinken thee met Makrant, zo jammer dat ik amper tijd heb gehad met hem te praten de afgelopen weken. Dan snel nog even langs Anirban, die met een stel andere die we kennen aan het werk is en dan naar "huis" de bagage ophalen en naar het vliegveld.

Blijkt op dat moment de taxi en riksja staking weer te beginnen. Hoe komen we nu bij het vliegveld? Een aardige buurman van iemand die we niet kennen maar die weer iemand kent die iemand kent die ik ken, worden we naar het vliegveld gebracht.

Ik wacht op mijn vliegtuig. Ben voor het eerst in weken omringt door grote witte mensen. Over en uur loopt mijn visum af.

Goodbye Bombay, city of rats and gold. I'll be back.

